

**INTERMEDIATE
PERSIAN COURSE**

**ALLAHABAD
RAM NARAIN LAL
PUBLISHER AND BOOKSELLER**

Price Re. 1. 8 as.

فهرست مضامین

نثر

صفحه	نمبر	مضمون
۱	...	۱- جنگ نامه نعمت خان عالی
۲۳	...	۲- سوانح عمری شیخ علی حزیں
۶۵	...	۳- نامه خسرواں
۷۷	...	۴- جهانگیر نامه
۱۲۵	...	۵- اکبر نامه

نظام

۱	...	۱- انتخاب از دیوان حافظ
۷	...	۲- فزلیات امیر خسرو
۱۳	...	۳- فزلیات سعدی
۱۹	...	۴- قصائد ظهیر قاریابی
۳۱	...	۵- قصائد سعدی
۳۹	...	۶- قصائد قانعی
۴۷	...	۷- قصائد غالب
۵۱	...	۸- انتخاب از کلام اقبال

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جنگ نامہ نعمت خان عالی

زیب دیباچہ سخن نیایش بے نیاز نیست کہ در بارگاه کبریا پیش

زبان چون و چرا لال است و در جناب عظمیٰ والا پیش مقولہ کہم و کیف از امر
محال + افعالش ہمہ مقرون بہ حکمت والا کہے بر سر آں آگاہ نیست +
وامرش در کل مشحون بہ صنعت لیکن متنفسے را بر کما ہی آن راہ نے +
دو گل از یک شاخ سر بر آرد یکے را بر دستار دولت رساند + و دیگرے
را بخار حوادث ریش گرداند + دو گوہر از یک بحر بیرون آرد یکے را رونق
تاج سلطنت سازد + و دیگرے را بہ محل الجواہر عدم اندازد + و محل از
یک کان سر بیرون کشد یکے را زینب اکلیل تاجداری نماید + و دیگرے را
در زیر ساق فنا فرساید + و دو شمع از یک نور منور کند یکے را فروغ بخش
شبستان اقبال فرماید + و دیگرے را بصر ضعیفی خاموش نماید اگر رقم
اقبال است بگاشتہ کلک صنع اوست + و اگر خط ادبار است رقمزدہ قلم حکم
او + آب امزش از یک چشمہ سر بر کشیدہ جائے بصورت انہار بہ نہال

افسر دکان نصارت بخشیدہ + و طرفہ بصفت سیل بہ رسم زن بہیہ این جمعیت
 گردیدہ + شجاع حکمش از یک قانون سر بر زدہ یکے را بہ نوعی است شمع دولت
 افروختہ + و دیگرے را بہ نار غضب خرمین ہستی سوختہ + آں را کہ منشور سخت
 بنجام افضالش ختم است تا ناید آسمانی بہمہ حال کافل آمال اوست +
 و آن را کہ زانچہ طالع بخوانا بہ غضبش نوشتہ حوادث فلکی بہ رسم زن احوال او +
 شمع منیر سخن آریان اقبال از تند باد مکارہ در پردہ فالوس چراستش
 مصنون و مستور + و سراج احوال منرویان زاویہ ارباب از مہبت قہرش
 بہ صرصر بلیات آسمانی بے نور + انسان ضعیف البنیان را در پیش ریح
 عواصف جباریش کہ سنگین پاسے کوہ فرا جہاں را از جا ہے رہاید چہ مجال
 اقامت + و سبزہ وجود مشرت خاک ضعیفے را در تاب آفتاب مشیش کہ نہال
 عالمے بہ یک دم پژمرده می نہاید چہ نیروے استقامت + ارباب خرد غیر از
 کہ تماشائی کارنامہ قدرتش باشند و بگر چہ می توانند گفت + و خواصان تجار
 عقل جہاں کہ در بحر تحیر غوطہ زدہ کو لوسے تسلیم و رضا بدست آرند و بگر
 چہ می توانند سفت لڑاں جا کہ در تحریر لواحق قدرت کاملہ اش زبانہ حیرت
 از زبان قلم می خیزد + و بگریبان مسودہ می آویزد + لہذا آب سکوت بر نامہ
 این گفتگو ریختن باعث آبروے سخن دانستہ سمند قلم را در فضا کے اظہار
 احوال آں دونیر سپہر سلطنت کہ یکے بہ نیروے توقیقات بلند فروغ بخش

ایوان شہر یاری گرویدہ + ودیگرے راہ بے مددی طالع شستہ حیات بریدہ
 نہ بھج خاک کی آرمیدہ + دست قدر سیکے را علم سسنتت برافروختہ + وید قضا
 دیگرے را واسے حیات سرنگوں ساختہ + یکے را کوکب مقصود و مہمباعد غلہ
 طلوع کردہ + ودیگرے را خورشید آمل زوہ زوال آوردہ + یکے را خیل و چشم
 در خطا و حر است ایندوی محروس - ودیگرے را قبیل اعیان و انصار از
 فتح و ظفر مایوس + یکے را اولاد گرام بسایہ عنایت صمدی در امان و دیگرے
 را دو قرۃ العین بہ چشم زخم فلک بر زبان + یکے را کوس فتح و نصرت در
 چار سوے عالم بلند آوازہ + ودیگرے را نوختہ سوگواری در شہستان و مہم
 تازہ یکے را صبح آسپہ راز مطلع انفصال و سیدہ + ودیگرے را روز مراد بشام
 ہلک رسیدہ یکے را ہمائے سعادت بر فرق اقبال سایہ گستر فیض گردیدہ +
 ودیگرے را طائر روح بہ بغیر اجل بر اوج فنا پریدہ + یکے را شربت تعاضد
 دارین بجام + ودیگرے را بلال حرمیں بجام + یکے بر تخت خلافت عظمیٰ
 نشستہ + ودیگرے بر تخت تالوت خستہستی پرستہ + یکے را فہم شہر یاری
 ہمارک زیب افزا + ودیگرے را بہ زخم سنان جان گزرا + یکے را از سہام جواہر
 سپہر نیانت در پیش + ودیگرے را بہ زخم سنان سینہ و جگر پیش + یکے را جوشن
 اقبال در بر + ودیگرے را تیغ ابدار بر سر + یکے را در عین تردد و نگرانی فتح
 سہاوی دست دادہ + ودیگرے را سنگ یاس بر شیشہ جمعیت افتادہ + یکے را

نیم فتح ہر پرچم دولت وزیدہ + ودگیر سے راضی نہ گشت هیچ اخبار عدم گردیدہ +
 یکے را بسان خضر زلال دولت از زانی + ودگیر سے راضی نہ گشت روایہ مگر دوان
 ظلمت باد حیرانی یکے را بر اوج جاہ غنائگن + ودگیر سے در جاہ نگشت و غنائگن +
 یکے را بہ دفع چشم زخم سپند در مجرا فرختم + ودگیر سے راضی نہ گشت اسامائش
 حسرت سوختہ + یکے را ابواب نصرت بر چہرہ حال مفتوح + ودگیر سے راجگہ
 بہ خجرو لد و مجروح + یکے را در تیر باران بلیات بارانی بردوش رسیدہ +
 ودگیر سے راضی نہ گشت و جگر حدف سهام مصائب گردیدہ یکے را تیر بر میروافی
 تقدیر بر نشانہ + ودگیر سے راتخ اندیشہ بد سنگ ناکامی صد و دہانہ یکے را
 نخل بست قضا چوں گل زیب افزائے گلشن ہندوستان ساخت +
 ودگیر سے را مانند سبزہ خشک از بوستان حیات بیرون انداخت + جو لان
 می دہد و محاربہ و مجادلہ آں دو شیر عمر کہ شہامت و دلیری و قوت و ہمت ایس +
 و دہن زبردیشہ شیر مروی و شیریں بطریق اجمال بے کم و کاست کہ ششائے
 تکلف و ظرداری هیچ یکے براں نرسد نگاشتمہ خامہ بیان می سازد از اسرار
 کہ ع فکر ہر کس بقدر ہمت اوست + بر تقدیر سہو و خطا از بزرگان چشم عفو
 و عطاست آغاز احوال + بر ضمیر بیضا نظیر خورشید منشان پوشیدہ نہ اند کہ
 چوں بادشاہ گیتی پناہ عالمگیر کہ صیت عالمگیرش از کراں تا کراں رسیدہ + دلولے
 عظمت و اجلائی سر بہ فلک کشیدہ + بعد پنے پیرون جسونت را کھو ربوادی

نیستی و شورش را چہوتان شقاوت نشان ہوا کے نصرت و فیروزی بہارا لچیر
 اجمیر مرتفع ساخت + و بیاوری اقبالِ عدو مال و سعی و جان بازی فدویان
 عقیدتِ خصال اہلکن و موطن آہنابہ تصرف او لیا کے دولتِ قاہرہ
 در آمد افواج نصرت امواج بہ خیر ملک راتائے او دسے پور کہ بسبب ممانعت
 و مواضبت آن فیہ باغیہ مستوجب وبال و کمال استیصال شدہ بود متعین
 گردید و بہ ترمود بندہائے جان فشان نزدیک رسیدہ بود کہ ملک و مال
 آں بد مال پائمال و لکھ کوب حمد افز چوں سپاہ گردیدہ عبرت بخش سخوت
 نمایان دیگر گرد و آں فرقی غمناک فراقی نجات و استخلاص خود ہا از تنگ عقال
 انتخابِ سلطانی بدو نکر و ترمود مستعد دانستہ بہ تخریب و تخریبیں بادشا زادہ
 والا ائمہ مجر اکبر کہ باستیصال آہنا نامور بود پیر داختند + و خاطر نشان و دلنشین
 آں والا نرا و ساختند + کہ چون فرقہ را چہوتیر زیادہ از مور و ملخ بکمر بستگی
 در طاعت شہابستہ و احرار افواج منصورہ بر کاتب پادشا ہزادہ محمد مغنم شاہ
 بہادر بدرہ ہائے دشوار گذار در آمدہ و در جناب پادشاہ گیتی پناہ بہ دارا لچیر
 اجمیر زیادہ بر تہج و شش ہزار سوار و خواہ بود اگر درین وقت خروج نمود
 بہ تحصیل سلطنت ترمود بکار رود صورت مہربان و حسن و طرز و نچاہ جلوہ
 می نماید + ازان ہما کہ بادہ ہوش رہائے جوانی آں پادشا ہزادہ نا تخر بہ کار
 معاملہ آشنایست خارج ساختہ از جادہ خرد بردہ بود و وسیل اقاویل

غرض آیمیز آن فسرده فتنه انگیز قدیم ثبات آن صاحبزاده مصلمحت
 نیندیش را ایجاد آورده منہج قدیم عقیدت اخراج نموده یہ مسلک
 نمازعت صد قدیم گذاشت و خدمت و فریب آن تعذب منشان
 و ران تیز پستہ خلافت اثر کرده بر سر شورش آورد چنانچه با وجود تندی و
 مزاج و تاج حضرت شاهنشاهی آذانه تا خوشی به افتر بر آید بقتضا
 بغی با فواج کثیره از راجوت و غیره بشا صلا و مسد کرده اندا جمیر که مقام
 خیام عساکر گیتی کشا بد علم خوافست برافروخت اندا جمیر که با میران اقبال
 عریده کردن در تخریب اساس دولت نمود و کوشیدان است و به قول ارباب
 غرض بے کنگایش عقل صواب اندیش عمل نمودن جبرئله از مصطفیٰ حوادث
 نوشیدن فرقه راجوت در عین وقت کار ترمزد و نزو و غنا باخته و روبه
 فرا گذاشته صهره احوال بادشاہزاده بہ ششصد رحیرت انداختند
 نشہ بادہ ناگوارا عاقبت اندیشی در دماغ پادشاہزاده منجر بخمارندامست
 نگریده چاره کار جرمان ندید کہ خود را در طریق ادب و رفیق آل فرقی ضلالت
 طریق نماید چوں حکمت بالغه بر آن رفته بود کہ بوسیله آن ره نورد با دیہ
 مکتب تخیل عظیم در بنیان و تیاران دکن راہ یابد و واسطے فرقدان
 فرسائے عالمگیری مدستے درال ملک سایہ اقبال انداختہ بہ ششصد
 بوارق سیوف کشور کشا ظلام ظلم ظلم آن دیار منہج سازد پادشاہزاد

بعد گشت گیاره سال بسیار و گذرانیدن در دره های دشوار گذار بر فاقست
 را چوتیمه مناص و مقر خود بجز ملک سنتائے مقهور جائے دیگر ندیده
 خود را به ملک سنتائے جہنمی رسانید حضرت جہانبانی اطفائے
 نائرہ این فساد ملک بر ہم زن منحصر بہ رشحات سیوف آبدار خود انگاشتنہ
 بمقتضائے کشف ضمیر الہام بقصور ہزاران تعبیه فتح و ظفر دریں ضمن پنداشت
 رایات بملک دکن برافراشتند بعد ازاں کہ آتش قہر سلطانی بخانمان
 سنتائے مقهور در گرفت محمد اکبر از تاب شعاع غضب بادشاہی سیلاب
 دار بہ اضطراب درآمدہ بعد ہزار تردد و قطرہ زنی بعزم آن کہ
 سفینہ جان عزیز خود را از ورطہ قہر بادشاہ سحر و رسالت بردہ بساحل
 نجات رساند بعد خطر جائے بسیار از حساب بیرون بہ شاہ ایران پناہ برد
 و اندک فرصت ندادہ قہر شاپہنشاہی برین خبارہ جمعیت و حیات سنتائے
 مقهور از پاد آورہ بخاک نیستی مہوار ساختہ چوں دنیا داران دکن یعنی
 والی بیجاپور و حیدرآباد سنتائے مقهور را خارج بندہ راست ملک خود
 دانستہ از بارہ غضب بادشاہی کہ خرمن سوزستی مخالفان است رعیت
 بخاطر نیار دہ در ہنگام تعیین افواج بران برگشتہ بخت طریق معاونت مسلک
 داشتہ بودند بعد ازاں کہ خیاط قضا جامعہ نیستی بر قامت سنتائے مقهور و ختم
 بہ لواخانہ جنم فرستاد عساکر منصورہ بہ شیر بیجاپور و حیدرآباد مامور گردیدہ

مہد سے خود بدولت و اقبال بہ تسخیر ہر دو ملک متوجہ بودند بعد محاربات عظیمہ کہ
 تفصیل اس راد فترہ بر بنی تابد والی بیجا پور زرنہار خواستہ داخل ملازمان سرکار
 گم دید و ابو الحسن حیدر آبادی بنابر شک حواری بالاملازمان خود سرخیل سطوت
 فرمان فرما کے زمین و زمان گم دیدہ بقیہ نفاس مستعار بنا کامی گذرانید
 از آنجا کہ سرزمین و گن موعین فتنہ و فساد است و سکنہ آن دیار و بلاد از قیام بہ منہج
 بغی و عناد نہ در ول ایثاں و فاسے دنہ در باطن ایثاں صفائے جسمے از
 رؤسا و آل ملک با وجود عنایت مناصب از جادہ پیچہ گی سخر گشتہ
 بارانائے مفسد بر اور سنتا متفق شدہ سریشورث برواشتہ برائے مدافعہ آن
 فیہ باغیہ و تسخیر قلاع نامی آنہا کہ انظار تفصیل اس راد فترے مطلوب است
 چند ہی سال بہ تردد کمال و درای مردم بسرفست و آنچه مثل جہ از ان
 پاستاں و کن را کورہ آتش و مردم ہند را خاشاک قرار دادہ بودند برائے
 بعین مشاہدہ افتاد کہ عالمے پیروں از حد و احصا دران سرزمین پیمانہ کش
 شربت اہل شدہ ندچوں عمر مبارک بندگان حضرت بہ نود سال رسید و بنا بہ کبر سن
 و اشتداد امراض مرنہ ضعف و رقوائے قدسیہ راہ یافت عنان یکہ ان عزیمت
 از سیر اطراف منقطع فرمودہ حلقہ احمد نگر را بہ ورد و خیام فیروززی و زبام دولت
 سعادت بخشیدند و از بس راہ کہ بادشاہ زاد ہائے نامدار با قطار و ووردست
 کار برد از ان اشغال سلطنت بودند خاطر الہام کاغذ بر مشورتے کہ بشخصیل

اس جزو عالم الغیب آگاہ نیست و در امر اسلاطین مردم کوچه گرد را رہا بنے۔
 بادشاہزادہ محمد اعظم شاہ را بہ انواع غنایات طلب حضور فرمودند از ان جمالہ
 خاطر بادشاہزادہ محمد کام بخش بنا بر کثرت تسلط و مواد دولت عالیجاہ ہمیشہ
 متوشش بود دریں وقت کہ اکثر اوقات طریاں ضعیف بذات اقدس بندگان
 حضرت احساس می نمود بعضی اداہا کہ بینی بر مخالفت ہم دیگر باشد از حرکات و سکنات
 طرفین بعض اقدس می رسید برائے ملاحظہ فساد ہند کہ خدمت مہربانہ دارق حیدر آباد
 بادشاہزادہ محمد کام بخش عطا فرمودہ و بندہ بآئ بادشاہی برکات تحین نمودہ و حضرت
 از زانی داشتند و بادشاہزادہ عالیجاہ را بنا بر اعتقاد و اثر شہر شہر و سار و تہذیب
 شقاوت نشان بطرف او حین رخصت فرمودند از باب خورد و نوش و کانی و کانی و کانی
 اطوار خاصہ ایں روزگار است و تبدیل اوضاع از مستلزمات ایں و ہر تاپا ہر دار
 تخیلین قضا میچ نہاے نہ نشاندہ کہ از پائین اختہ و محار قدر میچ نہاے نہ نشاندہ
 کہ منہدم نہ ساختہ دنیا نمودیت بے بود و بودیت بے وجود + آں را کہ موجود
 قیاس می کنم با معدومیت و مسازاست آں را کہ هست خیال می نمایم با نیستی
 انباتر + بل وجودش و ہی خیالیست + و نمودش نیز گئے و مثال + بقار یا دگاہے نہ
 و ثبات را روز بازار سے نہ + فلک شعبہ ہا زیست کہ ہر نفسے نقشے تازہ می نماید
 و می باید و سپر نیز نگ سازست کہ ہر خطہ برگے رنگین تر جلوه می نماید و نہی
 نماید + عالم ہمہ اسم است بل ہر اسم ظلم چون سایہ ابر میرا است و مانند شول برق

بے مدار آری اساسی که برآب نهاده باشند بقایش معلوم و نقشه که
 بر باد رقم گیرود باشند ثباتش معدوم و آنست که با آب و مساز است یا بندگی
 او کیاست و خاکست که بر باد مستط باشد بودنش که روا اگر کسی عمر نوح یابد
 نشستی حیاتش را از طوفان اجل پس نباشد و اگر حیات خضر باشد عاقبت مر
 بظلمات و تاریکی و فروری آرد و خراط قضا را جزا که قبایع اجل بر قامت کمونات
 دوزخ و کاسه نیست نقش قدر و شیرازان که طراز فنا بر جامه هستی موجودات بر
 نگار و شعاعست نه ازین جااست که زنده دلائل معنی شناس دست حیات
 مستنار چشمه تیش از فنا خود را فنا ساخته اند از آن جا که بشرح ایس قضیه
 مستعار الکلام پر و افشمن وقت راضع ساختن و مستمع را در تصدیق انداختن
 است ناچار بجزر مطلبی که پیش نهاد خاطر است می پردازد که چون حکمت با نعمه شایسته و حق
 که مشور و خلافت سلاطین روزگار ختم به خاتم حکم اوست نظر بر ضعف بدن و کبر سن
 یا و شاه گیتی ضعف پنا و عالمگیر شاه اقتضای آن نمود که بار سلطنت عالم ناسوت
 تعلیق بقوائی جسمانی و درازدوش آن صاحب پرورش بر داشته بر سر پر خلد برین
 که سلطنت ابدی و دولت سرایت ممکن فرماید تا رفیع انوار تقدس استلذ از نعم
 روحانی نماید از ماه ذیقعد هجری ۱۰۳۰ در روز نهم بود که آن پادشاه جم جاهد و دگر
 اجل را بیک گفته متوجه عالم قدس گردید و دو تنخواه سلطانی بآتم کرد غم و الحکم کرد
 در آن دو سه معالی قیامت قائم شد و روز رستخیز در دیده مردم نمودار گشت پیش از آن

نیز بنحیثیم برسد مردم او باش لشکر دست بناراج بهار گم دراز نمودند و نواب تقدیر
 احتیاج از سبب النساء یکم یک، هر پنج المیزین و بیست بادشاهزاده عظیم شاه فرستاده
 از این حال آگاهی داد که خورشید اوج سلطنت در برج خاکی از میوه عالم از ظلم
 ظلمه تاریک گم دید که چهل ماه سرعت را کار فرموده ظلال فیض و نوال برین گشتگان
 بادیه غریبت اندازند بهتر و از آن صورت آگاه شدن غنیمت حفظ ناموس تیموریه و سائر
 منعمانست که خدا متعقد خواهد بود و بادشاهزاده عالیجاه بجزو استماع این خبر شب
 طری مسافت نموده بدو عاطفت بر سکنه احمد نگر انداخت و تا چهارده روز تمام نموده
 اصلاً بنواختن نوبت و دیگر اشغال سلطنت نه پرداخت و بعد فراغ از مامور
 باتفاق امر و اعیان دولت بنجمنت جلوس نموده هر یک را به انعام و اضافه و
 خطاب فرخنده پند گردانید و فرمان عالی شان به طلب غازی الدین خان
 بهادر فرستاد و آن دور اندیش عاقبت بین نظر برین که بدون مقابله و مجادله
 با همین دارت سلطنت و اقبال و همین شریک خلافت و جلال محمد بهادر شاه
 استقرار سلطنت امکان ندارد و متابعت ایشان بدولت شخصیت وضع معامله و دراز اصلاح
 می نماید و از سه چند به تخیال گذرانیده در جواب عرض داشت نمود که فردی
 خاندان حضرت خلد مکاتیم در حفظ و حراست این ملک که به توره و تمام است
 آمده بود تا رسیدن یک از بند هائے بادشاهی ضرورتاً یک چند هزار وین
 برای محافظت ملک داشته متوجه اکبر آباد باید شد عالیجاه اگر چه از اولی این کلام

مخالفت پیام مافی الضمیر آن بکن رکن دولت منافی است عقیقت دانست
 اما بنا بر مسالحت فرزان صوبه داری تجسسه بنیاد اورنگ آباد بنام آن عمده الملک
 را از تمام مدام بهمان پور به حسین قلی خاں مقرر فرموده متوال ساخت و محمد
 امین خاں که ملازم رکاب بود بنا بر بعضی اداها که بشمار آورده اند رکاب جدا شده
 در آن بهاصل اقامت انداخت علیجاه بعد رسیدن باره داری رشتن توپ
 بملک هندوستان آورد آن چنان حصار درویش و سده آهنین از لشکر خود
 ترتیب داد که در آن طریق برگشت مدام مخالفت صغیر و کبیر از مردم بهیرواحمال
 و اشغال و اطشال و تحجیت خاطر و فراغ بال عبور داشتند چون خبر آوردند که
 شاهزاده سیدار نجیب از طرف گجرات تسبیب الا امر بجای می تمام نزدیک رسید
 نظر بر قنات و جمعیت آن عالیجرب ذوالفقار خاں و بجه سنگه بچو اوامه و
 خان عالم رکنی ذخیره امر است که فاعل را حکم شد که بجناب عالی رفعت تمام
 در دربار ایاست خانیات به گوایار متوقف شوند چنانچه پادشاهن زاده و امر
 یانه در حکم و اذن صادر شده به گوایار مقام فرمودند اکنون قلم در بار لای
 تجسسه است و قلم در دست لزوم پادشاهن زاده محظوظ که مقدمه حصول فتح و
 غیر ذری و تملک تنگه بهار است این نصرت و بیروز نیست به یک عبارت در
 آوردن گوش و گردن شاهن زاده روزگار رازیب و زینت می و بدست تری بچینی که
 بیشتر بخش برادج اغتلا و کوکب سعادتش بر مساعدت ارقا باشد شش ششم مدام

کہ بے قصد آن برگزیده آفاق از مطلع غیب سر برآورد و روشنی افزای شبستان
 اقبال آن نور پرورد الهی شود و چون هر مطلبی که بے خواہش آن مخصوص جناب کبریائی
 از طرف پدیدار بود باعث امداد و اعانت آن والا نمیشد کہ دو مصداق این حال
 تشریف آوردن بادشاہزادہ محمد عظیم الشان است از طرف بنگالہ تفصیل این
 اجمال آن کہ چون بندگان حضرت خلدیرکان بوسیۃ القاسم ربانی پیش این
 چند ماہ حکم مقدس بہ طلب پادشاہزادہ محمد عظیم فرمودہ بودند آن عالی درجہ
 از فحوائس اس مشورتر اس نور فال سعادت حصول مال فرا گرفتہ بجناب استیصال
 متوجہ اسلام عقبہ علیہ گردید و بعد رسیدن بہ کوثرہ خبر انتقال حسنہ مکانی
 ہوش رباعی عالی و ادافی شد عظیم الشان روز سہ چند دران بجا مقام
 فرمودہ بہ شاہباز اوج شجاعت باز خاں برادر ولیر خاں مرحوم در باب
 طلب سپاہ تاکید نمودند مردم از اطراف و جوانب بامید بندگی رجوع آورد
 و امن خود با مال مال گہا سہ مراد ساختند ز رہا سپردن قسمت یافت
 خبر اندیش خاں در اٹاودہ بشرف ملازمت دریافتہ خزانہ و تویج خانہ نذر
 گذرانید و محمد ریح نبیرہ خود را با جمیعت شرف اندوز رکاب عالی ساخت چوں سواد
 اکبر آباد مجسم سہ اوقات اجلا ل گردید خبر آوردند مختار خاں سبب بندگی کہ در
 جناب عالیجاہ دار و از جاوہ عبودیت خلاف نمودہ و سبتن پل بر دریا سہ
 حسن صورت نیافتہ از آن جاکہ قنّاج لایزال مقابلہ فتوحات شہسی بکشت
 اقتدار بہادر شاہ مقبوض فرمودہ بود دریا کے جن اکثر جا پایاب شد تمام

لشکر و سپهر به جمعیت خاطر پایاب مجوز نموده به مستقر الحاقه در میان کوه
 نزول اجلال فرموده خیمه زان آگهی بخبر روزی که چند مردم مخالفه زره رجوع
 نیامده بود و لیکن آن کار را با یک طریقت غضب انگیزی نیامده بود و بساطت
 باز خال استغفارے جرائم گذشت که زره در یافتن ملازمت نموده بحر
 موج فضل و گرم شاهی بگوش آمده آن شرعی بحر ملازمت و تشویر را از ورطه
 هلاک امان داده بساطت نجات و سلامت رسانیده و به کیفر اعمال که ازال
 پیر بے تدبیر بطور آمده بود را بے عبرت اندیشان و گیرانیال و اموال او
 به ضبط درآمد بعد ازاں که در باب تفویض قلعه به باقی خال حارس قلعه تاکید
 رفت آن دانائے دستور بندگی تفویض کلید و حصار بدین فرمان عظم شاه
 مخالفت آئین قلعه داری و انسنة مضائقه نموده به تئیم و سیاحت حرب
 پرداخت و شاه والا گهر بنا بر فرمان سلطانی سپاه محاصره قلعه تعیین
 فرموده به هدایت توپ و در مکه زلزله در زمین و زمان و غلغله در گنبد
 آسمان انداخت نزدیک بود که از صدای توپهای رعد مثال که
 چون صور اسرافیل به کمال محبت بود و جگر یوکان آن مکان اتم پاشد
 حارس مذکور بادر عجز در آبرو عملت بست روزه در خواست نمود و شاه
 والا قدر را بوجه عقیدت او نقوش صداقت فرا خوانده او را شرف اجابت
 بخشید و بنایت خلعت مسر فرار فرموده بجمع بندهای متعینه مستقر خلافت

اصناف و انعام و نوازش نموده قریب چهل هزار سوار و لشکر نگاه داشته و آلات
 حرب همه ترتیب داده انتظار قدم رایات عالیاستد بهادر شاه می نمود و بر ششمین
 خیمه روشن دلالت صافی ضمیر میوید است که عمارت کائنات منوط و معربوط به ستون
 وجود و شهر یار با عدل و داد است و تقایم این کاخ بلند نشاء صوری داشته
 این ذات العباد و چون شاد و آبی بقا بدون بادشاه حقیقی که ذیل کمالش از
 الواث تدبیر بر او اساس انفضاش از تنزل زوال معرست از جمیع کونات
 زائل شده هرگاه شجره حیات فرمان فرمائے سرزمینے بصر صراط از پا در می آید
 درختی دیگر که عالمیان بسایه رافتش از تاب آفتاب حوادث در امان باشند
 نصیب می فرماید در اوائل ایام بهار که سلطان چارباش ایام تبارگی بر تخت
 مرجع حل جلوس فرموده بود و بهار میرای گلشن دولت و سلطنت بهادر شاه
 خبر دادند که برگ حیات شاه خلد آرامگاه از تند باد خیزان اجل فرو ریخت و
 آن زیب بخش اورنگ خلافت بر اورنگ خلد بریس زیب و زینت بخشید
 شاه دل آگاه اگر چه بقیه نمائے بشریت ازین سانحه ناگزیر بجایست مغموم و
 متالم گردید لیکن چون مبشران عالم قدس بگوش امام نبوش آن صاحب
 فرنگ و هوش ندائے بشارت در داده بودند که کار بندان قضا و قدر
 بسلطنت بردوش اقدس نهاده اند به کمال بهمت باید پرداخت و مروت باطن
 به غبار غم مکن در ساخته نیت بران نظام امور باید گذاشت به استقامت عزم و دست

مستحکم بجزیره الوفاق فیاض حقیقی گردیده بعزم تسخیر هندوستان و سیرابی
 این بوسلطان با تمام نفرت فرجام برافراشتند و زیر شیر حقیقت نشان منعم خان
 دیوان سرکار والا که ناظم مہام لاهور بود درین مقدمہ وقوف یافته بتزئیم اسباب
 ریاض از توپ و ریکہ و بان و خستہ نال دقیقه از دقایق نامرعی نگذاشته پیش
 از در و درایات عالیات ہمہ را سرانجام داده بہ حسن تدبیر قلعہ را بصرف درآوردہ
 از خزائن عامہ بسپاہ تخواہ داد و بعد از آن کہ دار السلطنہ لاهور بفرقدوم اقدس
 غیرت فردوس بریں گردید با سائر بندگان بکاز مت شرف شدہ آثار حقیقت
 بہ ظہور رسانید بادشاہ گہان پناہ از دوسہ روز دران متوقف نہ شدہ
 سمت مستقر خلافت متوجہ گردید از آن جا کہ منشی قدرت منشور فوت و والا منشی
 بنام نامی آن بادشاہ محسن الزمان زوشہ و خنای ذوالفضل و جود سر اسر جود
 اسخفرت باب و گل جو اندوی بر شہ نظر بر رفع فساد و قلع عناد بجمہ عظم شاہ
 پیغام فرستادند کہ اسے نوگنی بارغ سلطنت و جہانداری واسے خجستہ گوہر
 بحر خلافت و شہریاری گوہر وجود و ماوشما از یک بحر سر بر آورده تازہ گل خلقت
 طرفین از یک شاخ نشو و نما کردہ اگر چہ برادری اما بہتر از فرزندان می شمارم
 و ہر چند ہمسری لیکن پیر کا لہ جگیت می پندارم ستودہ آئین خروند می آہست
 کہ تہمت پدربزرگوار راضی بودہ بانظام مہام و کن کہ ملکیت و سنج و چین
 بادشاہان نامدار دران جا خلافت نمودہ اند پدرا زید و بہ تحریر اباب عرض

پیش ازین سترچمہ نگانگی بخاشاک بگنگلی مکرر نسا زند سوائے ملک دکن و ہند صوبہ
دیگر مثل گجرات و اجمیر مطلوب باشند مضائقہ نیست والا در صورت کشاکش
فائدہ مترتب نمی شود و ترختے بر حال عالمیان باید نمود گویند کہ چون مضمون این پیام
بگوش عالیجاہ رسید از ناب حمیت سلطانی چہرہ عالی برافروخت و مو بر اندام
راست شد و چوں تپ زدگان ششدر بہ بدن محسوس گشت نفسے سرود کہ اگر
برکہ آتش رسیدے چوں زہر بر سر دگر دیدے از دل برآورد آہے گرم کہ
از حرقت آں برہ فلک کباب گردیدے از جگر بکشید و پاسخ گزاشت کہ اے
دانا سے مراتب روزگار چہ مصیحت بخاطر اقدس راہ دادہ و این چہ قسمت است کہ بقلم
انصاف گزارش نمودہ سلطنت را کہ بر تو نیست از ظلال انصاف ربانی بوزن قسمت
و خلافت را کہ نیابت از جناب عزت با شکر است چہ مناسبت این توفیق مطلق
است برفق ہر کسے کہ مشیت اوست می تابد این دولت و البتہ حکم اوست ہر کرا
در عالم قدیم نیشہ اندمی باید اگر تقدیر سرشتہ این امر خطیر بہ قسمت باز بستہ بیچ سپر
بخصوص پادشہ تخت نہ نشستے کلید این در دست بادشاہے است کہ شہر یاران
قدیم را بہ مطہورہ اوبار عجوبس می سازد و گدائے کوچہ گرد و بیخ نوبت می نوازد و
چنانچہ حرص بدرودیشان مذموم است بادشاہ قانع ہم طعون و طوم باوجود این
اگر طریقی سوت مسلک می بود مضائقہ نہ داشت چارہ صوریہ و گزشتن و چارہ صوبہ
دکن بمن سپردن بہ میزان انصاف و در نمی آید و این عقدہ ہالاخیل جز بناخن

ناخن جگر دوزخی کشاید بهیت

عروس ملک کسے در کنار گیر و تنگ که بسو بر لب شمشیر آید از زنده
 به بنیم تا بعد وقوع جنگ و جدال که نصرت و غیرت نیست و پس از حرب و
 قتال ایں دولت به کد این کس روزی - بهادر شاه بعد استماع این پیام مخالفت
 انجام بخاطر مبارک آورد که قضا را درین پرده کار هست و قدر را درین میزانست
 اسرار اها با سراسر باجاک و خون آینه خنجر است و بسا خونبار عرصه غبر آورده خنجر +
 بسا سر رشته حیات بنی نوع از هم گسیختنی است و بسا فتنه و فساد درین زمین
 آینه خنجر + تدبیر به موافقت تقدیر سودے ندارد و دوسی بدون سازگاری
 مشیت ایزدی نقش نمی آرد چون اصول مخالفت در زمین بطواطن طرفین
 اشکام یافت به ترتیب فردع اسباب آن بهمت عالی مصروف فرموده بیکران
 نعمت در عرصه ملک گیری گرم عنان فرمودند به اندک فرصتی دار الخلافه محل
 نزول اجلال و مهبط انوار فیض گردید + محمد یار خاں حارس قلعه کلبد عزت
 و سعادت بدست آورده احراز دولت ملازمت نموده مقابلہ قلعه بنظر
 اقدس گذرانید و بعد از ورود الیه عالیہ به مستقر خلافت باقی خاں انیس طریق
 اطاعت پیش گرفته کلبد قلعه بنظر اقدس در آورد و بر خنجر خوانده از قلعه گرفته
 به طلب سپاه داده هر یک را مستمال فرمودند + چون راسن جا شد و گویا اسلحه
 بحد و سیه و دیگر زمینداران اطراف بر خنجر به قصد جان فشانی و بعضی باراده

فاسد غارتگری آمده احزان را از مست نمودند + اسے تباہ شایان ہنگامہ روزگار
 واسے نظار گریان کار نامہ سپردار نشے دیدہ بصیرت بکشاید و نظارہ نیرنگی
 ایں گردوں بنواید کہ ہر لحظہ چہ باز یہاںے گوناگون بروے کفری آورد و در
 ہر آنے چہ ارقام قلموں می نگارد + باہر کہ نزد محبت باخت عاقبتش در شمشیر
 محنت انداخت و ہر کز نوش داد نیشے بردش بہاد + ایں سپربے ہر جزآن کہ
 برادر را برادر اندازد و ایں فلک اثر و پاییکر غیر از اں گردہ گردان طعمہ ساز
 و بازے دیگر بروے کار نمی آرد ایں ترک سپر اگر نہ بر جدال مکر بستہ چہا ہر
 سحر خربے ہر بدست گرفتہ دل شگافی نہ جبینان می کند و ایں ہندوے فلک
 اگر نہ بقصد پیکار بر توں بکود شستہ از چہ برج شہاب جگر دوزی ہر طلعتان
 می نماید از ہلال کمانے از اں بدست گرفتہ تابہ تیر ستم دلہا بدوزد و از برق آتش
 برافروختہ تاخرین ہستی مروم پاک بسوزد و کارش خونریزی تمام است شفق بریں
 حال آگاہ است چوں شیشہ ساعت سر اسر غبار است چوں درخت گل سر ایا
 خار + سہراب بقہرش از دست پدر جفا دید باہل بجاسہ مکرش از دست برادر
 شربت ہلاک چشید با آن کہ از دود جگر سوختگان رنگش نیلی گشتہ طرز جفائی
 گذارد و باد جوآن کہ از آہ دل حسنگان ہمہ تن داغ شدہ راہ وفا پیش نمی
 آورد + ہر کہ دریں چمن پر خار دے ہسان گل بشگفت بخاکش سپرد ہر کہ مانند
 سر و سرے بالا کردہ بتند باد قہرش بزمین آورد و دلبس کن ایں یادہ کوئی تہجد نظم

کہ دانکہ کہ اس ختم دام و دد چہ باز چہا دارد از نیک و بد
چہ نیز بگ باخرداں باخته چہ گردن کشاں را سرتاختہ

مدعا سے کہ بہ تحریر آں پر داز و سندیان را در عرصہ مطلب بتاز کہ چون خبر
ورد و الوئیہ عالیہ بہادر شاہ مستقر خلافتہ بر مع عالیجاہ رسید عثمان عزیمت گرم
خیز ساختہ بعد تشریف آوردن بہ گویار و دیدن شاہزادہ بیدار تخت داعیہ
آں نمود کہ بدستور حضرت خلد مکان در سواد سگوگر مدح طرہ محار بہ اتفاق اقتدار بریں
عزیمت اسد رخان را با جمیع بہیر و بنگاہ با چندے از خوانین دیگر بہ گویار گذارشتہ
و توپا سے کلان را اصلاً بر نہ داشتہ جو مدیہ طور از دریا سے چنبل گذارشتہ بہ وصول پور
نزول اجلال فرمودند و بہادر شاہ با ستماع خبر آمدن ایشان از مستقر خلافتہ
کوچ فرمودہ بحرزم آں کہ در وصول پور منگامہ پرغاش وونی گیر و بتاسیخ ہفتیم
شہر بفاصلہ کردہ از جاجو خیام فیروزئی فرجام نزول اجلال فرمودہ بود کہ
وقت شب از السنہ جو اسیس عزیمت عالیجاہ سیمت سگوگر مدح معروض اقتداری
گردیدہ حضرت بہادر شاہ نیز عثمان عزیمت از رفتن پیش منقطع فرمودہ
دائرہ نگاہ متصل جاجو مقرر نمودہ سبب عدم تشخیص وقت محار بہ و تقریر ساعت
مقابلہ بتامیخ بستہ شہر صدر کہ مختار اہل تیغ بود بدولت و مبارکی ستارچ
بہیز و ہم متوجہ شکار گاہ شدند از اں جا کہ نظارگی اقبال عدو مال بہادر شاہ
بہ مقتضای کمال شوق مشاہدہ عروس فتح طالب آں بود کہ پیش از ساعت

معهود ناظره نصرت و فیروزی از متقی احتجاب برآمده بر منصفه جلوه گری نماید
 مشاطه تقدیر چهره آرای جمال شاید آمال خدیو گیسوان گردیده ارباب مخالف
 را پیش از زمان احمد و مسگریم عرصه پر خاشاک گردانیده بے آس که بقانون
 پادشاهی تسویه صفوف از طرفین انتظام گیرد و بزرگ افواج از هر نژاد و
 بر نژاد قول و التمس انقسام یا بد پادشاهزاده بیدار سخت باهر اسلحه
 نامدار مثل ذوالفقار خاں بهادر و ترمسب خاں و راء و لیب و خان عالم
 و نور خاں و غیر هم امرا از اهل دکن ناگهان بر دایره دولت بهاد شاه که بنور
 متصل جاجوا استاد نشسته بود و مردم در فکر دایره گاه بودند بسیار شعله خیز در
 رسیده بخیم اقیس آتش در زدند و حسی که همراه دایره بودند نظری بر کثرت فوج
 ای بسیار حمایت شاهزاده عظیم الشان بهادر مستظهر گردیدند و جانان شقاوت
 نشان که در رکاب بودند و مردم سپاه طرفین دست به تاراج امتحان دراز نمودند
 پادشاهزاده عظیم الشان بهادر به جان فوج ظفر سوچ انگار مقاومت مریانی
 نموده آهادر زم بلند از طرفین زد و خورد نمایان به وقوع آمد و جانشین دست
 بسته از هر دو طرف به ظهور رسید از اشتداد زبانهاست آتش بار دکن و
 ترکناز مردان شیرانگن دوست بر دیوانان شمشیر زن عرصه سبزه صحرای
 رنجیز گردید و از غلبه مخالفان نزدیک رسید که با تری بهرم خورد و از تسلیم
 تسلط اعدا پاس سپاه از جانب دیگر بهاباز مردی و مردانگی باز حسان

یا برادران جانفشان سمن دیمت به میدان تاخت بازی از دست رفته را
 قائم ساخت و بسیاری از اعدای خاک و خون انداخت ازال جاکم سپاند
 عمرش لبرنگ شده بود بعد تر و بسیار که ارقام آن تاقیامت یادگار خواهد ماند
 نقد جان در راه قبله حقیقی نثار نمود و شاه مبارز روح اس اوج حریم صداقت
 بسوی علیین پرواز کرد بسیار در عرصه نبردگاه چهره نگار سعادت و
 اکثر شرف اندوز شهادت گشتند پادشاه مراده عظیم الشان با وجود بکار
 آمدن دلیران کار و مجروح شدن مردم بی شمار و بی دلی جمعی که از اشتداد
 بارش تیر و بان و ترک تازی و کنیان جانفشان کار بجان شان رسیده بود چوں
 قطب پای ثابت محکم افشوده ناله سوارے بدرگاه بهادر شاه فرستاد که
 فوج عظم شاه رخ بر سبای نبرد آورده و بسیار از اسب و پیاده و سوار
 بکار آمده هزاران تر و د تا حال بازی قائم داشته منصوبه بهتر ازین نیست که
 حضرت بادشاه زود تشریف آرند و فوج عالیجاه بسبب تحریق خیام و غلبه
 دلیران خون آشام فتح خود مصمم کرده کوس فیروزی می نواختند و بیگمان آن
 که هرگاه این قسم فوج عظیم دست نیافت از دیگران چه خواهد کشود زبان به
 تمهیت رطب اللسان می ساختند و غافل ازین که نیزنگ تقدیر بر هر لحظه
 رنگی تازه بروی کز می آورد و غشی قضا هر نفس مشهور دیگر می نگارد و آسمان که
 ازین عجوبگی کار نامزد تقدیر آگاهی دارند بر سیرانی چنین آمال اصحاب شکرند که

به یک سموم غضبش افسردگی می گیرد + و از پشیمانی مرزعه مقصود بپایس نباشند
 که به یک سیاح لطیفش تیردست می پذیرد + از ششسته مهرش شب تار یک
 یاس مطلع نیز عالم افروز است + و از گرد باد قهرش روز روشن طرب ظلمت
 شب دیگر غم اندوز انتعاش خاطر بدون مشاهده انجام کار چون خنده
 صبح کاذب فروغی از صدق ندارد + بلا تعجب نادانی که خود را بآن خر سند
 سازد + و نشاط باطن بغیر از معاندتها چون ابتسام شام نفسی از بقا بر نمی
 آرد + طرفه از خرد بیگانه که بعیش آن پیردازد + حرکت مذبحی پیش زنده دلال
 قابل اعتبار نیست + و روشنی چراغ عدم دلپسین در نظر روشن ضمیران لائق
 اعتماد نیست + بسا اوقات ساقی فلک بدور اولین ساغر طرب داده که انجام
 آن حزن و ملال است + و اکثر آنات بعبت باز سپهر شعبده طلعت های رنگین
 بر روی کار آورده که آخر آن بیک ریخ و نکال - بیت

ایں باده که روزگار دارد یک مستی و صد خمار دارد
 گویند که چوں درخشن شکار ناله سیاه گرم رفتار خبر اشتغال ناله کارزار گروش
 بهادر شاه رسانیده آن شاه شیر شکار عدو و فکار به مددکاری محکم اقبال و پشت
 گیری فتاح نایزال با جنود ملائک و قودوس بر عت و استعجال متوجه عرصه
 رزمگاه گردید از طرفی منعم خاں با فوج سنگین در خدمت بادشاه عظیم الشان
 بهادر رسیده آسب بزم ناله فتنه و فساد رخت و معز الدین بهادر شاه به افواج

نصرت امتزاج برق آسا سبقت نموده آتش زن خرم شورش مخالفان گشت
 درین کموز و البصورت برسات محسوس گردید و اقیال کوه تمثال خول با بر سر شک ک شیر +
 تیر خدنگ بسان باران به کمال کثرت دربار ندگی + و توپ و زنگه مانند
 بر عدد در نهایت غرندگی سیوف آیدار یاز برق در فشان داده + و گول
 توپ صداعه که در کنگره حیات ایشان افتاده + کمانها بشکل قوس قزح
 در دست و لاله بان نمودار + وسیل خون از هر سو دران عرصه پراشید
 پدیدار + کسے کسے میدان از دم در نظر نظر آریان خوشتر از گلزار بود + و کسے
 معرکه بدیده کشا شایان بهتر از گلشن بهار می نمود + صحن حرب گاه از خون شنگار
 رشک از غول زار + و نیزه بایست جوانان چون سرو و تمشاد نمودار + هزاران
 فواره خونین از بدن مبارزان در جوش + و چاوشان بسان عنبر لیبان
 هزار زبان در خروش + و هوا کسے خونین از هر طرف مانند ابرار در جریان +
 و مرغان سخندنگ در عرصه هوا از هر سو در طیران + عرق بر روست اهل نبرد چور
 قطره شبنم بر عارض گل ریخته + و عرصه کسے چقاچاق تیر در میدان کج چکا و ک
 برانگیخته + و جراحوت فر عفر پوش چون شصدهک در نهایت زیبا
 و جوانان چیره سرخ بر سر مانند گل خورشید در غایت رعنائی از برق سفید
 عرصه زمین رشک سترن نار و انا اعلام سرخ و سبز غیرت جوش بهار + و در
 هنگامه جلال و قتال گاه بادشا هزاره معتز الدین حمله با کسے دلیرانه می نمود

دگاہ بیدار بخت بنور بازوئے سخت در عرضہ نبرد رنگ از و بامی نبرد +
 ازاں جا کہ کوکب طالع بہادر شاہ براوج رفت دست و دست و تیر طالع عالیجاہ
 در جنبش نکست و ابتداء بود از مخفی خاک سنگ حادثہ ہر بختیہ احوال
 بیدار بخت رسیدہ دیدہ حیات آں قرہ باصرہ سلطنت بخارہ سمیت ریش
 گردیدہ یعنی ناگاہ بدین مبارک کہ از نزاکت تاب گل نہ داشت بضر بگوار
 بر زمین افتاد + و مقارن دین حال شاہنزدہ والا جاء نیز باہر در سفر عالم باقی
 اختیار کرد + و نواسہ دادیلا از شش جہت برخواست و نالہ و حسرت از قدسیان
 پسر بلند شد چون خبر این واقعہ جانگاہ بعالی جاہ رسید کہ ہر دو شاہنزدہ نامدار
 از جان صرفہ نکریدہ بقعر دریای نبرد گاہ خواصی نمودہ گوہر فیروزی بدست
 آوردہ بودند کہ ناگاہ ہنگامہ ابل در رسیدہ ہر دو را فرو بردہ بچاہ سازی دیو
 پسر تر دو آں و سلیمان خاک فصحت ہمہ بر باد رفت عالیجاہ بارے از درد
 پسراں صد چاک و دیدہ بہ بحر ان نور دیدہ باہر اراں شش تمام شرم
 گیر ابرصہ نبرد گاہ رسید و رو بہ امیر ان عظام آوردہ فرمود کہ الحال ہیوہ حیات
 از مزہ رفت و پوسے جمعیت از گل و دشت زائل شد و حالات از ننگانی
 منتقص گشت و بنائے اہل بہ سیلاب فنا رفت و ہنگامہ بر ہم خورد + این ہمہ شش
 و کوشش برائے آں نوجوانان بود و چندین چہن آرائی تر و محض جہت آں
 سرفراہے رواں + کنوں روز روشن بے جمال شان در دیدہ من شب نامدار

است۔ ویکل شمرخ و در پیش نشرم بے آں گلماسے بوستان رعنائی نشترخار
 عزم متعمم بر آں دارم کہ خود را بہ میدان در اندازم + و سخن زمین بخون خون
 بوش آمدگاں رنگیں سازم + امراسے نامدار مثل جان عالم عقیدت شعار
 و منور خان و تربیت خان و راؤ دلپ در او سنگیہ و دیگر فدویان کہ بر بساط
 جانفشانی ثابت قدم بودند و بعضے حکم حرا بان منافی کہ فرزین کمر دار
 کجروی می نمودند بعض رسانیہ زند کہ اسے شمع حج خلافت اولاد ہیں ہزم
 رزم تماشاسے ترمو دماشتے ضعیف باید نمود کہ چسپاں پروانہ دار خود را در آتش
 در اندازم بعد از اں ہر چہ بچاٹ مبارک بگذرد و اختیار است ایں بگفتند
 زمین نیاز بجاروب مژگان اعتقاد رفتہ ہزاراں ہمت و دلاوری سرگرم
 نہر و گردیدند + از آں جا کہ خان عالم وغیرہ و کنیان شہامت نشان از
 آیت اے متوجہ شد اں عالیجاہ از او جین چہرہ ہاسے شمرخ و جبہ ہاسے کجواب
 بہ تاہمینان خود ہادادہ شمرخونی و ایں ساختہ در خیل سپاہ جانفشانی ممتاز
 نمودہ بودند آں فریق ہنگامہ رزم را خوشتر از ہزم دانستہ انتظار ایں روز
 سعادت اندوز داشتہ نہ + با بخت از غلبہ ایں فریق کہ لبان کجروانج متلاطم
 بود و سفینہ و جہت اعدا را بہ لرزہ در آمد و کار بجائے رسید کہ منور خاں
 متحمل نیای سوار ی بادشاہ راؤہ عظیم الشان بہادر رسیدہ نیزہ بر عمارتی عالم
 زوہبیا شہ سپہر حافی تحقیقی اثر نہ کرد + بار دیگر نصبد مہ بہر چہ تمام تر از پیشتر

نیزه خود را بشا بنزاده رسانید شاه تعجب آن به نیروی باند و بهت نیزه بهت
 مبارک گرفته به زخم پلارک آید کارش تمام نمود و چون تسلط سپاه از حد
 درگذشت حسن علی خاں دیگر سادات باره به از مشاهد چهره دشتی اعدا با
 بانودها گفتند اے مردان کار و اے دلاوران کار گزار فرقه رجال با وجود
 تسویه خلقت بوسیله شجاعت بر نسواں امتیاز دارند و گروه سادات باره به
 بسبب آن که بارها در میدان ترد و کارها کرده اند بر سائر سپاه هند شرفین
 اختصاص یافته اند و امر و زکار بادلیران خوشخوار افتاده اگر بطرز غرولان و
 بخیمال فاسد حیات چند روزه در میدان کارزار پلوتی می کنیم اعدا بهر شست
 مآخته و ما را از روزگار خواهند برآورد و در صورت هم دایخ خذلان تا
 قیامت بر ناصیه حال یا و کار خواهد ماند و هم در حالت گریه و شکاک قصاص خطا حل
 بر صفحه حیات خواهد راند هیچ تدبیر بهتر ازین نیست که دلیرانه خود را درین
 دریای هفت جوش اندازیم و جان در راه مروی بازیم - فرد
 یا با مرد بر سر گردول نهیم یا با مرد و ابر در سر برکت کنیم سر
 برین متفق شده دست بهت بخت خیر برآورده نگذاران با و پامپیران انداختند
 و بعضی ازار یاب بهت خود را پیاده ساختند و پیش صعب با هم دست داد
 و عریضه سخت بمیان آمد و دلاوران طرفین در زور آزمائی از یکدیگر گوسه
 سبقت می بردند و مردم لشکرانه هر دو سو به چپش با سه رگانه می نمودند -

یا نہاے آتشین از تن فیلاں کوہ بدن بساں برقی کہ ابرسیاہ در آید در
 گذشتہ۔ دروازان از آب تیغ پہلو تنگاف غرق یل خون گشتہ + مبارزان
 زہر پوش در بحر خون مانند ننگان بہ دام اجل گرفتار + و سپر بردار + افتادگار
 معرکہ مصاف مانند پشت کشف نمودار تخته چو شمشیر آہنمین بصفائے شخصست
 تیر اندازان چوں غرابال ہمہ سوراخ گشتہ + ناوک جگر دوز باد و سپر برآز سپر
 گر گردن گذشتہ + عقاب تیر از آشیانہ ترکش بچست طعنه گردو گردان + سپردار
 دوازدهای شمشیر از غار نیام بقصد ہلاک و جہاں گزائی مخالفان دین باز ہلاک
 سر دلیران بہ لگد کوب سم سمند مبارزان بساں گوسے کہ در میان بہ خیم چو گان
 در آید از جاسے بجاسے در غلطیدن کشتگان معرکہ حرب چوں حرب بمل بر روی
 خاک در طپیدن + درال بحر آتشین جوش کہ از کثرت توپ و تفنگ سح
 زمین حکم کردہ نارداشت + بہادران سمن رانہ سمند ہمت می انداختند و درال
 دریاسے پیر آشوب کہ موج خیز فتنہ بود و پاسے ثبات از جاسے رب و سیا حال
 از بحر و خافتنگ آسائے مافتند + خزانہ بندوق نقد جہاں گزائی و کینہ
 دیبا ساختہ و آب شمشیر آتش فنا در خرمن ہستی انداختہ + فرات آبادی از آب
 سیوف متعشتان معرکہ قطرہ قطرہ در آب قطرہ آبے از جان سیر گردانیدہ
 تشنگان معرکہ بہر دریاں کہ آب تیغ از سر گذشتہ دم آبے بجایم شران ز
 سینہ گرم جوشان رزم از کثرت بے آبی و حرارت بساں کانون وار التہا

و مبارزان، بتاب تنویر جوش، از بے مہری مہر نصف النہار چوں مایہ بر شمتہ
 بجائے کباب، بسکہ سیہ مست سپہر مینائی بدن دلاوران از سنگ جفا شکستہ
 ز صحنہ زمین پُر از صہبائے خون از غوائی گشتہ بسکہ فلک کور چشم جہر چشپان را
 خاک انداختہ + از فراہے غبار ہزاراں زر گس برد میدہ + مردان دلاور
 بر صاف داد مروی و مردانگی دادہ و صد لختہ زہ از ہر گوشہ زباں بہ تحسین
 ان داران بے خطا انداز کشادہ + فرویان جانبا ز جان برکت و ست
 براسے نثار قبلہ مجازی + و بند ہاسے وفادار بترکتا ز مستعد جانبا ز می
 فامرستان مقرر صد براں کہ اگر ہزار جان داشتہ باشند فدا ہے راہ خلاص
 ایندہ + و جانبا زان بصد جگہ سرگرم بریں کہ بپاسے سر طریقی جانفشانی
 آیندہ + صد اسے کوس بخلاے مغر ساکنان ملاء اعلا پر داختہ و
 از کرنا گوش افلاکیان اصم ساختہ + جمال جوانان در حلقہ کمان چوں
 بہالہ نمودار + چہرہ سرخ گرم چو شان کارزار در شگفتگی رشاک گلزار +
 ان تہاور بضر ب تیغ ہز ہراں مانند کو ہے کہ از صاعقہ فرو بر دسزین
 بنمودہ + و صولجان خرطیم اقبال جوانان را بساں گوے در دودہ + رنگین
 فار تیور و خط سبز و خطان گوئی مرغے است آتشیں بر شاخ سنبل +
 ہم سنان بر عارض سیمیں تنان ہما نادر قی گئے است مجروح بہ نوک
 + فلک دریں وقت ہنگامہ رزم را بصورت بزم ترتیب دادہ اند

کشندگان هفت خوان پیش دو و دام نهاده - جامش نیم کاسه سر دلیران
 و باد و آغوشش بخون دل شیران + کبابش تخت جگه هیزبان که به سیخ
 آهین نیزه برشته کرده + و نغمه اش آه زیم در دستان که ضرب سنان
 برآورد - اصولش موزونی سنان جان کداز زور آوران + و مضراب
 تیغش زخمه زن زخم بر رگ جان و لاوران + جوانان دکن در پشه بازی
 بسایر رقاصان هند ملحق باز + و اسپان پری پیکر به جلاجل زربین در جلوه
 ناز + از دایره سپر صدای زنگارنگ بگوش رسیده + و مبارزان هند به
 طریق سیهستان بنجاک و خون غلطیده + مطربان هند به نغمه پردازی
 دلیران گرم جوش + و حیل به باد و تار به نواست و در خروش + از کثرت
 گرد بسکه عالم تیره و تاریک دید + آن آتشبار بسایر شهاب در هوای خشنید +
 عمارت زنگار بر پشت اقبال چوں لمعه نور بر قلعه طور + گردی که از سطح
 زمین به اوج سما سر برافروخته + روئے فلک چوں فرش زمین اغیر ساخته +
 و لاوران رزم یکے بر دیگرے تفوق جوئے + و همتهان در میجایکے به از
 دیگرے سر گرم نگایوئے + یکے را دست چپ از صدره بان بریده و به
 راست کشتی کمان بدست راست و تیر بدان کشیده یکے را سر از تن به ضرب
 تیغ بر زمین افتاده + تن بے سر دست به تیغ زنی کشاده + یکے بر خیم تیر سر خروئی
 جاوید اندوخته + یکے را ناوک دلدوز پر کاله بجز دوخته + یکے را لوک نیزه

بر جگر رسیده + تمامی نیزه از پشت گذارنده + سر بدخواه بریده + یک شمشیر
 بخت با مخالف در تیر + و یک دست به گریبان که اینک خنجر تیر + یک از
 شکستن اسلحه مستعد جنگ مشت + یک کمان در قبضه و تیر در انگشت + یک
 بصره پیشانی بسان قیچکار جنگی مغرور دشمن شکافته + یک به قوت دست پنجه
 عدد بر تافته + یک نعره زنان که اینک رسیدم خبر داده شو + یک فریاد کمان
 له وقت شرم است از پیش مرد + یک از تاپ آفتاب جوشن از هم رنجیده +
 یک با جامه حریر به عدد در آویخته + یک به محبت دست اسب بر نیل
 انداخته + یک بعزم دست برد خود را پیاده ساخته + یک را چشم از کثرت غبار
 فرو بسته + یک را از بس گردنفس در گلو شکسته + یک را زخم شمشیر زاحمال گذشته +
 یک را به زخم گرز فرق دوخت گشته + یک را به ضرب گلوله چو پنبه حلاج اعصاب رسیده
 بریده + یک را به کوب خنجر سینده و جگر دریده + یک بقول چادشان مست
 جنگ + یک سر گرم پر خاش بهر نام و تنگ + یک را پاس تنگ و سنگیر +
 یک در بند و فاسی عهد اسیر + یک را نظر بریں که در میدان مردان مردانه
 اید مرد + یک منظور این که جان بناموس باید سپرد + یک با امید ترقی
 دولت و چاه راه جان نثاری پیش گرفته + یک از بهر درستی عهد طرز جانفشانی
 بر گرفته + یک را از غیرت موثرین خاسته + یک از بهر حفظ شرم رنگ بر رو
 آسته + یک به زور بازو بک خود بازنده + یک دست نیاز سوسه فلک

تازنده + یکے را دعائے نصر من الله و رد زبان + یکے را دست دعا
 سوے آسمان + یکے پناه پیران طریقت برده + یکے خود را بفضل حق
 سپرده یکے را دعائے سینفی بر زبان + یکے را تعویذ الامان حوز جان +
 یکے با فسون و دمد مه گرم جوش + یکے به سحر و جادو سخت کوش یکے را
 جگر به ریح مصقول خسته + یکے را به ضرب گرز مغفر شکسته + بالجملة هر
 یکے بقدر امکان سرگرم جانفشانی بود + چو نو بار روز و شب در حق تعالی خال
 و حسین علی خال به جراحات بسیار متعدد و پاره نگار سعادت کشتند + وسیله
 نورالدین خال در ترویج و ات نمایان بدرجہ شهادت رسید + اعدا و لیم
 قصد پیران آوردند که به شمشیر آبدار سران سرداران زن بردارند عنایت الله
 خال پسر طاعت الله خال را که با جوانان حمزه سرگرم کارزار بود گستاخ
 بجوش آمد و عرق سپاه گری حرکت نمود + با وجود غلبه اعدایه محابا اسیر
 بهمت گرم خیز ساختند بجنگ پیوست + مخالفان دست از سادات بازداشتند
 بر دوش و دست آوردند + آن شیر معرکه مصاف تا دیر سے دست نمایان بکار برد
 بار فقاہی خود از نگلشن جلالت گلهای شهادت چیده تریب و سار عاؤ
 ساختند + پلا اسے ہوشمندان بخیر و خردمندان بصیر دریا پید کہ مخلوق چو
 لعبتہ است بدست لعبت باز + و مصنوع مانند پرده ایست در حکم صانع بے بنا
 نہایت ننگا پوس انسان بقدر طاقت بشری به قدم سعی و ویدن آ

نه متکفل بر منزل مقصود رسیدن + و غایت تردد کثرت و زمره که داشتن و
 سرسبز داشتن است نه ضامن و نه مراد چیدن بسا روشن دلان به روشن
 حسن تدبیر سراج منیر مژگان و خندند که نسیم حوادث فلکی به یک لحظه خاموشی است
 و بسا خل بنده آن خردمند نهال مقصود در سر زمین ظهور نشانند + که صفت
 جباری حکم قضا به یک لحظه از پا در انداخت + خیمه مدعای راکه فراش عقل
 به طناب و اوتاد اسباب برافرازد + اگر از تنه باد حکم آزادی از جا در
 آید چه تدبیر + و شاهد مطلبی راکه ماضی تود در هر موقت کرده بجلوه درآورد
 و اگر حجابی از غیب حائل شود ناظر را چه تقصیر سرتان مضار وانش مقرر
 نموده اند که هیچ سیر منافع تیر حوادث سیاهی نمی تواند شد و هیچ تدبیر
 دافع بلیات آسمانی نمی تواند کرد و دید + آن راکه جمیل وانش از حلیه
 اقبال عاریست و دیده امیدش بگذر بعبار حوادث غیبی است و آن راکه
 ناصیه طالعش به بارقه سعادت روشن مقدمه تجیش عساکر اجلانش
 امداد دوی + چنانچه منصف گشتن بدر اقبال عالیجاه بعقد و نوبت است
 ناگهانی و بیست روشن + و با وجود رسیدن بسا حل مقصود به گمراه
 فتنه و درختن سفینه حیات آل دریا دل بهایست است مبرهن + تفصیلش
 آنکه چون یکوشش فردیان جان سپار فوج عالیجاه با وجود شهادت
 شهزاد با برادر چیره دستی یافت و نزدیک رسید که صورت مطلوب در

آئینه امید جلوه نمائش گیرد و فلک حسد پیشه که تا توان بینی کار دوست + و
 تنگ چشمی رونق بازار آید - غنائش خون دلیران است + و طعمه اش
 گزده شیران - بازی دیگر بر انگشته کرده و ناگه ده بخاک برابر ساخت + یعنی
 در عین گرمی هنگامه نبرد بادے تند از جانب جنوب که مقابل فوج عالیجاه
 بود برخاست بصدقتے که اگر بر کوه رسیدے از جایر کنهے و غبار سیاه
 عرصه عالم را چنان گرفت که عالم در چشم جهان بین مردم تیره و تاریک ساخت
 تیرے که مردم عالیجاه بر اعدای انداختند کم بسانهای رسید + و بان هاسے
 آتشین که بطرف معاندان عالیجاه سر می دادند باعث طاعن مردم این طرف
 می گردید + سپاه بهادر شاه خور این بطیقه غیبی از امداد آسمانی دانسته
 مخالفان را به تیر و تفنگ دبان و دختند و در آن عرصه رستخیز را و دلپ
 و منصور خال و خان عالم و ترمیت خان و مطلب خال و رام سنگه با لہ و دیگر
 بنده هاسے مخالفان یکبار آمدند و فکات آنها سر داران خود را کشته یافته
 دست از جنگ باز داشته بالا شہ هاسے آنها از معرکه چلو تھی ساختند + و بعضی
 نیک جوانان که در راه خدر و ترم و بر خود را بصورت مخلصان و انموده بودن
 نزد و غایب آخته پائے ترم و از عرصه ناموس بیرون کشیدند و در رکاب عالیجاه
 غیر از بند هاسے جلوساد شاهی و اکثرے از بند هاسے جوان بناموس ده بیچ یکے
 نموده و فوج بهادر شاه چو دائرہ که بر مرکب محیط شود از چهار طرف محاصره نموده

بہ تیر و بان در گرفتند عالیجاہ با وجود این حال در تردد و جنگ قطب آسا پایا
 جا بودہ خود بدولت تیر اندازی می نمود چنانچہ چارترکش از تیر خالی ساخت
 ہر تیرے کہ از شصت آں راست کیش برآمد جوانے را بخاک و خون انداخت
 تا آنکہ بدن مبارکش بہ سناہائے ابدار مجروح شدہ بود حسابے از اں بہر
 نگر فتنہ بر و مال چہرہ مبارک پاک نمودہ تیر اندازی می کردند گویند کہ شانزادہ
 والا تبار در سن دہ سالگی بہ فیل سواری خاصہ بود ہر گاہ تیر بر آں شہاب
 ادج سلطنت رسیدے عالیجاہ بدست خود کشیدے تا آنکہ تیر دیگر رسید
 آں را نیز آوردہ فرمودند کہ در ہودج استراحت نمایند + آں شیر دل اصلا
 بر اں را غنی نہ شدہ، چچناں نشستہ تماشائے تیر نگری روزگار معائنہ می نمود +
 دیگر نقل می کنند کہ چون بہ رسیدن جمراحات مزاج مبارک عالیجاہ
 رغبت آسب فرمود فیلیان التماس کرد کہ ابریق آب عقب عماری خاص
 است بر زبان گوہر نشان آوردہ کہ اسے نادان این نہ آں وقت است کہ
 از مقابلہ اعدا بطرف دیگر متوجہ باید شدہ ترین اثناء چوں فیلیان مجروح شدہ
 بر زمین افتاد خود بدولت پائے مبارک از عماری بر آوردہ بہ اشارہ پا
 فیل را پیش راہ بردند + افسوس از جفاے سپہرتمگار و صحنہ از پیدای
 این فلک خونخوار کہ کشتی عمر نوج در طوفان بلا انداختہ است + ویوسف
 مصری بچاہ اجل اہل اہل ساختہ او + از جوش سخت سیلان بر باد + وہ ستمش

تاج قباد بر زمین افتاد + از چین جلیبتش خانه صد قصیر و غفور خراب + و
 از قهرش رستم بسان زل در ناله اضطراب + کجخسرو از جام قهرش طایل
 محاسن چشیده + و بیشتر از جورش به زندان ابتلا منزل گزیده + خورشید عمر
 افراسیاب از بیداری او به مغرب فنا رسیده - و سیاوش از دست اوستش
 به منزل مرگ دای گزیده + دشنه تیزش گردن گردن گزیده - و خنجر قهرش
 سینه سروان دریده + نه اورا با کس دفائی و نه در دل غبار اندوختن
 صفائی + از نیرنگی اوست که طشت شفق از شام خون تاجداران مالامال +
 و از قهر اوست که خنجر مهر صبح بخوان شهر یاران بزرگ آل + نه ناله
 هر چه گفتم همه ترهات است + آنچه گفتم همه حرف و طامات + ای همه رنگ آمیز
 تقدیر است + و این همه حکمت قادر قدیر + فلک پیش حکم او چو خیمه نیرال
 شب و روز در سیر است + و طائر کوکب به صغیر امزش لیل و نهار آواز طیر + حاکم
 محکم اوست و گیران همه محکوم + و بقا و دوام مراد راست باقی همه معدوم +
 تا چند از این مقوله بیان نمایم + و تلک دست و قلم به تحریر آن فرسایم + و ما
 به که مطلب اصلی باز آیم + و جریده مدعا کشایم - اگر چه عالیجاه با وجود رضائی
 معبود دست از جنگ باز نمی داشت اما از آن جا که جائمه عمر بر بدن مبارک
 تنگ آمده بود ناگاه تیر و بندوق بر پیشانی عالیجاه رسیده و صدره آن قطعه غیبی
 که پیام اجل بود شاهماز روح مبارک از دام گاه فنا به عالم قدس پرواز نمود

صفوف ملائک کہ در عرضہ ہوا تماشاے شجاعت و دلادری آن شیر بیشہ ہمت
می نمودند برکاب عالی ہمعنان گردیدند و قد و سیال بہت فوج فوج بہ استقبال
آن حضرت نمودند جو ریحار و بگیوے مشکیں جنت را رفت و روب نمودند
و رضوان خیر مقدم گفتہ ابواب خلد بریں بر رویش کشود و نوائے حرب از
ہشتیاں گوش آن عالیجاہ رسید در بہشت باہر دو شاہزادہ بدان سان
منزل گرفت کہ قمر با سعدین در یک برج آرام گیر دو در خلد باہر دو صاحبزادہ
بدان گو نہ مقام کرد کہ سر و با شمشاد و عرعر بہ یک چمن مسکن پذیرد بندہ اسے
بادشاہی مثل جسے سنگھ چھوہامہ و غیرہ از مشاہدہ ایں حالت پر ملائت
دست از حجار بہ باز کشیدہ بہ درگاہ بہادر شاہ ناصیہ ساسے عبودیت
گشتند و ذوالفقار خان بہادر بہ زخم کہ بر شپت برداشت عمان عربیت
بطرف گواہیار معشوق ساخت ملازمان شاہی با دجو و شہادت عالیجاہ پائے
از میدان بر نہاد شہتہ چچاں سرگرم کارزار بودند بہادر شاہ سوارہ فریبیل
بسان ہر مینر کہ در وسط نصف النہار بر سپہر برین طلوع دولت نماید تماشاے
شجاعت و دلیری آن ہر یوان بیشہ شہامت فرمودہ زبان فیض بیان
بہ تحسین و اکثرین کشود و حکم فرمود کہ الحال ایں جماعہ در ملک ملازمان سرکار فیض
آثار باد دولت شرف اختصاص یافند از پذیر خاش اینہا دست باز دارند و از جان
وال اصلانیا زار نہار اما از زلی جا کہ دہاں شتر اسے پر شتر و شتر کہ چون عرصابت

قیامت پر آشوب بود حرف کسے کسی شنید سپاہ طرین نادیرے دست
 بہ تاراج آنتہ عالیجاہ و شاہزادہا دراز نمودند روسے زمین از لعل و جواہر آباد
 رشک کان بدخشاں گردید + و از کثرت گہر یزدی سطح ارض غیرت بحر عمان
 و روسے دشت از ریزش اشرفیہا چون صحن چین در موج خزاں برگ برینہ گونہ
 اصغر گرفت و از پرگانہ گیہاے رویہ با بساط دشت نسترن زار گشت
 از تشنہ الوان بسکہ بہر طرف رختہ گوی کہ قراش قدرت فرش بوست
 گسترانید و درین کشاکش غارتگری فلک بتیغزہ نو بہنگامہ کشاکش گرم نہ
 ہر کہ دست بر بدردہ زرمی زد از دیگرے تیغ بر سر می خورد و یکے در ج جوا
 بگفت آوردہ + و از دست دیگرے گوہر جان سپردہ + و یکے قمشہ نگازند
 از دست غیرے کشیدہ + و دیگرے جامہ حیات بد تنش دریدہ + و یکے
 بر اسب صبار رفتار سواری نمودہ + بہ زخم دیگرے راہ فنا پیودہ + و یکے
 غارت خیمہ زرد و زرد دل نقش بستہ + و دست قضا طنباب عمرش گسستہ
 بسام دم درین خیالی جان باختند و بسا خلق ازین خیالی خام خود را بہ
 مہلکہ فنا انداختند چون ظلمت شب پردہ بر روسے روز انداخت + و فلک
 سیہ روز جان را تیرہ و تار یک ساخت + ہر یکے دست از ترد و با
 کشیدہ بہ مسکن خود ہا منزل گزیدند + و ہر بوس نسائم فیروز ی بر پرچم رایانہ
 جہان کشاے فرخندہ طالبی است کہ چین سعادتش بہ آبپاری تأیید باد

پیرایه + وگشتن دولتش به سحاب امداد سبحانی شاداب باشند + نهر
 شبنم اقبال نکست، انصاف مشام آمال دوست و هر دم نسائم افضال
 مشکفای پیرایه انداز جاده و جلال او + دولا بپهر هر لحظه به طراوت بخشی
 گلزار دولتش + و باغبان فلک هر ساعت به چمن آرائی گلشن شوکتش +
 اعلام عظمی گلشن همیشه به دستگیری امداد غیبی سر بلند و ممتاز + الای سلطنتش
 همواره به فتوحات لاری سرافراز + جبین بخشش مطلع انوار فیوضات + و بخشش
 مزین به نقوش فتوحات + همت تقیه به انجام مطالبش معروف + حکمت
 قد به به اسام مارش مشغوف + اعزاز میبیت شیر حلش در رسیدن و بهره
 فرازش از جو بهار اقبال در رسیدن + مایه دولتش در بحر ترقیات همیشه
 تازه رنگ + و پیکه میزان مایهش بمقدار بقا گران سنگ + برقی سیوف
 آبدارش آتش زین خرمین مخالفان تیره روز + ناکره خنجر جانگوارش دشمنان
 را خانه سوز + آسمان غاشیه اطاعتش بر دوش + و فلک حلقه بندگیش
 در گوش ازال جا که از جناب کبریا این منصب بزرگ بذات مستدس
 بهادر شاه عالم پناه مرحمت گشته بود چنین فتح و نصرتی که از حوصله دریافت
 بیرون بود + و در پیش دشوار پسندال به هیچ گونه آسان نمی نمود + محض
 به تائید غیبی و امداد لاری دست داد آن خدیو آفاق به اداسه این
 عطیه والا از غایت خشوع فرق فرزند فرسایر زمین حضور نهاده زبان را

بشکر منعم حقیقی شکر ریز ساخت و جوق جوق امرای عظیم الشان به او آئے
 تسلیات مبارک باد و دست عقیدت را بر بلندی جاوید بخشیدند و کوی فیروزی
 بسان ابرو نوری طنطنه در گنبد دوار انداخت بعد اتمام جنگ چون جواد
 آں والا نژادان قدسی نهاد بنظر اقدس درآمد بمقتضای نسبت باطن و
 رقت قلب بے اختیار اشک حسرت در دامن رخت بر زبان گوهر بیان
 آوردند که این عزیز مصلحت نمیدیش خود را در بلا و آوار در تاسف و عینا
 انداخت که بقیه عمرش این افسوس از صفحه خاطر زایل نخواهد شد پس
 حکم فرموده که آں شیران فیل سوار را در تخت تابوت جاد بهند و پرو گیان
 سراق اجلال را با انواع عزت و احترام قریب دایره جاذبه و نونال
 چمن سلطنت یعنی والا تبار و بیدار دل را که چون ددیم بودند در کنار گرفته
 به انواع نوازش و تفقدات دلداری نموده اشک از کویده آنها پاک
 فرمود و بعد دو روز در باغ نور منزل نزول اجلال فرمود و دیده سکینه
 مستقر خلافت را که بسان ماه عید منتظر جمال هم تمثال بودند نیز ساختند
 و حکم اقدس شرف نفاذ یافت که فوج سنگین به گوالیار رفته عمده الملک
 اسد خانی را با بهیر و بنگاه که در آں جا متوقف شده بود در اندک فرصتی
 مطابق امر به عمل آوردند و آں وزیر مشیر با سائر اسباب و کار خانات
 بمستقر خلافت رسیده بشرف اسلام عقیقه دولتی دارین حاصل نمود

و ذوالفقار خاں نیز بہ رفاقت پدر سعادت عتبه بوس دریافت و مشغول
 عنایات اقدس گردید بنندگان حضرت سلیمان مکان بمقتضائے کمال
 عنایت اصعب ثانی نواب اسد خان را بخطاب اصعب الدولہ محنت از
 ساختن دیو کالیت مطلق عز امتیاز کرامت فرمودند و منعم خاں کہ از
 ابتدائے متوجہ شدن الوبیہ عالیہ بہ ہندوستان الی الان بفرادان
 تہ و حسن تدبیر جانفشانی بکار برودہ بخطاب خانخانان بہادر ظفر جنگ
 شرف انحصار حاصل نمودہ مسند آرایے وزارت گردید۔ و ہمہ بلا
 بد القاب و خطاب و ترقیات مناصب فوق عزت برافراختند۔

سوانح عمری شیخ علی حرب

راقمہ

یار اسے زباں کو کہ تزلزلے تو کہیںم تو صیفت کمال کبریا سے تو کہیںم
 چیزے بساط اتمی دستاں نیست جانے کہ تو دادہ خدا سے تو کہیںم
 چون انسان را بہین شترہ و گزین سرمایہ در کار گاہ آفرینش تخیل
 خبر تست و از نیست کہ گروہست از دانش اہل و قدر وقت سستنا سان
 بتدوین کتب تواریخ و تحریر احوال بدو نیک پیر و اختہ برنے از روزگار خود را
 در آن کار بیایاں برودہ اند۔ و بالکل تصدیق سیر و اخبار را نسبت لطیقات انام
 علی اختلاف مراتبم فوائد بسیار است و چوں ہاں سرگشتہ عمر با شغف و تکی
 تلف کردہ بچشم حقیقت ملاحظہ احوال خود نمود و سرگزشت ایام گذشتہ
 را بواسطہ نگاہ نگران خالی از فائدہ خبرتے ندید۔ و در نقل احوال دیگران
 بسا شد کہ ناقل را بنا بر سببها تخلیط و اشتباہ افتد اما در شرح احوال
 خویش مجال آن نیست خواست کہ بذکر ثمرہ از حالات و واقعات خود کہ
 مدین عجاہ بخاطر ماندہ پیر و از۔ و در آن رعایت ایجاز و اختصار نماید تا علول

مقال و آرائش عبارت مورث ملال خرد و پشرد بان نگردد و دوستان را
یا دوکار و آییندگان را تیز کار و با مشبه نامول از ناظران کرام آنکه
بنظر شفقت و ترحم نگرند و طلب مغفرت این محروم کوئے سعادت
را معاوتت فرمایند.

اجداد راقم

و انا المستمربو ائمه المواهب محمد بن محمد بن علی بن ابی طالب بن
عبد الله بن علی بن عطاء الله بن اسمعیل بن اسحاق بن نور الدین محمد
بن شهاب الدین علی بن علی بن یعقوب بن عبد الواحد بن شمس الدین
محمد بن احمد بن محمد بن جمال الدین علی بن شیخ الاجل قدوة العارفین
تاج الدین ابراهیم المعروف بزايدا الجیلانی قدس الله روحه و اتم
و ختم لی بالحسنی.

از اجداد این فقیر شیخ شهاب الدین علی بلده استار که موطن و
مدفن شیخ است گذشته بدار السلطنت لاهیجان که حسن بلاد گیلانست
سکنی نموده و از آن زمان باز لاهیجان موطن اجداد گردید و حسب فقیر
شیخ علی بن عطاء الله از معارف علماء زمان خود بود. خان احمد خان
پادشاه گیلان نظر راسته داشت که داشته در تخیم او مبالغه نموده
بعیش مراتب علمیه را از ایشان استفاده نموده. در دار السلطنت

تزوین بصحبت شیخ جلیس بہا الدین احمد عالمی علیہ الرحمۃ رسیدہ و نسبت
تمام باہم داشتند چنانکہ در شرح حدیث مسراج کہ از تحقیقات عالیہ
ایشان است بتقریب در فواید آن دو کتب بصحبت خود با شیخ علیہ الرحمۃ منوہ
و از مصنفات ایشانست شرح فارسی برگلیات قانون کہ بالتاس خان
احمد خان نوشته و رسالہ اثبات واجب کہ مقدار دانش اوزان معلوم
تواند شد۔ و رسالہ حل مشبہ جذرا صم و ایہ ہر دو نسخہ بخط ایشان و کتاب خانہ
والد علامہ طاب ثراہ بنظر فقیر رسیدہ۔ و حاشیہ مبسوط بر فصوص فارابی
و غیرہا تکمیل علوم در خدمت سید المتحققین امیر فخر الدین سماکی استرآبادی
نمودہ۔ و بگفتن شعر رغبت داشتہ و حرارت تخلص ایشان است
والحق سخنان عاشقانہ اش در کیفیت و حسن بلاغت بے نظیر افتادہ۔
دیوان قریب بد و ہزار بیت بنظر رسیدہ از اں جمله است۔

غزل

نوبست محبت اثری داشتہ باشد معشوق ز عاشق خبری داشتہ باشد
دل رفت با تشکدہ معشوق و نیاہ می آمد اگر بال و پر می داشتہ باشد
مردیم ز بس ثابت و سیارہ شمریم آيا شب ہجران سحر می داشتہ باشد
دل را بطاق ابروی جانانہ سوختیم قندیل کعبہ را بجنم خانہ سوختیم

و حدت چه حالتست که خوابت نمی برد ما خود نفس ز گفتن افسانه شوخیم
 ولد ایشان منحصراً شیخ عبداللہ بود کسب فنون علم از والد خود نموده
 بتقوی و انقطاع از دنیا اتصاف داشته - آنچه از وجه معاش املاک
 موردی حاصل آمدی بقلیلے قناعت نموده و باقی را صرفت در مسائل
 و محتاجاں کردی سہ پسر از ایشان مختلف شد شیخ عطاء اللہ شیخ ابو طالب
 و شیخ ابراہیم - شیخ عطاء اللہ کہ ولد اکبر خود در فقہ و حدیث اعلم علماء آل
 و پیار و در زہد و کثرت عبادت در چہرہ عالی داشت در سن کم ولادت
 و اولاد از دستانہ شیخ ابراہیم کہ کمترین برادران بود از مستعدان روزگار
 و بعلوم فطرت و ذکا اتصاف داشته مراتب متداولہ علیہ را اکتساب نموده
 سرآمد قرآن گردید - و بہفت ستم بجاییت نیکو نوشتہ و خط
 استادان را چنان تتبع کردی کہ تمیز در میانہ و شوار شدی مصحف
 مجید و صحیفہ کاظمی ترجمہ با تمام رسالہ ہر جہنہ والد مرحوم باصفہان
 فرستادہ بود ہر دورا بفقیہ شافعیست نمودہ بودند - خوشنویسان مشہور
 اصغہان از دیدن آن ہر راجی بودند و در ترسل و انشا ہارت تمام
 داشت انشا کے ایشان در سفاین مستعدان مسطور و مشہور
 است در شعر و انشا سلیقہ درست داشت و احیاناً بگفتن میل
 نمودی این چند بیت از ایشان است -

۴۷
رباعی

باد خون جگر است زینا مطلب گوهر از چشم تو راست ز دریا مطلب
بیچ لیلی نتوان گشت چو چنوں در شمت آنچه در سینه توان یافت بصورت مشرب
در کشین دهر محرم راز نبود در بزم زمانه نغمه پرده از نبود
پنهان نتوان ز منزله پردازی کرد بسیم زباں کسے ہم آواز نبود
فقیر در صخر سن که در خدمت والد لایحان رسیدم سعادت ملاقات
آن عم عالی مقدار و بیاتم حقا که در محاسن صفات حسن اخلاق و شگفتی
و مجلس آرائی تا امروز مثل او کمتر دیده ام ده سال پیش از والد علامه در
لایحان بر حمت اینی پیوست یک پسر می باشد مفید و وعبیه از ایشان
مانده بود پسر هم پس از چند که در اول شباب گذشت -

مجل احوال والد مرحوم

اما والد مرحوم در سن بیست سالگی بعد از تحصیل بسیار از علمای
علیه نزد مولانا کے فاضل ملا حسن شیخ الاسلام گیلانی بشوق ادراک
صحت فضلای عراقی باصفهان آمده در مدرسه استقامت و التعلیم
آقا حسین خوانساری علیہ الرحمۃ که سائر فضائل مناقبش از غایت
اشتهار به نیاز اظهار است یا استفاده مشغول شدند و فنون ریاضیہ

را در خدمت پطیلوس زمان علامی مولانا محمد رفیع کہ بر فیاضی و شکر دہی
 مشہور است تکمیل نمودہ چنان استغراقی در مطالعہ و مباحثہ یافتند
 کہ محصلین را کمتر میسر آمدہ باشد و تا اواخر عمر بر ہاں مہاجر بود
 و جماعت کثیرہ از اصحاب تحصیل بہ برکت تربیت ایشان بہر اثب
 عالیہ رسیدند و در کتاب خانہ ایشان کہ زیادہ از بیج ہزار مجلد بود
 بیج کتاب علمی بنظر در نیامد کہ از اوّل تا آخر تصحیح ایشان در نیامدہ
 باشد۔ و اکثر بخشی بخط ایشان بود و قریب ہفتاد مجلد را کہ از ا
 جملہ تفسیر پیضاوی۔ وقامرس اللغۃ و شرح المعہ۔ و تمام تہذیب
 حدیث۔ و امثال و لک بود۔ بقلم خود کتابت نمودہ۔ می فرمود کہ من
 یکروز در شب باروز یک ہزار بیت و زیادہ نوشتہ ام خطی بشایت
 زیبا واضح داشتند از ایشان شنیدہ ام کہ می فرمودند۔ والدہ
 در حیات بود با صفہاں آدم و بایں سبب کہ مہاد او وطن اختیار کنم
 زیادہ برداشتم قدر مصارف ضروریہ بچمتہ من نمی فرستادند۔
 و آن را ہم در عرض سال بچند دفعہ می رسانیدند و ہمہ روز
 آن قدر میخواستہم بر اسے اہتیاع کتاب زر مقدمہ ورنہ و بسیارے
 را خودی نوشتم۔ بعد از چہز یکہ والدہ رحلت کرواندیشیہ معاودت
 بلا ہجان از خاطر محو شد۔

بالجمله در اصفهان مکانی خریده بر عمارتش افزودند و عازم
 سفر حجاز شده از راه شام بطواف بیت اللہ الحرام مشرف شده
 بغداد باز گشتند و چندے در مشاہد مبرکہ عراق بسر برده باز باصفهان
 مراجعت نمودند۔ و از اہالی آنجا حاجی عنایت اللہ اصفہانی را کہ
 از اتقیاء و اختیار بود با ایشان موافقت پدید آمد و صبیحہ نور با ایشان
 تزویج نمود و اولاد منحصر در چهار پسر بود مولود نخستین ایں بے
 مقدار است و سه برادر دیگر یکے در کودکی و دو در عنفوان شباب
 درگذشتند۔

مجملاً اگر در محاسن صفات و اخلاق کاملہ و علو ہمت و فطرت
 و قوت ایمان و کمال فضل و دانش آن علایمہ تحریر نخوض رود سخن
 بد را زمی کشد۔ و بسا باشد کہ حمل پر مبالغہ حسن اخلاق ایں
 خاکسار کنند و بیچ فتن از فنون علوم نبود کہ ہمارش بکمال نباشد و
 با ایں حال ہرگز میاہات بعلم چنانکہ رسم علماست نداشتہ و با اوئی
 کسے از اہل تحصیل و تحصیل و فرومایگان مصاحبانہ سلوک کردے
 و با ایں کہ طول عمر بمباحثہ و افادہ گذرانندے از جدل بغایت
 محترز بودے و ایں شیوہ را مکروہ داشتہ شیخ یک از افاضل را
 بحسن تقریر و شگفتہ طبعی ایشان ندیدہ ام علو نفس چنانکہ در نظر

همتش دنیا را قدر کف خاک می نمود هرگز همت به تحصیل مال و جاه
 دنیوی که ادنی تملیک او را باندک مسامحه بوجه اکمل میسر بود نگذاشت
 و در طبع اندیشه فرونی و تن آسانی نداشت بارها شنیده ام
 که می فرمود بقیه بان حلالی که رازق عباد قسمت ساخته ما را کافی
 است و داعی به تحصیل دنیا اگر پرورش دیگران و ایشا را بر
 نخواهند گان است بے ذلت نفس نمونه میسر نیست در داد من
 سر سخاوتها قطع نظر که دن و گذاشتن آن چیز است که در دستهای
 مردم است هرگز مبادرت با شنائی ارباب دول و نکر و با جمعی
 از امر او اکابر اعیان که اخلاص داشتند و نهایت آداب مرعی
 می داشتند بزرگان سلوک نمودی عبادت و ورعش بمشابه
 بود که در عرض بیست و پنج سال که با ایشان بسر برده ام هرگز
 فعلی که در شرع مکروه باشد از ایشان ندیده ام و بعد از
 نیم شب در هیچ حال چه در صحت و چه در مرض او را بر بستر
 استراحت نیافتم ام شش هفت سال پیش از فوت عزت و خلعت
 بر فرازش غالب آمد ترک مباحثه و معاشرت نمود و اصل پیرامون
 انتظام امور معاش اهل خانه نمی گردید و این فقیر را در آن باب
 مختار ساخته گاه به بمطالعه مشغول می شد و بیشتر اوقات گریا

بود و اکثر یابی را بعبادت اجماعی نمود سخن باکس زیادہ بر ضرورت
 نگفتے و سخن گفتن کسے را ہم خوش نداشته تا آنکہ در سال ہزار و یک
 صد و بیست و ہفت ہجری در سن شصت و نہ سالگی امراض شدت
 کرد و ضعف مستولی شد۔ صبا حے کہ چاشتگاہ آن رحلت کرد مرا
 طلبید و سفارش باز ماندگان و نیکو کاری بایشان نمود۔ پس فرمود
 چنانکہ مرا خوشنود داشتی خداے از تو خوشنود باد۔ وصیت من
 بتو این است کہ ہر چند اوضاع دنیا را بروفق مرام نہ بینی و زمانہ
 ناسازگار افتد باید کہ بذلت رضاندہی و تبعیت و نبالہ روی اختیار
 کنی چہ عمر قلیل قابل آن نیست۔ و در اصفہان اگر توانی زیادہ توقف
 مکن کہ شاید از ما کسے باقی ماند۔ و ایس سخن را فقیر در دنیا فتم تا بعد از
 چند سال کہ فتنہ و خرابی اصفہان پدید آمد۔ پس فرمود در لیالی و ایام
 متبرکہ بہر چہ دست دید پیشر آید ما را فراموش مکن۔ بعد از ساعتی
 چند بعالم بقادر تحال فرمودند۔ مدفن ایشان در مقابر مشہورہ بمزار
 بابارکن الدین در جنب تربت عارف ربانی مولانا حسن دانشمند
 گیلانی افاض اللہ تعالیٰ علیہ شاہ بیب الرحمتہ والغفران واسکنہ
 فی فردوس الجنان۔ چند بیت از مرثیہ کہ در فوت آن عالی مقام
 بقلم آمدہ بود ثبت افتاد۔

غزل

سپهر از رنگت ای صاف حقیقت بے گشتہ
 کشیدی تا زین بست نوازش ای چمن پیرا
 تو دیر پیرانه سرفتی و من ہم در غمت پیرم
 نهال ای عرش فحش تا ندیدم در دل خفا
 گستی تا زهم شیرازه تالیف جسمانی
 بدل آه رسائی دارم از مجموعہ آتش
 نمی اندر سیر کیفیت عینا سے خالی را
 مثل چوں بید مجنون گشتہ ام تشنه جالی را
 بحسرت می کنم هر لحظه یاد بخورد سالی را
 ندانم که پوشد خاک سافل کوه عالی را
 مثالی نیست در عالم بود یا بے مثالی را
 ز خاطر برده ام یکباره مصرعے خالی را

ولادت را تم

اما بحال احوال ولادت این بمقدار در روز و شبست و
 هفتم شهر ربیع الآخر بسال هزار و یک صد و سه هجری در دار السلطنت
 اصفهان اتفاق افتاده هنوز چیزی از احوال ایام رضاع پیدا نموده
 چوں چهار سال از عمر برآمد والد مرحوم اشارت بتعلیم نمود و در آن آوان
 مولانا کے اعظم ملا شاہ محمد شیرازی علیہ الرحمۃ کہ از اعلام روزگار بود
 وارد اصفهان بود و روزیکہ در منزل والد علامہ مہمان بود فقیر را
 در خدمت ایشان برائے شروع تعلیم از روی تمین حاضر نمودند مولانا کے
 مذکور بعد از بسالہ این آیات را سه نوبت تلقین فرمود

رب اشوح و صدری و قیس و امیری و اجل عقدا من لیس

فیفہ واقوی -

فاتحہ خواندہ نوارش فرمود در دو سال سواد خوانی و خطی میسر
آمد و شوق مفراط تحصیل حاصل شد بیچ شغل نردمن مرغوب تر
از خواندن و نوشتن نبود۔ کتب فارسی بسیار از نظم و نثر خواندم بر سائل
صرف و سخن و فقه مشغول ساختند و بزودی فراگرفتم رسالہ چند از مطلق تعلیم
کردند مرا با آن فن زیادہ شوق و شغف پدید آمد و درست اخذ کردم استادان
کہ داشتہ از دکا و شوق من تعجب می نمود و تحسین می فرمود شوق افزونی
می گرفت چون طبیعت موزوں بود از شعر لذت عظیم می یافتم و بکفایت
میل می شد و بہتے مخفی بود چون استاد مطلع شد مرا ازان منع
نمود و والد مرحوم نیز سبالغہ در ترک آن داشتہ و مرا صرف
طبیعت یکبارہ ازان ممکن بود چیزے کہ وارد خاطر می شدے نوشتم
و پنهان می داشتہ

در سن ہشت سالگی والد مرحوم اشارت بتجوید قرأت قرآن نمود
در خدمت مولانا ملک حسین قاری اصفہانی کہ از صلحائے زمان
و درال فن از قرآن ممتاز بود تا دو سال قرأت نمودہ چند رسالہ درال
علم خواندم و ازان فراغ حاصل آمدہ حسن قرأت من مرغوب
اسماع شد پس والد علامہ از فرط اشتفائے کہ داشت خود بتعلیم من

پرداخت شرح حاجی برکافیه و شرح نظام برشافیه و تهذیب شرح
 ایسا غوجی و شرح شمسیه و شرح مطالع در منطق و شرح هدایه و حکمت
 العین با خواشی و مختصر تلخیص و تمام مطول و مغنی اللیب و جعفریه و
 مختصر نافع و ارشاد و شرایع الاحکام در فقه و من لایحضره الفقیه
 در حدیث و معالم اصول و چند نسخه دیگر در خدمت ایشان خوانده ام
 و هم در صغریں والد مرحوم مرا بخندمت عارف حقائق و معارف
 خلیل الشراطالقانی قدس الشاد و لیس که در آن وقت از عزلت
 گزیدگان آن دیار بود و برده خواهش تربیت و ارشاد نمود. قریب بسه
 سال بخندمت ایشان می رسیدم اگر چه کتابی بخصوص در خدمت
 او نخوانده ام لیکن هر روزه مطلبی و مسئله بر کاغذ بنخط خود نوشته
 نمیدادند و آنرا تعلیم می فرمودند. و مرا معلوم نه بود که آن عبارت
 از چه مقام است و در اصلاح و تزکیه نفس ناقص چندان التفات
 و مبالغه می نمودند که زبان از بیان آن عاجز و قاصر و دل از ادای شکر یادی
 و حقوق آن عارف کامل عاجز است. الحق اگر تصور استعداد من نبود
 هر آینه برکات تربیت و انفاس آن بزرگوار بمقامی که بایست
 رسانیده. و من از کمال پریشانی عارفین جامع علوم ظاهر و باطن
 بودم اگر خواهم که شمه اند حالات و کرامات و مقامات و حجابات

و ضبط اوقات و طرز معاش آن عالی مقام را شرح دهم کتابی شود.
 بالجملة چون طبع ایشان موزوں و احیاناً بگفتن شعر رغبت می نمود
 و مطلع بمیل من بسخن بود ازاں چنراں منع و زجر نمی فرمود بلکه گاهی امر
 بخواندن چیزی که گفته بودم می کردند و تخلص بلفظ خزین از زبان گهربار
 ایشانست. این رباعی از اشعار آن قدوه کرام ثبت افتاد.

رباعی

ای شوخ بیا در دل درویش نشین کان نمایی بر جگریش نشین
 در حجر تو دامنم گلستان شده است یکدم بکنار کشته خویش نشین
 و در همان آدان ایشان بر حمت حق پیوستند پس از آن والده علیّه
 سفارش تعلیم و تربیت فقیر بفاضل عارف شیخ بهاء الدین گیلانی که از
 تلامذه سید الحکیم میر قوام الدین علیه الرحمة و از گوشه نشینان و جامع
 فضائل صوری و معنوی بود نمود. چندی در خدمت او تحصیل نموده
 قدری از کتاب احیاء العلوم و رسائل اصطراب و شرح چینی خواندم
 و والد مرحوم مرا اشارت بمطالعہ کتب اخلاق می فرمود و جهت از تیریاں
 اہل تحصیل هر روز حاضر شده قدری اوقات صرف مباحثه
 ایشان نموده آنچه را اخذ کرده بودم بایشان می گفتم
 و حق تعالی بزرکت و وسعت در اوقات من کرامت فرموده بود.

و با وجود اشغال کثیره فرصت تنگی نمی نمود و شوق مباحثه و مطالعه
 چنان مرا بمقرر داشت که التفات بلذات نداشته و مگر روز و شب از
 کثرت بیداری من والدین را ترسم آمده مرا نصیحت و التماس
 با استراحت می کردند و سودی نداشت و آنچه را بدرس نمی خواندم بمطالعه
 اخذ نموده مواضع مشکله را از والد سوال می کردم و آن مستدار
 از کتب مختلفه و فنون مشتتة که در اندک مدتی بمطالعه من درآمد
 مگر قلبی از علمای متنبی را بیسر آمده باشد و باین حال رغبتی
 موفوره بطاعات و عبادات بود و لذت عجیب از آن می یافتم
 و لیالی و ایام جمعه و اوقات متبرکه را مصروف با حیا و مواظبت
 باؤکار و دعوات ماثوره می نمودم و بسیار از نوافل و سنن عملیه
 ضایع نمی شد و دل را طریقه رقت و صفائی و سینه را انشراح بود
 و ذکر آن احوال چنانکه بود نتوانم کرد افسوس افسوس چه دانستم که
 کار باین در ماندگی و دل مردگی و افسردگی که اکنون کشیده
 خواهد کشید و کام بلذات نخواهم گزید و باید باینهمه تلخی و زهر جانگداز
 ناکامی ساحت -

حسرت بی پایاں و غم جانگزا بی اینست که در پی یکد و نفی
 که باقی مانده باشد و دیگر امید بهبود و بهتر از نفی مقصود نیست -

کوفصل بهار که در ۳۰ کلام برآیدیم چون شاخ گل از خیزه خود جام برآیدیم
 آسایش آیت آنچه بخاطر نمی رسد آن روزگار نیست که ایس آرزو کنم
 و هم در آن آوان از برکت تقوی و ورعی که مرادوق شده بود
 مراد مسائل فرعی عملیه که مواضع خلاف فقها بود اضطراب و حیرت
 روی داد و خاطر مطمئن بقداوی فقها و معمول بین الناس نمی شد و
 در آن باب خوشی عظیم کردم و احادیث را اصل و ماخذ دانسته بسیار
 از کتاب تهذیب الاحکام شیخ طوسی را در مدرسی مجتهد الزمان آقا هادی
 خلف مولانا محمد صراح ماژند را فی علیه الرحمة استفاده نمودم و نظر
 در رجال حدیث و استادان کردم و رجوع بکتاب استرالیه فقها و تشخیص
 استنباط ایشان نمودم و بر کتب فرعی حدیث گذشتم و در آن
 باب جهدی موفور کردم تا آنکه در مسائلی که مرا محتاج الیه و معمول به بود
 بقدر وسع اطمینان حاصل آمد و از تقلید محض خاصه
 یا مخالف آراء و عدم عصمت احادیث از مفتیان که مدحض اقدام
 اوست و موقف حیرت فی الجمله ربائی حاصل شد و در آن آوان
 بعد از نیم شب و البد مرعوم بمردی خاصت پدیش از آن که بنواخص
 مشغول فتوای تفسیر صافی را که از مصنفات فاضل مسرور
 مولانا محمد حسن کاشانیست نزد ایشان قرأت کرده باشم رسانیدم

و با کثرت مشاغل تحصیل و وظایف مرا شوقی موفور بصحبت
مستعدان دوز و نان بود و با جماعتی از این طائفه مختلط بودم
روزے در منزل والد علاء مہ مجھے از مستعدان منعقد بود مرا ہم
در آن مجلس طلبیدند و از ہر جا سخنان در میان بودیکے از حاضران
ایں بیت غامض کاشی را بر خواندہ

اے قامت بلند قداں در کمند تو رخنائی آفریدہ شد بلند تو
و بعضے از مختار تحسین بلیغ نمودہ - والد مرحوم فرمود کہ دیوان
مختشم کاشی بنظر من در آمدہ استاد است
اما کلامش بے نمک است و آن مقدار از حلاوت کہ
تدارک بیہ تنگی کند ندارد با آنکہ نمک در سخن شاید کہ گلو سوز
تر باشد از حلاوت چنانکہ از ہمیں مطلع بلند او این معنی مستنبط تواند شد و
دیگر تنہا مصرع اخیر درست افتادہ مصرع اول بطبع مانوس نمی شود
چہ قامت را در کمند افتادہ گفتن با سلیقہ راست نیست اگر لفظ
قامت نبودے و گفتے کہ اے کہ بلند قداں در کمند تو" ایں کلام
پسندیدہ بودے حاضران تصدیق نمودند پس متوجہ من شدہ
فرمود سید انجم کہ از شاعری ہنوز باز نیامدہ اگر توانی دریں
غزل بیتہ بگو ہمسایں لحظہ مرا طبع بخاطر سید چوں نظر

ایشان باز بمن افتاد و انستند کہ چیزے بخاطرم رسیدہ فرمود کہ اگر
گفتی بخواں و حجاب مکن این مطلع بر خواندم۔

صید از حرم کشد حم جعد بلبند تو فریاد از تطاول مشکین کہند تو
حاضران از جادو آمدند و آفرینہا گفتند تا ایشان در حسین بودند
مرایت دیگر بخاطر رسیدہ بر خواندم

شد رشک طر از آمدنت کہے عاشقان بنشین کہ باد خورہ جانا پسند تو
دریں مرتبہ والد علامتہ نیز از جادو آمد و تحسین کردہ فرمود کہ
آپہ میگویم تنگ در شعر بلا محتشم نیست دریں ہست بیت دیگر
بر خواندم

مشکل شد ہست کار دل از عشق خوشدلم شاید رسد بخاطر مشکل پسند تو
وچنین بانیک تاملے بیت دیگر میگویم تا غزل تمام خواندم حصار
گفتند کہ اس طرز شعر بدہیہ گفتن مقدور کہے نیست و والد فرمود کہ
لحال نہ از اجازت شعر گفتن دادم اما نہ آن معتد ار کہ وقت
منابع کنی و قلندرانیکہ در سر کار خود داشت بر اسے نوشتن این غزل
التمام فرمود۔

و در ہماں آوان مرا حادثہ سخت رسید و فرقہ در احوال پیدا کرد
ش بہار و خرمی روزگار بود با جمے یاراں خود بصر از غم و اسپ تا ختم ہست

درویدین بیفتاد و استخوان دست راست من کوفته شد و تا یکسال
 با صدمه نیاورد استخوان هرگونه معالجه میگردند و در پنج صعب کشیدم و پس
 از چندی که وجع تسکین یافته بود و پنهان بیکار و بارگردن بود چون خوشی
 بنوشتن و آتش قلم بدست چپ گرفته مسوده میگردم و در آن مصیبت داندوه
 شعر بسیار گفته ام از جمله شنوی ساقی نامه است که افتتاح آن اینست سه
 خدایا توئی که از راز و پس بهشت از تو دارند پا کال پس
 من و مستی و کنج می خانه بازادیم خطه سیم باد
 شخینا یک هزار بیت است بغایت سنجیده و بهتانت گفته شده تا
 آنکه حق تعالی ازال در دوام صحت بخشید و پراگندگی بهجیت گردانید -

توصیف اصفهان

در اصفهان آن مقدار از افصل و مستعدان بود که اگر
 استیغاف اسمی ایشان شود بطول انجامد و الحق بآن جامعیت
 مصر عظمی در معموره عالم نتوان یافت بهوائی بآن اعتدال و قوت
 لطافت و آب بآن گوارائی و شهر بآن شکوه و رونق و نظافت
 و نزاهت و کثرت عمارات عالیه و آثار قدیمیه و جزییده و انبوهی
 ناز و نعمت در رنج مسکون نشان نداده اند بهمانا تمثیلا

تکمیل نفوس و ابدان انسانیہ از تاثیرات سر زمین است
 ہمیشہ منشاء افاضل و اکابر و مستعدان و ہنرمندان بودہ
 و ہر قدر در توصیف خصائص جمیلہ آل کو شیرہ شود ہنوز ناگفتہ بہ اند
 اگر ہوشمند جانبدار آفاق گردیدہ بآن بلکہ رسیدے و اقامت
 نمودہ عمر و فرصتے یافتے ہر آئینہ خصوصیات و جہات امتیاز آن
 بر کل جہاں آگاہ گردیدے حسن معیشت و الیہ ہر اے فقیر
 غنی و مسافر و حجاج و یکساں و تحصیل ہر کمال و ہر نعمتے
 میسر و آسائے الہی آن از ہر طبقہ بفرست و ذکا و مردی و مردمی
 و مروت آشنا جمہور خلقت بجلیلہ حیا و عفاف و رغبت بطاعات و
 مرضیات آراستہ مدارس و معابد بشمارش طول لبالی و ایام
 بر ریاضت و عبادت سعادت مندان و حق طلبان معمور و بہ برکت
 محفلت سلطانین ہوشمند دین پرور و دانشمندان و اکابر فیض شگستہ
 در طبایع قاطبہ خواہش و مراسم و قوانین ستودہ و روشنائے
 پسندیدہ منطبع و معمول و امور مکرر و ہمہ اعمال مذمومہ بنیابت
 نادر و مستور حکیم شفا فی شاعر مشہور دریکے از ثنویات خود
 بقدر وسع توصیف او کردہ گفتہ۔

شعری

گردون پیر است و مادر ارکان
 حکم چو بنائے دوستداری
 پیر تیغ و خم است ازل حصارش
 چه شرق و چه غرب را درو جائے
 از غایت بسط آل معظم
 یک خانه طلوع باید داد است
 صد بار بر اوج سر کشد مهر
 زان آب و هوا تبارک الله
 فطرت گل کس مبعی خارش
 بر در گهر این جهان حکمت
 هر که چه مسئله ستاده
 بازار گیان او خردمند
 او باش مجسطی آفرینند
 انهار بهشت اگر چاره است
 تا آنکه آسین عین الکمال
 خرابی دویرانی و پراگندگی ساکنان
 و دودمانهای قدیم رسید آنچه
 فرزند به از پدر صفایان
 در گنگنه اش فلک حصار ی
 کاندر شکست روزگارش
 یک کوچه در گرفته ما و اے
 صد وقت در او شود بیکدم
 یک کوچه شب سیاه زاد است
 کتش جائے دیگر نهال بود هر
 کافشانده اوست جان آگاه
 ادراک گیاه کشت زارش
 یونان باشد گداے فطرت
 هر گام فلاطنه نهاده
 هم عقد کشای و هم رصد بند
 اطفال شفا در آستینند
 خلد لیت که نهر او هزار است
 تا آنکه آسین عین الکمال
 و حادثه روزگار بآن مصرع
 از خرابی دویرانی و پراگندگی ساکنان
 و دودمانهای قدیم رسید آنچه

از روی یاد خرمگی ایوان بھی بنیم تھی و رفتہ آں سر و سہی خالی بھی بنیم چمن
برجائے ظل جام ہے گدراں نہ اندرستے بر جابہ جنگ نامے دئے آواز نغمہ زنگ

و هنوز خسروانی آن مصر جامع بنایت کمال رسیدہ بہترین معمور ہائے
عالم است۔ کہے کہ اوضاع سابقہ آنرا مشاہدہ نکرده باشد چون بآں دیار
در آید چنان پندارد کہ چیزے کا ستہ نشدہ و اگر طعنان تعدی و نیز این خطم
عاطلان اندک دستی گیرد کمتر بدتے برونی غصتیں باناید و از اطراف
جہاں محط رحال رجال شود عمرہ اللہ تعالیٰ بالعدل والانساف۔

ذکر ثمرہ از احوال مملکت گیلان

مجموع ولایات گیلان خلاصہ بلدہ لاهیجان در سبزی و نرگسی و
محموری و ذرگل و لالہ و کشت میاہ و انہار و تشابک اشجار و اشمار گرم سیری و
سر سیری در ربیع مسکون بے عدیل و نظیر است۔ عالمیست جدا کہ
شبابہ آں یافت نشود۔ شہر ہائے معتبرہ معمورہ عمارات عالیہ مزینہ و
لائع متینہ دارد و از قدیم الایام باز ہمیشہ معمورہ مسکن سلاطین و بی
وکت بودہ اغلب در میانہ سہ بادشاہ صاحب دنگاہ انقسام
شستہ ہوائے درغایت رطوبت و اعتدال دارد و حسن معیشت و تنعم و
نقش بدرجہ کمال و از اکثر ممالک عالم ممتاز است در جمیع احوالات

و اقسام میوه‌سات و اصناف ضروریات آن ملک را هیچ گونه حاجت
 بخارج نیست۔ و آنچه در اکثر ممالک حاصل و می‌تواند شد آنجا بیشتر
 و سهل الحصول و بقدر و بے برانست در اکثر بیشمار آن از ترکم اشجار
 محال عبور و مرور خوش نیست۔ و قوت نامیه بحدیست که یک قطعه
 سنگ در کوچه سارے کفے خاک در صحراے آن که ساده از گل و گیاه
 و اشجار باشد نتوان یافت و از کثرت درختان بے خدال بچوں
 شمشاد و آزاد و نارنج و امثال آن همیشه کوه و صحرا
 زمرودی تمامست و شوارع بلاد و قصبایش با وجود اثر و حام پیاده و
 سوار همیشه بگل و گیاه۔ کثرت مکانهای خوش و شکارگاهش از تعداد
 بیرون و اقسام صید ببری و بحری آن از حوصله شمار افزون است۔
 مردمش پو فرزندکان و هنر مشهور و پیر بهیژگاری و غریب پروری معروف
 اند۔ همیشه آن دیار بشجون بدانشمندان و اعلام روزگار بوده۔
 اما بچوں قریب بساحل بحر خضر واقع شده اغلب اینست که
 پس از قمری نسبت به غیبت هوای دریاعلت و باکم یا بیش
 در آن بلاد سربایت نموده جمیع تلف می‌شوند و رطوبت هوایش نیز
 بچوں زیاد است بنوعیکه شب از کثرت شبنم خوابیدن زیر آسمان دشوار
 است بسا باشد که بطبع مردم بیگانه زیاده ملائمت نکند۔

نامہ خوشرواں

حالات ہوشنگ

ہو رسیاک پسرزادہ کیو مرس بادشاہ ہے بود بادانش و خرواہے
 نامہ در دانشوری نگاشته کہ یکے از انہاراجا و پیدان تہد و گزیندہ بر خے
 ازاں را حسن بہل دریافت کردہ بزبان تازی در آوردہ دیدار
 آں بنگارش نشانہ ایست از تروے دانش او پارسیان برانند
 کہ پیمبری داشتہ و از بسیاری داد گستری اورا آدمی نامیدند و این گروہ
 نخستین بنام پادشاہ دوہین است کہ پیشدادیاں مینامند بر خے
 و را ایران نامند و این کشور را بنام وے خوانند پارس و
 رشتہ نخستینش نیز گفستہ اند پارسیان گویند اور پس پیمبر اوست
 ماہادر جان بود چہل سال جہاننداری کرد۔ دہیم بر سر نہاد آہن از
 ناک بیرون آورد و ازاں ساز جنگ ساخت از شمشیر و پوست
 بہاہ و سیور زہیر انداز کرد کارینہا در آورد بہر آبادی استخر کہ پائے تخت

بود بیفزود، دو شهر ساخت شوش و بابل۔ اگرچہ بر خے بر آئند
کہ بنیاد بابل از ضحاک است روزے جائے نشین خود تهمورس
را خواست و گفت اے فرزند و لبند مرا برستی رائے و درستی
پیمان و زیر کی ہوش و بسیاری دانش تو اسیدے بزرگ است
پیدا است کہ در نہادت نگارش دانایست و آمادہ شہریاری پس
از من توئی، اینک کشور بتو گذاشتم و ترا بنگہداری مردمان برگماشتم
این بگفت و بدختمہ نیاکان خود شتافت و در انجا نیگاہ تاہنگامیکہ
ہمان ناپائیدار را بدرو و گفت بہ پرستش یزدان پرداخت۔

از اندر زہائے اوست کہ در چاودان خرد میفرماید۔ آغاز
و انجام بسوئے یزدان پاک است و یاری از اوست ستایش
اورا سزا است ہر آنکہ آغاز شناخت ستایش پیشہ کرد و آنکہ از
انجام آگاہی یافت بندہ شد۔ ہر کہ یاری از او دانست فروتن
گشت۔ کسیکہ از داد و دہش و بے آگاہ شد بہ بندگی گردن نہاد
و از سر کشی تنہم پوشید۔ فرمودہ بہترین چیزے کہ از خدا بندہ رس
دانش این جہان و آمرزش آں جہان است۔ خوشترین آرزو بیک
بندہ از خدا دارد، تندرستی است۔ نیکوترین سخنان ستایش
یزدان پاک۔ نیکو کار بہا چارگونہ است۔ دانش و دوست داشتن

آن - پرمیزگاری - پاک منشی - دانش دانستن آئین است و دوست
 داشتن دانش بکار بردن آن و پرمیزگاری شکیبائی است
 پاک منشی نابودی خواهشها فرموده هر کیش مانده خانه ایست که در
 پایهای چند برپا مانده باشد هرگاه بر پایه زبان رسد و به آبادی
 آن نگویند بزور پایهای دیگر ویران شود و آبادی آستانه
 دشوار گردد و پس اگر یک از آئینهای کیش راز یا ت رسد چشم
 ازان پوشند رفته رفته آئینهای دیگر ویرانی کشد و کیش بجای
 نماند فرمود که خوسه بندگان یزدان بچار پایه پسندیده بر جا است
 دانش و بر داری و پاکدانی و وار - دانش به نیکو بر - بر اے دست
 یافتن بر نیکو نیست و دانش به بدکاری بر اے پرمیز ازان است
 دانش دکر دار چون چان و زن اند - دانش پنج است و کمر دار بر دانش
 پیدا است و کمر دار سپرد دانش بے کمر دار پسندیده نباشد - کمر دار بے
 دانش با انجام نرسد - نیز فرمود که تو لکری در بے نیاز نیست و آسایش
 در گوشه نشینی - آزادی در گذشتن از خواهشهای زیان کار و راستی
 در در ستکاری و بزرگواری در بے خواهشی هم گفته است برون اگر
 آزمند پرازدل خود تا باز شود بند پای تو آسایش یا بدتن تو میفرماید
 بستمکاریش چنان است اگر ستایشش کنند و ستکش آسوده است اگر چه

سرزنشش نمایند۔ فرمود تو نگری در خرد مندی است و درویشی
 در جستن تو نگری۔ سیاستدار بے نیاز است اگر چه برهنه و گرسنه
 باشد بسیار بخور اگر عسکتی از او است درویش است از من اگر همه
 دارائے جہاں باشند تنگ دست است، دلیبری پردلی است
 و پانہادن در کار ہائے بزرگ و شکلیا برون از رخاے در خاک۔
 میفر باید گام آسایش در دست اندوہ و آسایش زیر بار پنج است،
 فرمود من نزدیک است و در دست تو نیست روز و شب پاتندی
 در گذرند دے نگزد کہ روزگار بگذر و میفر باید گرامی دار مرگ خود را و
 پیوستہ نگراں باش اورا فرمود ہنگامیکہ آسایش تن با تو بخور کہ دراز
 مرگ بیندیش و میکہ از آسایش خوشنود گردی اندوہیں باش از
 رنج کہ باز گشت آسایش بسوے دوست و دیگر گفتہ نرمی بہتر از
 سختی و دوستی خوشتر از شتاب کردن است۔ گوید ہنگامیکہ باوشاہ
 زیر دست شود اندیشہ اش سمج گرد و درستی از پوشیدہ ماند شنوندہ
 را سزا نیست کہ سخن بپندازند و شد گرد چار جا، نخستین گوید نادانستہ در
 بردن رنج شکلیا است دوم خرد مندیے یا نسیکہ باو نیکی کردہ باشند و نمی
 کرد سید ہم زن زشت کا پردہ دار است چہارم آزمند باند کے
 شکلیا است میفر باید سہ زیان است کہ چارہ پذیر نیست نخستین

دشمنی خویشاں و قوم رشک همسران سیلوم خواست خسروان
 باند و خسته دیگران سه نیکو کار است که زیان پذیر نیست تخت
 پرستش و ازایان یزدان را ۲- شکیبائی دانشوران ۳- داد و دهش
 بزرگان و دیگر سه چیز است که سیری ناپذیر است ۱- تن آسانی
 ۲- زندگیانی ۳- اندوختنی فرمود رجبی را که یزدان فرستد چاره
 ندارد و بهترین دارو هائے آن مرگست بدترین اندو همسا
 خواش زیست این جهاں و گفته سه چیز در گیتی خوشی است و
 سه چیز اندوه شکیبائی بهر چه پیش آید ۱- اندوه روزی فردا بخورد
 ۲- سپاس نیکو کاری ۱- رنج آزمندی ۲- خواست از مردان
 ۳- آرزو سه چیز است که پشیمانی آورد فرمود چار چیز بخشایش
 است ۱- بنیاد نهادن ۲- زن خواستن ۳- زردادن ۴- وارسته
 بودن و چهار چیز رنج است ۱- زن و فرزند بسیار ۲- تنگدستی
 ۳- همسایه بد ۴- زن نافرمان و سختی هائے جهاں چهار است
 ۱- بسیار پیری و ناتوانی ۲- بیمار که در زاد بوم خویش نباشد
 ۳- دام فراوان ۴- دوری راه پیادگی
 زن نیک، آسایش مرد و آبادانی خانه و یاری دهنده بر
 نیکو کاری است فرمود کیسه نتواند چنین کار بکند و او را مرد نتوان

گفت، بازن کارزار کند و پیروزی نیاید، بنیاد نهد جائے را و با انجام
 نرساند، کشت کند و نذر دو سہ چیز است کہ خردمندان باید از
 یاد ببرند۔ ۱۔ ویرانی جہاں ۲۔ دیگر گوں شدن آں ۳۔ رہنمائے
 او کہ چارہ پذیر نیست و دو چیز است کہ فراموش نباید کرد۔ خدا و
 مرگ و دو چیز است کہ از یاد باید بردا۔ نیکی کہ کبھی کبھی ۲۔ بدی کہ
 کسے بتو کند، نیز گویند نہ یار و نہ بے نیاز نا تو اں شد نہ بخود آرائی
 جوان، و نہ بدار و تن درست، اگر ترا چار چیز باشد در گیتی بر خود روا بخوای
 بود۔ ۱۔ نانیکہ از کار خود بدست آری ۲۔ پائنداری در دوستی ۳۔ راست
 گوئی ۴۔ پاکدامنی فرمودشش چیز در جہاں کامرائی است۔ ۱۔ خوراک
 گوارا ۲۔ فرزند نیک ۳۔ زن ہمراہ ۴۔ ہلکشین ہر بان ۵۔ سخن راست
 ۶۔ دانش فراواں، فرمود فرومایہ از آموزگاری بہ نگر و و چنانچہ از
 آہن پست شمشیر گران بہا نتواں ساخت نیز از دوست کہ سہ چیز
 در سہ جا سودمند است۔ ۱۔ گذشت در ہنگام گر سنگی ۲۔ خودداری
 در شتم ۳۔ بخشش در تنگدستی۔ خردمندان را بہ چیز نیامدنی امید نیست۔
 و چیزے را کہ در خود خورند و انداختوا ہند و کارے را کہ نتوانند
 بگردان بگیرند فرمود۔ بہشت چیز از بے آزمائشی است۔ ۱۔ شتم بہمایہ
 ۲۔ بخشش بہجا ۳۔ رنج و تباہ کاری ۴۔ نشناختن دوست از دشمن

۵۔ راز گفتن با بیگانہ ۶۔ گمان نیک در بارہ مردم نیاز مودہ۔
 ۷۔ باور کردن سخن بے خرداں ۸۔ بسیار گفتن در ہنگامیکہ سودہ بخشید۔
 فرمایش اوست کہ ہر کس بکنگاش کار کند ہوارہ آسودہ است
 بدوستی بادشاہ مناز کہ نزدیکیاں مشورت او با تو دشمنی و رزنا
 فرمود کہ بادشاہ راستی نشاید چون او نگہبان کشور است۔ و شائستہ
 نیست کہ نگہبان دیگرے نگہداری کند۔ میفرماید در ہیچ ازیں گفتار
 دور مباش و خود را اندوہیں مساز چہ روزگار دشمن فرزند آدم است پس
 پیر ہیز از دشمن خود چون اندیشہ در کار دشمن خود نہائی اندر نہ
 دیگر اہل برائے تو نشاید۔

تہمورس

آنانکہ پارسی از تازی شناسند دانند کہ تہمورس با طاوٹا بزبان
 تازی است۔ چنانچہ کیومرزد کیومرث طہمورت نیز تہم مرز است
 تہم در پارسی دلیرا گویند مانند تہمتن پس تہم مرز پہلوان زمین
 است۔ پس پانیرہ ہوشنگ بود بر خے برانند کہ ویرا برادر زادہ
 است اورا دیو بند مینامند پس از ہوشنگ بہ اورنگ شہریاری
 نشست و بہ نگہداری مردمان مکر بست بائین کسی کار نہاشت

و میگفت مردمان، هر کیشته خواهند نگاها دارند به پیمان اینکه یا از
 راه درست کاری بیرون نه نهند، پانصد سال پادشاهی کرد
 و برادر ستور بخیر بود و خردمند که به نیروی دانش و هنر گواری
 منش سرآمد روزگار خویش بود. پادشاه به محبتی و ستور با پادری
 کشور و نگاه داری لشکر می پرداخت. چند تن از بزرگان بدستور
 رشک برده تخم دشمنی شاه را نیز در دل کاشته این سخنان را بهانه
 کرده آغاز سرکشی نمودند میگفتند اگر چه شاه و دستور در نگاه داری
 مردمان بیجا نهند شاید هوشنگ که پیری را بهانه ساخته گوشه گیری
 گزید دوبار دگر دو این روش تازه را نیکو نشان داد و شاه
 و دستور با هنگ گردن کشان بالشکر آراسته آماده کارزار شدند
 اگر چه سرکشان پشیمان شده پوزش خواستند تهمورس سخن ایشان
 را نپذیرفت و آنها را بسزاسانید.

فرنگیان برانند که هوشنگ برادرزاده خود تهمورس را در
 روزگار زندگانی خویش بجهان دیگر فرستاده بود پس از
 گوشه گیری و مردی پیدا شده چنین وانمود کرد که تهمورس و جانشین
 هوشنگ منم تنه چند از بزرگان سخن او را باور انداخته بکین
 خوابی برخاستند در روزگار و سر خشک سالی بزرگ پدید آمد

بزرگان را فرمود بخوراک شبانگاہ ساخته خوردش بامداد بدرویشان
 دہند بنیاد روزہ از آن روز شد گویند مہنگام رگی بزرگ پیدا شد
 ہر کرد بزرگ حی مردانند ویرا از چوب و سنگ و زر و سیم
 میساخت دیو سستہ در آن مینگریست بہشت پرستی از آن
 روز پدید گشت و سپاہان او بنیاد نہاد۔

و از سخنان آن شہر یار است باندک فشکیا شدن بیکوتر است
 از بسیار نخواستن نیز فرمودہ بادشاہ نیک اندیش باید کہ در گاہ
 ششم و ہر تری آن کند کہ در ہنگام آشتی و پستی با انجام تواند رسانند
 در فریدون نامہ آوردہ اند کہ روزی گاہ گارے را تہمورس
 فرمان بکشتن داد و سے زبان بدشنام کشاد بادشاہ او را رہا
 کرد و فرمود کہ چوں مرادشنام دادا اگر او را بسزا رسانم بہر اسے
 آسایش دل من خواہد بود نہ ہر اسے پاس آئین۔

جہشید

نامش جم و چون رویش مانند شید میدرخشید جہشید شش
 گفتند تہمورس را فرزند نبود جہشید ویرا برادر یا برادر زادہ است
 پس از تہمورس خرمندان و بزرگان پارس بر او گرد آمدہ با فرنگ

شہر یار پتر، نشانیہ بند۔ پیر وزی روزگار وے روز افزوں بود
 ہر پہر، نیکو کار، نیکو دین، دین دان، مہراوراد، دل مردان، بیشتر
 جائے میداد، در جوانی مانند پیران کار و دیدہ بود، بنیاد استخر
 بیفزود و چنانچہ از خنجرک تارام کرد، یکسر آبادان ساخت بنیاد
 سر اسے بلند پایہ نہاد کہ تخت جمشیدش نامند و ہنوز بر شے ازاں
 بنیاد ہر پاست و چہرہ اسے نگاشتنے اش، ہر جاست جہاں گردنیکہ
 از پارس گذر کردہ انداز دیدار آن نمایشہا در شگفتند و نمونہ رؤشہائے
 نیکو کہ اکنون در میان مردم است آنجا پدیدار است، و یہاں
 مینامند کہ ۱۰۰ غار جہاں پیش ازاں کہ دیگران ہنرمند شوند پارسیان وانشور
 ہنرمند بودہ اند چون آفتاب درختین خانہ بہار شد و روز شب بر برگشت وراں کاخ
 بنشست و زیر دستاں را بنویداد و گستری خوشنود کرد ہر آنہا
 زر و سیم افشانند و خویش بکاہرانی پرداخت و آں روز را نوروز
 نام نہاد کہ ہنوز پارسیان آں جشن را ہر پامیدارند۔

فیسما غورس یونانی در روزگار وے بودہ، سائنہ واز را
 بر اسے سر خوشی ایں شہر یار از نو پدید آورد، گویند بادہ در روزگار
 ایں بادشاہ پیداشتہ چنین داستاں کردہ اند کہ جمشید انگور را بسپار
 دوست میداشت، فرمودہ بود درختے انگور فراوان رختہ تا دوزستان

نخورد چون سرو باز کردند انگور را دگر گوی و آب آن را چنداں تیغ
 یافته که شاه اورانز هر پنداشت در پشت خم نوشت که زهر درین
 است کینر کے کہ برنج سر گرفتار و از زندگی بیزار بود برائے نابودی
 خویش در پنهانی از آن بیاشامید در خواب شد پس از بیداری
 خود را از رنج رسته دید شاه از سوداں آگاہی یافتہ بنوشید
 تازہ رفتہ زہر کشندہ مانند آب رواں آشامیدہ شد شہر یار
 و گرد و ہیکہ پیرامونش بودندے برائے شادمانی پیوستہ از آن
 می نوشیدند و آن را شاہ دار و نام نہادند داستان جام جم
 ہنوز بر زبانہاست۔

مردم را پکار بخش کرد۔ ۱۔ و انشمنان ۲۔ جنگیان ۳۔ بزرگواران
 ۴۔ پیشہ دران و از برائے ہر بخشی سرکاراں گماشتے کہ روز بروز اند
 کردار ایشان ویرا آگاہی دہند اندازہ فرسنگ نیز از دست گویند
 پیش از ہشتاد گاہ جنگ جز خوب و سنگ بکار بردہ نمی شدہ آئین
 تیغ و نیزہ از دست کشتن و رشتن پنبہ و رنگارنگ کردن آن را
 بگردان آموخت شادری و فرو رفتن در آب و بیرون آوردن
 مردار و نیز از دست ہمہ نویسندگان برانند کہ نردان پرستی را
 از دست دادہ خود را خدا خواند پارسیان را چنین گمانے نیست

گویند همیشه پیغمبرے بود فرزانه از مردم زیر دست خویش پیمان
 خواست که پیرامون گناه نکرند تا خدا بیکار نیاید و رنج مرگ
 را از آنها بردارد مردم چندین بر سر پیمان خود بودند سرانجام
 پیمان شکسته گشتا هرکاری که میشدند نزدان برائے گوشمال مردم
 جمشید نیکوکار را از میان ایشان برد و ضحاک ستمگار را بر ایشان
 برانگیخت تا خون آنها بر سخت گویند هفتصد سال بادشاهی کرد
 راستی این سخن را نزدان میدانند۔

نویسنده چهارچین شارستان که از شهریاران دیلمیان
 یارس گفتگو میکند برانست که جمشید بهایا پیغمبر است که تازیان
 تسلیمان دانند۔

ہاشمیت نامہ

نہضتِ راياتِ جهان کشارِ سیرِ کشمیر

روزِ مبارکِ شنبہ بستی و چارم ہر ماہ در ساعتِ مسعود
و زمانِ محمود کہ مختار از پایِ تیغ بود بزمِ سیرِ کشمیر نہضتِ ہوکبِ محمود
اتفاق افتاد لشکرِ خان را بحر است و از اختلاف گذاشته شد خلعت
بانجو مَرصع و اسبِ فیل و علم و نقارہ با و مرحمت شد و روزِ مبارک
شنبہ ہشتم برگئے مہر امور دار و دو گہان شکوہ گردید حضرت
شاہد شاہی بہ تماشا سے بند را بن و بتخانہ سے آنجا تشریف فرمود
در عہد سلطنت حضرت عرشِ آشیانی امر سے را چوست بتخانہ سے
ہالی بطرز خود ساختہ اند و از بیرون بہ تکلف افزودہ لیکن از
درون چندان شیرک و پرستک خانہ کردہ کہ از تعظن آن نہر بدرون
نمی توان در آمد و از بس منزل شاہزادہ پر ویز بصبوب الہ آباد
و محال نوش دستوری یافتہ عنان معاودت معطوف داشت در
ادراق سابق احوال گسائین احمد روپ کہ در اجین گوشہ انروا

اختیار کرده بود در قوم گشته در بنیولایان از او چنین بمقتضی که از اعظم معابد
 هندوستان نقل مکان نموده بر کنبار و ریائے جن بآئین دین خویش
 نزدان پرستی میکرد حضرت شاهنشاهی ظلمت کده اورا بنور قیوم
 سعادت لزوم روشنی بخشیده و زمان ممتد در خلوت صحبت
 مستوفی داشتند چون مدت جشن خسر و بطول کشیده بود و خان اعظم
 از جانب او بسیار نگرانی خاطر داشت او بتفرس دریافت که سخن احمد روپ
 در باطن اقدس اثر تمام می بخشید با وجود تعصب دینداری که شریعت
 او بدان مجبول بود بے اختیار تنها از خویش و بیگانه نزد او رفته
 در باب خلاصی خسر و بنحویع و زاری التماس نمود بار دیگر که حضرت
 شیاہنشاهی بملاقات او شتافتند بکمت خلاصی خسر و حرم فمائے
 محققانہ معروض داشت و دل آنحضرت را بر دو مهربان ساخت
 و مجددان نقوش جبرائیم آں یے دانش کوتاہ اندیش بزرگال عنوشست
 و شویافت و آبیاری رحمت غبار خجالت و زلالت از ناصیه حوال
 اذ زودده از قید برآوردند و حکم شد که بکورش می آمده باشد روز
 مبارک شنبه بستی و نهم آبان ماه دار السلطنت دہلی بہ ورود موب
 اقبال آراستگی یافت و بستی و یکم آذر ماه برگزیده که وطن مقرب خاں
 است متسکر و دولت گردید بے تکلف جائے است خوش آب و

ہو اسے زمینش بغایت قابل مقرر بخان بارغ عالی ساخته انبہ ہا
 کہ در بارغ او پیشو و در تمام ہندوستان نظیر خود ندارد و از دکن و
 گجرات و ملکہا سے دور دست ہر جا تہریمت انبہ شنیہ و تقم آنرا آورده
 دریں بارغ نشانیہ و بغایت خوش شدہ دیوار پیرہ کہ ہر ۱۰۰ اس کشیدہ
 یکصد و چہل بیگہ است خیا بانہا را فرش بستہ و در میان باغ حوشے
 ساخته طول دوست و بست ذرع و عرض دوست ذرع و
 در میان حوض صفہ ماہتابی بست و دو ذرع مربع ساخته از
 درختائے گرم سیری و سرد سیری اکثر دریں بارغ ہست حتی نہال
 پستہ سبز شدہ سرو ہائے خوش قد باندام دارد و روز مبارک شنبہ
 دوازہم دی ماہ در سر ہند منزل شد چوں در مشکوے اقبال شاہزادہ
 گیتی ستان شاہجہاں گرامی فرزند سے قدم بحر صہ وجود نہادہ بود روز
 مبارک شنبہ نوزدہم جشن عالی ترتیب فرمودہ بضیافت حضرت
 شاہنشاہی و حضرات عالیات پرداختند و پیشکش عالی کشیدند
 از اقسام نفایس و نوا در انچہ پسند افتاد یک لک و سی ہزار روپیہ
 قیمت شد و چہل ہزار روپیہ بوالدہ ہا سے خود گذرانیدند و بر
 لب آب بیاہ جشن پادشاہزادہ بلند اقبال آراستگی یافت و
 راجہ بکر باجیت کہ قلعہ کانگرہ را محاصرہ داشت بچمت عرض

بعضی بمقاصد بدرگاه آمده بدولت زمین بوس، فرق عزت
 برافراخت پتول پیش نهاد خاطر اقدس سیر و تماشا گاه بهار
 کشمیر بود و از رفتن لاهور فرصت و از دست می رفت حضرت
 جهانبانی گیتی ستانی را بدیدن عمارات لاهور رخصت فرمودند و
 راجه بکر با حجت بصایت خلعت و خنجر مرصع و اسب خاصه سرافرازی
 یافته بحاصره قلعه کانگره عمان مراجعت معطوف داشت دوم
 بهمن ماه بارغ کلا نور بود و دو مویک مسعود آراستگی یافت درین
 محل زمین حضرت عرش آشیانی انارالشنز بهانه بر تخت سلطنت
 و اورنگ خماقت جلوس فرموده اند روز مبارک شنبه سوم ماه مذکور
 خان عالم که نزد شاه عباس باپچی گری رفته بود از ایران آمده
 بدولت زمین بوس سعادت اندوخت و معروض داشت که
 زنبیل بیگ اپچی شاه بامر اسلمه که مصحوب او ابرسال داشته اند
 متعاقب خواهد رسید از التفاسی که شاه بجان عالم داشت اگر
 بشرح و بسط رقم زده کلاک سوارخ نویسی کرد و سواد خوانان
 همه روزگار حمل بر انواق خواهند فرمود همواره در محاورات خان
 جهان خطاب می فرمودند و زمانه از خدمت خود جدا
 نمیداشتند بحسب اتفاق اگر روزی یا شبی بضرورت در کلبه

نویس خواستی بسر بردی بکلف بمنزل او تشریف آورده و عواطف
 وهربانی را پایید بر ترمی نهادند نفس الامر آنکه خان عالم این خدمت
 را بشایستگی حسن انجام بخشید چون از خدمت شاه رخصت شده
 بیرون شهر منزل گزید شاه خود بمشایعت آمده عذر ها خواستند از
 نفایس و نوادر که خان عالم آورده بهترین تحفهای او توان گفت
 مجلس تصویر جنگ صاحبقران گیتی ستان است به نقش خان شبیه
 آنحضرت و اولاد اجداد و امرای عظام که در آن جنگ بسعادت
 همراهی اختصاص داشتند کشیده در زیر هر صورت نوشته که شبیه
 کیست و این مجلس مشتمل است بر دو لیست و چهل صورت مصور نام
 خود را خلیل مرزا شاه رخی نوشته کارش بجای پخته و عالی است
 و بقلم استاد بهر او مناسبست و مشابیه تمام دارد اگر نام مصور نوشته
 نبود که گمان می شد که کار بهر او باشد و چون بحسب تاریخ از بهر او پیشتر
 است اغلب ظن آنکه بهر او از شاگردان او است و بر و ش او
 مشق کرده درین تاریخ طالب علمی بخطاب ملک الشعر خنعت
 امتیاز پوشید این چند بیت ازوست -

ابیات

ز غارت چننت بر بهار منت باست که گل بدست تو از شاخ تازه تر ماند

لب از گفتن چنان بستم که گوئی دہاں بر چہرہ زخمیہ بود بہ شد
 دولہ دارم کیے درے پرستی دگر در غدر خو ہی ہائے مستی
 مقارن این حال سلطان قوم رباعی گذرانید
 رباعی

گردے کہ تراز طرف دامن ریزد آب از رخ سرمہ سلیمان ریزد
 گرد خاک درت ہانتاں بفشارند ازوے عرق جبین شاہاں ریزد
 دریں وقت راقم اقبال نامہ رباعی بابا طالب اصفہانی کہ ازاں
 جنس سخن بود معروض داشت بغایت خوش آمد و آنحضرت بخط نخاص
 در بیاض خود ثبت فرمودند۔

رباعی

زہرم بفراق خود چستانی کہ چہ شد نون ریزی و استیں فشانی کہ چہ شد
 اے غافل از آنکہ تیغ ہجر تو چہ کرد خاکم بفشار تا بدانی کہ چہ شد
 بابا طالب در عنفوان شباب بلباس تہجد و قلندری از اصفہان
 برآمدہ بسیر و سیاحی گذارش بہ کشمیر افتاد و از نفاست جا و لطافت
 آب و ہوا دل نہاد آن ملک شدہ توطن و تامل اختیار نمود و
 بعد از پنج کشمیر بخد مت حضرت عرش آشیانی انار اللہ بر بانہ
 پیوستہ در سلک بندہائے درگاہ منتظم گشت و در اواخر سلطنت

حضرت شاهنشاهی سنین عمرش از صد در گذشته بود در گذشت.
از غرائب آنکه در پرگنه دولت آباد دختر باغبانی بنظر در آمد بارش
و بدست انبوه ظاهرش بگردان مشبیه دریش از یک قبضه بیشتر و در میان
سینه هم سوی انبوه اما پستان ندارد و چند می از عورات اشارت
شد که در گوشه برده کشف ستر او نموده حقیقت را معروض دارند
مباداختی باشد ظاهر شد که از دیگر عورات یکسر متفاوت ندارد و غره
اسفندارند ماه در پرگنه کبری بنشاط شکار قمر غه توجه فرمودند هفتاد
و یک قوج کوی وی چکاره شکار شد چون مهابت خاں مدتها اند
دولت حضور محرومی داشت فرمان شده بود که اگر از نسق آن کوهستان
باخاطر پر داخته باشد حمیده آمده ملازمت نماید درین تاریخ باستلام
تخت خلافت فرق عزت برافراخت خان عالم بمصب پنجهزاری ذات
سه هزار سوار سرافرازش چهارم اسفندارند ماه ظاهر قلعه رمتاس بنجیم
اردو سیگه مان پوی گشت عرضداشت دلاور خان حاکم کشمیر نوید
بخش فتح کشنوار آمد فرمان مرحمت عنوان با خلعت و خنجر مرصع فرستاد
محصل یکساله ولایت مفتوحه بانعام آن پسندیده خیمت عنایت
فرمودند چهاردهم ماه مذکور مقام بابا حسن ابدالی محل نزول
ریات جلال گردید.

روز مبارک شنبه شانزدهم جشن وزن قمری ترتیب یافت
 سال پنجاه و سوم از عمرهای اول حضرت شاهنشاهی آغاز شد
 چون درین راه کوه و تل و نشیب و فراز بسیار بود بیک دفعه عبور
 لشکر منصور متعذر نمود مقرر گشت که مریم الزمانی و دیگر حضرات عالیات
 روزی چند توقف فرموده به اسودگی قطع مسافت نمایند و اعتماد الدوله
 الخاقانی صادق خان بخشی و ارادت خان میر سامان با عده بیوتات و
 کارخانجات بمرد عبور نمایند و مرزار تم و خان اعظم و جمعی از بند هاسے
 براه پونج دستوری یافتند و موکب اقبال جریده با چند سے از
 منظوران بساط نهضت فرمودند درین تاریخ خبر فوت رانا امر سنگه
 رسید حکم شد که راجه کشن داس فرمان مرحمت عنوان با خطاب رانا ئی
 و خلعت و اسپ و فیل بجهت کنور کیرن برده مراثم نهیت و تعزیت
 بتقدیم رساند بست و یکم ماه مذکور در موضع کلی نزول موکب اقبال
 اتفاق افتاد مهابت خاں را بعبایت خلعت پوشین و اسپ و فیل
 سرافراز ساخته بخدمت بکنش رخصت فرمودند درین منزل سکه
 بنظر درآمد که زبان از تعریف آں قاصر است بعضی سرخ آتشین
 بزرگ گل ناماد و بعضی بزرگ گل شفتالو بلکه از آن سیر تر گویا چند گل

خطی را بیک دگر دست بسته اند درختش از دخت زرد آلو کلاں
 تر میشود گلهايش سراپائے درخت را فرو می گیرد برگ گلشن اندک
 ترشی دارد درین دامن کوه بنفشه خود رو بسیار است در غایت
 خوشنویس رنگش از بنفشه باغی کمتر است شب بست و دهم باران
 شد و هنگام سحر برف بارید چون اکثر راه اجمه بود از باران بفریادی
 بهرسانید چار و هائے لاغر هر جا افتاد برخواست و بست و پنج زنجیر
 فیل از سر کار بادشاهی تصدیق شد از امر بضبط در نیامد بخت باران
 و سر مادر و روز مقام فرمودند در بست و سوم سلطان حسین زمیندار
 پکلی دولت زمین بوس دریافت درین منزل درخت شفتالو و
 زرد آلو صحرای اشکوفه کرده سراپاد گرفته بود درخت باغی صنوبر جوان
 دیده را سیراب نظاره می ساخت ولایت پکلی سی و پنج کوه در
 طول و بست و پنج کوه در عرض است مشرق رویه کوهستان کشمیر
 و بر سمت مغرب آتاک بنارس و در جانب شمال کوه کنوره بطرف
 جنوب کوه پنج و مضافات کشمیر است در زمانه که صاحب قراں
 گیتی ستان فتح هندوستان نموده بدارالملک توران عثمان اقبال
 مستطوف داشته اند این طالع را که ملازم رکاب نصرت نصاب
 بودند در پی حدود دیورت مرحمت نموده گذاشتند میگویند که ذات

تقارنخ است اما شخص نمیدانند که در آن وقت کمال تر اینها که
 بوده و چه نام داشته الحال خود لاهوری شخص اند و بزبان چنان
 متکلم و حقیقت مردم و همطور نیز بزرگ قیاس باید کرد در زمان حضرت
 عرش آشیانی شاه رخ نامی زمیندار و همطور بود درین تاریخ بهادر
 نام پسر اوست اگر چه با هم نسبت خویشی پیوند دارند لیکن نزاعی که لازمه
 زمیندار است پیوسته بر سر حدود و حدودی دارند و اینها پیوسته دولت
 خواه آمده اند چون به عرض رسید که چند منزل پیشتر آبادانی گستر دارد
 و آنکه که به اردو کے ظفر قرین کفایت کند سامان نمی شود حکم شد که
 پیش خانه مختصر بقدر احتیاج و کار خانجات ضروری همراه گرفته
 فیلاں را تخفیف دهند و سه چهار روزه آزو قه بگیرند و خواهه ابوالحسن
 میر بخشی با سایر مردم چند منزل غنچه می آمده باشد نسبت و پنجم ازل
 رودخانه مین سو که عبور اتفاق افتاد این آب از میان کوه که ما بین
 ولایت بدخشان و تبت واقعست آمده درین منزل دو شاخ
 شده متصدیان پیش خانه عالی بجهت عبور لشکر منصور و پیل مرتب
 ساخته بودند یک در طول این رده ذرع دوم چهارده ذرع و در عرض
 هر کدام پنج ذرع و طریق ساختن پل آنکه درخت های کلال از آن رفته
 آب می اندازند و هر دو سر آنرا بسنگ نسبت استحکام میدهند و تخته

پوہاے سبطہ برروسے آں انداختہ بجنج و طنا بہاے قوی مضبوطی سازنا
 باندک مرتے سالہا بر جاست فیلاں را پایاب گزرائیدہ سوار و
 پیادہ از روسے پل عبور نمودند روز مبارک شنبہ سبت و ششم بر
 کنار رودخانه کشن گنگا منزل شد و در وقت قبل ازین حکم شدہ بود کہ
 راقم اقبالنامہ پیشتر شتافتہ بسہرزیٹ کہ ارتفاع و امتیاز داشتہ
 باشد بکمت جشن خود و اختیار نماید اتفاقاً در آن طرف رودخانہ
 مذکور پیشہ واقع بود مشرف بر آب سبز و خرم بر فراز آن سطح پنجاب
 درع کہ کوئی کار فرمایان نہا و قد و بخت چنین لحظے مہیا داشتہ بودند
 جشن نوروز جہاں افروز بر فراز آن آراستگی یافت و چوں حضرت
 شاہنشاہی بمبارکی و فرخی تشریف ارزانی فرمودند مورد تحسین
 و آفرین گشت۔

آغاز سال پانزدہم از جلوس اشرف جہانگیری

روز جمعہ پانزدہم شہر زیج الاول سنہ ہزار و سبت و نہ ہجری تحول
 میراعظم بشرف خانہ محل اتفاق افتاد بر لب آب رودخانہ کشن گنگا
 جشن جہاں افروز آراستگی یافت سال پانزدہم از جلوس ہمایوں
 آغاز شد انہں منزل تا کشمیر ہمہ جا راہ بر کنار دریائے بہت است

و دو جانب کوه بلند دارد و از میان دره آب در غایت تند می
 پریخوش و خروش میگزرد و هر چند فیل کلاں باشد نمی توان پائے خود
 را قائم ساخت چوں این گتله را بنیاست تنگ و تند و دشوار نشان
 میدادند و از هجوم مردم عبور به صعوبت و زحمت میسر می شد به کترین
 بنده حکم فرمودند که فردا وقت کوچ درین منزل توقف نماید و غیر
 از آصف خاں و چندے از خدمتگاران ضروری هیچ منتفص را
 نگذارند که در رکاب سعادت کوچ کند حتی خسر و خانبان و خان عالم
 و دیگر بنده ها و اردو و یک منزل و رقاعے مامی آورده باشند قصارا
 نیمه و بنگاه این فقیر را پیش از حکم روانه منزل ساخته بودند در ساخت
 مردم خود نوشتیم که در باب من چنین حکم شده شما بهر جا رسیدہ باشید
 توقف نمائید مردم فقیر این خبر را دریائے کتل بلیاس شنیده بهانجا
 پیش خانه را استاده ساختند از تأییدات طالع این نیازمند آنکه
 چوں موکب اقبال قریب منزل ختیر رسید برف و باران و رعده و صاعقه
 شد حضرت شاهنشاہی باہل حرم سوارہ می آمدند نور جہاں بیگم و سایر
 بیگمان و خواصان و خدمت آنحضرت سعادت پذیر بودند و بغیر از
 خواجہ سرائے چند دیگرے در آن نزدیکی بارنداشت از شدت
 برف و باران و صراکے رعده مزاج اقدس منتفص و مشوش گردید هنوز

یک میدان طے نشده بود که دائرہ فقیر نمایاں گشت ظهور این
 موہبت را از اتفاقات غیبی شمرده با حضرات عالیات در منزل این
 فرود آمده از آشوب برف و باد محو گشتن و از فور مرجمت و
 ذرہ پروری حکم طلب کترین شد از استماع این نوید جاں بخش
 سر از پا نشناخته در عرض دو ساعت خود را باسلام عقبہ خلافت سر بلند
 ساخت و بزبان حال این بیت را خواند بیت

آہ خیالت نیم شب جاں دادم و گشتم نخل نخلت بود درویش را و ماں چو بیکہ در رسید
 آنچه در بساط بود از نقد و جنس و صامت و ناطق بہ تفصیل - بر نیم پیشکش
 دپائے انداز معروض داشت ہمہ را بایں غلام بخشیدند و فرمودند
 نہ متاع دنیا در چشم ہممت ما چه نماید جو اہر اخلاص را بہ بہائے گراں
 خریداریم الحق این اتفاق از اثر اخلاص و تائیدات طائع اوست
 یہ مثل من باد شہسہ یا اہل حرم خود مکششانہ روز در خانہ او
 راحت و آسودگی بسر برد و اورا نہ دستمال و اقران بلکہ اہل جہاں
 غنیمت سرا فراموشی روزی شود و نیز از تائیدات غیبی آنکہ خیمہ اسے مستعد
 فروش و جامہ خواب و مصالح باور چرخانہ و اسباب و آلات
 روری اُنچہ سرکار اہل دولت را درخور باشد تمام رسیدہ بود حاجت
 بعاریت طلبی نہ شد و چنداں شیطان کشید کہ بخادمان حرم سر اسے

عزت و بند پاسے کہ در رکاب دولت پذیر بودند کفایت
 کرد روز سه شنبه پنجم در موضع کہتائی نزول موکب منصور اتفاق افتاد
 و سرو پاسے کہ پوشیده بودند بہ کمترین بند ہام حجت فرمودند و منصب
 این فردی از اصل و اضافہ ہزار دہانہ صدی ذات و پانصد ہزار حکم شد
 درین روز خبر رسید کہ سہراب خاں پسر دزار ستم خاں در آب بہست
 غریق بحر فنا گشتہ و تفصیل این احوال آنکہ او یک منزل عقب بی امی آمد
 و دستہ سوارانی و نشاء شہر آب بہ خاطرش رسید کہ بہ دریا در آمدہ غسل کند
 با آنکہ آب تند میرفت و حر سناکے عظیم داشت و سجدے سرو
 بود کہ یکے در آوردن معذرت تمام داشت و آب گرم بہت غسل ہمیا
 بود ہر چند مردش مانع آمدند و گفتند کہ درین قسم ہوائے سرو
 بے ضرور در چنین دریائے زخار خوشوار کہ فیل است راجی
 غلط اندر آمدن از آئین خرم و احتیاط و درست بکرب آہنا
 مقبہ سنی شود از آشوب سستی و غرور جوانی با اعتماد شناور می خود با یک
 نفر غلطیہ و یکا کشتی گیر کہ آہنا نیز در فن آب بازی بے نظیر بودند بہ
 غرور سنگی کہ بر لب آب بود و بہ آمدہ خود را بکیان دریا انداخت و بجز
 افتادن از ماطم امواج نمی توانست خود را جمع ساخت افتادن ہماں بود
 و رفتن ہماں کشتی گیر ہزار جان کردن خود را با صل سلامت رسانید

فرزارستم را غریب تعلقی و عجیب محبتی باین پسر بود و در راه پلورنج
 از استماع این خبر جانکاه و خراش جامه فکلبانی چاک زده بیتابی
 و اضطراب بسیار ظاهر ساخت و با جمیع متعلقان لباس نام پوشیده
 سر و پا برهنه متوجه ملازمت گردید و از سوز و گداز مادرش چه نویسد
 اگر چه مرزا دیگر فرزندان هم داشت لیکن پیوند دل باین فرزند داشت
 و منشی بست و پیچ بود و در بند و ق اندازی شاگرد رشید پدر بود
 سواری فیل را خوب می دانست و در پورش کجرات اکثر اوقات حکم
 می شد که در پیش فیل خاصه سوار شود و در سپاه گری بنهایت چسپان
 بود چون از کولهای گذشته در موضع بسیار منزل شد صحرا صحرای
 چمن چمن شگوفه و انواع بریا حین از ترس و بنفشه و ارغوان زرد
 و گلها می غریب که مخصوص این ملک است بنظر درآمده درین منزل
 آبشاری بر سر راه واقع است بنهایت عالی از جاس بلندی ریزد
 و نمود خوشی دارد درین راه اگر چه آبشار بسیار بنظر در آمد و لیکن
 این آبشاری متاثر و مستثنی است روز دیگر بیاره موله منزل شد یا به
 موله از قصبه های متفرک کشمیر است بر لب آب بهت واقع شده
 جمعی از سوداگران کشمیر درین قصبه وطن گزیده مشرف بر آب منازل
 و مساجد ساخته اند و هر نه الحال روزگار بسیار بد پیش از ورود ملک

مسعود بجست سواری اکثری از بند باکشتی با آراسته درین مقام
 داشته بودند چوں ساعت در آمدن شهر بغایت نزدیک
 فی الفور در حاربت آنحضرت بکشتی بان شسته متوجه شهر شدند و در
 روز دلاور خاں کاکر حاکم کشمیر از کشتوار آمده باسلام عتبه خلافت
 سعادت اندوخت و بیواطف روزا فرزند شاهنشاهی گوناگاه
 لوازش و خلل الهی غرض خاص یافت الحق این خدمت را پسند
 بتقدیم رسانید از شهر کشمیر تا معمره کشتوار شصت کیلومتر مسافت
 پیاده اندک تفصیل فتح کشتوار آنکه دهم شهر دیور ماه الهی سنه چهارده
 از جلوس والا دلاور خاں باده هزار نفر سوار و پیاده جنگی عزیمت
 فتح کشتوار پیش نهاد همت ساخته و حسن نام پسر خود را با کرد علی
 بکر بجا فطنت شهر و حراست سرحد ها مقرر داشت و چوں نومرد
 و ابیه چاک بدعوی وراثت کشمیر در کشتوار و آن نواحی سرگشته باد
 ضلالت و ادبار بودند و محبت نام سیکه از برادران خود را با شمع
 در مقام دیو که متصل بکوتل پنجال واقع است بجست احتیاط گذاشت
 و از منزل مذکور تقسیم افواج نموده خود با فوجی براه سنگی پور شتافت
 و جلالت نام پسر رشید خود را بانصر الله عرب و علی ملک کشمیری و
 جمعی از بند های جهانگیری براه آن تعیین فرمودند و جمال نام پسر

کلان خود را با گروہی از جوانان کا رطلب بہر اولی فوج خود مقرر کرد
 پچیس دو فوج دیگر بدست راست و چپ خود قرار داد کہ میرفتہ
 باشند چوں راہ بر آمدن اسب نبود چند اسب بخت احتیاط ہمراہ
 گرفتہ اسپان سپاہی را در گل باز گرانیہ بہ کشمیر فرستاد جوانان کا ر
 طلب مکر خدمت بمیان جان بستہ پیادہ بر فراز کوہ بر آمدند و غازیان
 لشکر اسلام با کافران بدسرا انجام منزل بمنزل جنگ کنان تا نرکوٹ
 کہ یکے از محکمہ ہائے غنیم بود شتافتند در آنجا فوج جلالی و
 جمالی کہ از راہائے مختلف تعین شدہ بودند با ہم پیوستند مخالفان
 برگشتہ روز گارتاب مقاومت نیاوردہ راہ فرار پیش گرفتند و بہادران
 جاں نثار راہ کوہ کتل دشوار و نشیب و فراز بسیار پیائے مردی و محبت
 بہمودہ تا در پیائے مرد شتافتند و رلب آب مذکور آتش مثل اشتعال
 یافت و غازیان لشکر اسلام تودہ است پسندیدہ بظہور رسانیدند و ابیہ
 چاک برگشتہ بخت با بسیارے از اہل ادبار بقتل رسید و از کشمیر
 شدن ابیہ چاک را جہ بیست و بے دل شدہ راہ فرار پیش گرفتند
 و از پل گذشتہ در بہتر کوٹ کہ براں طرف آب واقع است توقف
 نزدیک جمعی از بہادران تیز جلو خواستند کہ از پل بگذرند بر سر پل حاکم عظیم
 واقع شد و چندے از جوانان بشہادت رسیدند و پچیس بدست

شبانہ روزی بندہ ہائے درگاہ سعی در گزشتن آب داشتند و کافران
 تیرہ بخت از ہجوم بداندہ و مقابلہ تفصیر نمیکردند تا آنکہ دلاور خاں
 از استحکام تٹا نجات و سرانجام آرزو قہ خاطر جمع نموده بالشرک فیرزی
 اثیریوست راجہ از حیلہ سازی و روباہ بازی و کلائے خود را تہذیب
 دلاور خاں فرستادہ التماس نمود کہ برادر خود را با پیشکش لایق بدرگاہ
 می فرستم چوں گناہ من بعفو میرونمرد و دویم دہراس از خاطر من
 زائل شود و نیز بدرگاہ گیتی پناہ رفتہ آستان بوس می نمایم دلاور خاں
 سخن فریب آمیز او گوش نکرده نقد فرصت از دست نداد و فرستادہ
 راجہ را بے نیل مقصود رخصت فرمودہ در گزشتن آب اہتمام شایستہ
 بکار برد و حال پسر کلان او با جمعی از ہنگام بجز شجاعت و جلاوت
 بالائے آب رفتہ بشنا از آل دریائے زخار خوشخوار عبور نمود و با
 خنانخان بہ جنگ سخت و ریہوست و بندہ ہائے جاں نثار از
 اطراف ہجوم آوردہ کار بر اہل ادبار تنگ ساختند چوں آنہا
 تاب مقاومت در خود نیافتند تخبہ پل را شکستہ راہ گردیز پیش
 گرفتند و بندہ ہائے نصرت قرین باز پل را استحکام دادہ بقیہ لشکر
 را گذرانیدند و دلاور خاں در بندہ رکوت معسکر اقبال آراستہ
 و از آب مذکور تار یا سہ چناب کہ اعتقاد قوی آل سیاہ بختان

است دو تیر انداز مسافت بود و باشد و در کنار آب چناب که میبست
 رفیع و عبور از آن آب بدستواری میسر میشد و بدست آمد و نشد
 پیاده اطنابهاست سطر تعبیه نموده در میان دو طناب چوبها مقدار
 یکدست است پلوس یکدیگر مستحکم بسته یکسر طناب را بر قلعه کوه و سر دیگر
 را بر انبارت آب مضبوط میسازند و دو طناب دیگر یک گز از آن بلند تر تعبیه
 می نمایند که پس واپاست خود را بر آن چوبها انداده هر دو دست
 طنابهاست بالا را گرفته از فراز به نشیب می رفته باشند تا از آب یکدیگر رند
 و این را با اصطلاح مردم کهستان زمپه گویند هر جا منظم بستن زمپه
 داشتند به بند و چنی و تیر انداز مردم کاریست استحکام داده خاطر جمع
 نموده بودند و دلاور خان جالما ساخته شب هشتاد نفر از جوانان و میر
 کار طلب بر جاها نشانده میخواست که از آب بگذارند چو آن آب
 در غایت تنیدی و شورش میگذشت جال بسیل فوارفت شصت و
 هشت نفر از آن جوانان غریق بحر عدم شده آمدند شهادت
 یافتند و ده نفر بدست یاری شناسایی خود را بساحل سلامت رسانیدند
 و دو کس بر آن طرف آب افتاده در چنگ ارباب ضلالت اسیر
 گشتند القصه دلاور خان تا پیاپی ده روز در بندر گوشت پاس به همت
 افشرد و سعی در گذشتن آب میداشت و تیر تدبیر بندفت هر اد

نمی رسید تا آنکه زمینداران و رهبری نموده از جاسی که مخالفان را
 گمان گزشتن بنود و در میه بسته و در دل شب جلال پسر دلاور خان
 با چند کس از بند هائے درگاه جمعی از افغانان قریب بدو لیست
 نفر ازاں راه بسلامت گذشتہ ہنگام سحر بخیر بر سر راجہ رسیدہ
 کرنا کے فتح بلند آوازہ ساختند چندی کے کہ برگرد و پیش راجہ بودند
 در میان خواب و بیداری سر ایستہ برآمدہ اکثرے علف تیغ خون
 آشام گشتند و بقیۃ السیف جاں تنگ پا ازاں در طے بلا بر
 آوردند در اں شورش یکے از سپاہیان بہ راجہ رسیدہ خواست
 کہ بزخم شمشیر کارش بانجام رساند راجہ فریاد بر آورد کہ من راجہ ام
 مرا زندہ نزد دلاور خاں بریدہ مردم بر سر او هجوم آوردہ و شکستہ ساختند
 و بعد از گرفتار شدن راجہ منسوبان او ہر کس ہر جا کہ بود خود را
 بگوشتہ کشید و دلاور خاں از نشیندہ این مژدہ فتح و فیروزئی سجدات شکر
 الہی بہ تقدیم رسانید و بالشکر منصور از آب عبور نمودہ بمندول کہ
 حاکم نشین آں ملک است در آمد از کذا آب تا اینجا سد کردہ مسافت
 بودہ باشند دختر سنگرام راجہ چھو و دختر سورج من سرود و پسر راجہ با سو
 در خانہ او بود از دختر سنگرام فرزندان دارد و پیش از آنکہ فتح شود
 راجہ عیال خود را از درے احتیاط بہ پناہ راجہ جہوال و دیگر زمینداران

فرستاده بود چون موکب منصور نزدیک رسید دلاور خان حسب الحکم
 راجه را همراه گرفته متوجه آستان بوس گشت و نصر اللہ عرب را با حجتی
 از سوار و پیاده بجز است آن ملک گذاشت محمداً از خصوصیات کشتوار آنکه
 گندم و جو و عدس و ماش از آن و فراوان می شود بخلات کشمیر شالی کمتر دارد و
 زعفرانش از زعفران کشمیر بهتر است و قریب بصد دست از بازو جره گرفته
 میشود نارنج و ترنج دهند و آنه فردا علی بهم میرسد خرپزه اش از عالم خرپزه
 کشمیر است و دیگر میوه ها از انگور و شفتالو و زرد آلو و دامر و درش و زبون
 می باشد اگر تربیت کنند یکن که خوب میشود سنهسی نام زریت مسکوک
 که از حکام کشمیر مانند یک نیم آنرا یک روپیه می گیرند و در سودا و معامله
 که یا نزد سنهسی را که ده روپیه باشد بیک مهربادشاهی حساب می کنند
 و سیر وزن هندوستان را یک من اعتبار کرده اند و رسم نیست که راجه
 از محصول زراعت خراجی بگیرد بر سر خانه و رسای کشش سنهسی که چهار
 روپیه باشد می گیرد و زعفران را در کل بجاوۀ راجه پوتان و مفتصد
 نفر توپچی که از قدیم نوکرانند تنخواه نموده غایت در وقت فروختن زعفران
 از خریدار بر سر خنچه که عبارت از دو سیر باشد چهار روپیه می گیرند کلینت
 حاصل راجه بر جزمیه است که باندک تقصیر مبلغ کلی می ستاند بهمه
 جهنت یک که روپیه تخمیناً حاصل خاصه او باشد در وقت کار

شش هفت هزار نفر پیاده جمع می شود در میان آنها اسپ کم
است قریب پنجاه اسپ از راجه و عمد های او بوده باشند
محصول یکسال که در وجه انعام دلاور خاں مرحمت شد از روی تخمین
جاگیر نزاری ذات و سوار بضا بطه جاگیر می بوده باشد چوں دیوانیان
عظام نسق بسته بجایگیر دار تنخواه نمایند حقیقت از قرار واقع ظاهر خواهد
شد که چه مقدار جاست روز دوشنبه یازدهم بعد از دوپهر و چهار
گھڑی بمبارکی و فرخی در عمارت که محبداً بر کنار تال ڈل احداث یافته
و رود موکب فتح آمود اتفاق افتاد حسب الحکم حضرت عرش
استیانی از سنگ و ایک قلعه در نهایت استحکام اساس یافته غایتاً هنوز ناتمام است
یک ضلع آن مانده امید که بعد از این باتیک مدت بانجام رسد روز سه شنبه دوازدهم
دلاور خاں حسب الحکم راجه گشتوار را مسلسل بحضور آورده زمین بوس
نمود خالی از وجاهت نیست لباسش بردش اهل هند و زبان
کشمری و هندی هر دو میداند بخلاف دیگر زمینداران این حدود
فی الجمله شهری ظاهر شد حکم فرمودند که با وجود چندین تقصیر و گناه اگر
فرزند آن خود را بدرگاه حاضر سازد از قید و حبس نجات یافته در سایه
دولت ابد قرین آسوده و فارغ بال روزگار بسر خواهد برد و الا دریکه
از قلاع هندوستان بجس مخلص گرفتار خواهد بود عرش کرد که اهل و عیال

و فرزندانش خود را بکرامت می آرد امیدوارم رحمت آنحضرت ام هر چه حکم بشود.

کنون مجله از اوضاع و خصوصیات کشمیر مرقوم میگردد

کشمیر از اقلم چهارم است عرض از خط استوایی و پنج درجه و طولش از جزایر سعد و صد و پنج درجه از قدیم این ملک در تصرف راجها بوده مدت حکومت آنها چهار هزار سال است و کیفیت احوال و اسامی آنها در تاریخ راج ترنگی که بحکم حضرت عرش آشیانی از زبان هندی بفرسی ترجمه شده است مفصل مرقوم است در تاریخ سنه بمقتصد و ازده هجری به نور اسلام رونق و بها پذیرفته سی و دو نفر از اهل اسلام مدت دو سیت و هشتاد و دو سال حکومت این ملک داشته اند تا آنکه بتاریخ نهمصد و نود و چهار هجری حضرت عرش آشیانی فتح فرمودند از آن تاریخ تا حال سی و پنج سال است که در تصرف اولیای دولت ابد قرین است ملک کشمیر در طول از کوتل پهلوس تا قنبر دیر پنجاه و شصت کرده ها نگیری و در عرض سبت و هفت کرده زیاده نیست و ازده کم نه شیخ ابوالفضل در اکبر نامه تخمیناً و قیاساً نوشته که طول ملک کشمیر از دریای کشن گنگ تا قنبر دیر یک صد و سبت کرده است و در عرض ازده کم نیست و از سبت و پنج زیاده

نے حضرت شاہنشاہی بہت احتیاط جمع از معتمدان کارواں را
 فرمودند کہ طول و عرض را طناب بکشند تا حقیقت از قرار واقع نوشتہ
 شود چون قرار دادست کہ حد ہر ملکے تاجاے است مردم بزبان
 اں ملک منکلم باشند بنا بر اں از ہوا بس یا زدہ کردہ اں طرف کشن
 گنگا است سرحد کشمیر مقرر شدہ بایں حساب پنجاہ و ششش کردہ برآمد
 در عرض دو کردہ بیش تفادت ظاہر نہ گشت و کردہ ہے کہ دریں دولت
 معمول است موافق بضا بلہ ایست کہ حضرت عرش آشیانی بستہ اند
 ہر کردہ ہی پنچہ از درعہ است و یک درعہ حال دو ذرعہ شری می شود ہر جا
 کہ کردہ یا گزندہ کور میگرد و مراد ازاں کردہ و گز معمول حال است نام
 شہر سری نگر است دریاے بہت از میان معمورہ میگذرد و ہر چشمہ
 آنرا ویزناک نامند از شہر چارہ کردہ بر سمت جنوب واقعست و
 بحکم حضرت شاہنشاہی بر سر آں چشمہ عمارتے و باغے ترتیب یافتہ
 و در میان شہر چار پل از سنگ و چوپ در غایت استحکام بستہ شدہ
 کہ مردم از روے آں تردد می نمایند و پل را با صلاح ایں ملک
 کدل گویند و در شہر مسجدے است بغایت عالی از آثار سلطان
 سکندر در مقصد و فو و بیخ اساس یافتہ و بعد از مدتی سوختہ و باز
 سلطان حسین تعمیر نمودہ ہنوز با تمام نرسیدہ بود کہ قصر حیات او از

پا افتاده و در نه صندوقه ابراهیم ماکری وزیر سلطان حسین بنجام و
 آراشکی بخشیده از آن تاریخ تا حال یکصد و بیست سال است که
 برجاست از محراب تا دیوار شرقی یکصد و چهل و پنج ذرع و عرض
 یکصد و چهل و چهار ذراع است مثل بر چهار طاق و بر اطراف ایوان و
 ستون های عالی و نقاشی و نقاشی کرده الحقی از حکام کشمیر اثری
 بهتر ازین نمانده میر سید علی همدانی روزی چند دریں شهر بوده اند
 خانقاه از ایشان یادگار است و متصل شهر دو کول بزرگ است
 که همه سال پر آب می ماند و طعمش متغیر نمیکرد و مدار آمد و رفت
 مردم و نقل و تحویل همیشه و غله بر کشتی است و در شهر و پرگنات پنجاه
 و هفتصد کشتی و هفت هزار و چهار صد ملاح بشمار آمده ولایت کشمیر
 مشتمل بر سی و هشت پرگنه است و آزاد و نصف اعتبار کرده اند
 بالاسی آب را مراج گویند و پایان آب را کامراج گویند ضبط زمین
 و داد و ستد زر و سیم و سکه نیست مگر جزو از سایر حیات نقد و جنس
 را پنجاه و ارشالی حساب کنند هر خوراک سه من و هشت سیمین وزن حال
 است کشمیریان و وزیر ایک من اعتبار کرده و چهار من را که هشت سیمین
 باشد یک ترک و حج ولایت کشمیر سی لک و شصت و سه هزار و
 پنجاه خروار و یازده گز است که بحساب نقدی هفت گز و دو چهل و

شش لک و ہفتاد ہزار و چار صد و ادم میشود بضابطہ محال جائے
 ہشت ہزار و پانصد سوار است درآہ در آمد کشمیر متعدد راست
 و بہترین راہ ہا راہ بہنر و پکی و دوتوڑ است اگرچہ راہ بہنر نزدیک تر است
 لیکن اگر کسی خواہد کہ بہار کشمیر را در یابد منحصر در راہ پکی و دیگر راہ ہا
 در اں موسم از ہر ت مالامال می باشد اگر بہ تعریف و توصیف کشمیر
 پردازد دفتر ہا باید نوشت ناگزیر بسبیل ایجاز و اختصار از اوضاع و
 خصوصیات آن رقمزدہ کلاک بیان میگردد کشمیر باغی است ہمیشہ
 بہار و قلعہ ایست آہنیں حصار پادشاہان را گلشنے است عشرت فرا
 و درویشان را خلوت کدہ ایست دلکشایم ہائے خوش و آبشار ہائے
 دلکش از شرح و بیان افروں و آبہائے رواں و چشمہ سار ہائے
 لطیف از حساب و شمار بیرون چند آنکہ نظر کار کند سبزہ است
 و آب رواں و گل سرخ و بنفشہ و نرگس خورد و نیز انواع
 گلہا و اقسام ریاحین از ان بیشتر کہ بشمار در آید و در بہار
 جاں نگار کوہ و دشت از اقسام شگوفہ مالامال در و دیوار و
 صحن و بام خانہا از مشعل لالہ بزم افروز چلکھا مبسط و سہ
 برکہائے مروح را چہ گوید۔

مثنوی

شده جلوه گر نازنینان باغ رخ افروخته هر یک چو لچرخ
 شده مشک بوغچه در زیر پوست چو تعویذ مشکین به بازو دهنوت
 غزلخوانی بلبل صبح خیز تمنائے مے خوارگان کرده تیز
 بهر چشمه منقار بط آب گیر چو مقرض زریں بقطع حریر
 بساط از گل و سبزه گلشن شده چراغ گل از باد روشن شده
 بنفشه سر زلف را خم زده گره در دل غنچه محکم زده
 بهترین اقسام شگوفه با دام و شفتاواست بیرون کوستان ابتدا
 شگوفه در غره اسفندار بنیاد میشود در ملک کشمیر اوایل فروردین بود در
 باغات شهر درنهم و دهم شهر مذکور و انجام شگوفه تا آغاز یاسمن کبود پیوسته
 است عمارت کشمیر همه از چوب است دو آشیانه و سه آشیانه و چهار
 آشیانه می سازند و بانش خاک پوش کرده پیا لاله چو غاشی
 می نشاند سال بسال در موسم بهار می شکفد و بغایت خوشامست
 و این تصرف مخصوص اهل کشمیر است و امسال در باغچه دولت خانه
 و بام مسجد جامع لاله بغایت خوب شکفته بود یا سمن کبود در باغات
 فراوان است و یا سمن سفید که اهل هند حنبلی گویند بغایت خوشبو

می شود و قسم دیگر صندلی رنگ است که آن نیز در نهایت خوشبو
 و این مخصوص کشمیر است گل سُرخ چند قسم بنظر در آمد غایتاً یک بسیار
 خوشبو است و دیگر گله است صندلی رنگ و بویش در غایت
 لطافت و نراکت از عالم گل سُرخ و بته اش نیز به گل سُرخ مشابه دارد
 و گل سوسن دو قسم می باشد آنچه در باغات است بسیار بالیده و بهر
 رنگ و قسم دیگر صحرائی است اگر چه کم رنگ تر است غایت خوشبو است گل جعفری کوال
 و خوب می شود تنه اش از قامت آدمی میگذرد لیکن در بعضی سال
 وقتی که به کمال رسد و گل گردد که پیچیده و برگش پرده از
 عالم خشکبوت می تند و ضایع می سازد و تنه اش را خشک می کند
 و گلهای که در باغات کشمیر بنظر در آمده از حساب و شمار بیرون است
 و آنچه نادار العصری و استاد مصور نقاش شبه کشیده از یکصد گل
 متجاوز است پیش از عهد دولت حضرت عرش آشیانی شاه آلو
 مطلقاً نبوده محمد قلی افشار از کابل آورده پیوند گرد و تا حال دوازده
 درخت بهار آمده زرد آلود پیوندی نیز درخت چند معدود بود
 مشاراً الیه پیوند را درین ملک شایع ساخت و الحال فراوان است
 و الحی زرد آلود کشمیر خوب می شود و در باغ شهر آراسته کابل درخت
 بود میرزائی نام بهتر از آن در کابل خوب و نشاء بود و در کشمیر حبشه

درخت مثل آل در باغهای پادشاهی است ناشپاتی فردا علی
 میشود از کابل و بخشال بهتر نزدیک به ناشپاتی سم قدر است و
 سیب کشمیر بخوبی مشهور است و امروز وسطی میشود انگوریش فراوان
 است و اکثر ترش و زبون انارش آن قدر با نیست تر تر فردا علی
 بهم میرسد و خر برزه بنایت نازک و شیرین و شکننده میشود و لیکن
 اکثر آنست که چون به خنکی رسد کرم در میانش بهم رسد و ضایع می
 سازد و اگر حیانا از سیب کرم محفوظ می ماند بنایت لطیف میشود
 شاه توت نمی باشد و توت سایر صحرا صحر است و از پائے هر درخت
 توت تاک انگوری بالا رفته غالباً توتش قابل خوردن نیست مگر
 درختی چند که در باغ پیوند کرده شده و دیگر توت بجهت کرم پیله
 بکار میرود تخم پیله از گلگشت و تبت می آرند و شراب و سرکه فراوان
 می شود اما فشرایش اکثر ترش و زبون و زبان کشمیر مس گویند بعد از
 آنکه کاسها از آن در کشند بقدر سرگرمی بهم می رسد از سرکه اقسام
 اچار می سازند چون سیر در کشمیر خوب می شود و بهترین اچارش اچار
 سیر است انواع حیوانات دارد بغیر از خود اگر بکارند سال اول
 خوب میشود و سال دوم زبون سال سوم به شنگ مشبه میگردد و
 برنج از همه بیشتر بکین که سه حصه برنج و یک حصه سایر حیوانات پخته

مدار خورش اهل کشمیر بر سر نخ است و بغایت زبون میشود چنانچه خشکه
 نرم می پزند و میگذارند که سر و شود بعد از آن میخورند آنرا بهشته می گویند
 طعام گرم خوردن رسم نیست بلکه مردم کم بصاعت حصه از آن بهشته
 شب نگاه میدارند و روز دیگر می خورند و نمک از هندوستان می آرند
 و در بهشته نمک انداختن قاعده نیست سبزی در آب می جوشانند و
 اندک نمک بجهت تغیر ذائقه در آن می اندازند و جمعی که تنعم کنند در آن
 سبزی اندک روغن چهار مغز می اندازند و روغن چهار مغز تلخ و بد طعم میشود
 بلکه روغن گاو نیز بگز آنکه تازه بتازه از مسکه روغن گرفته در طعام اندازند
 و آنرا صد پاک نامند بزبان کشمیری چول هو اسر و نمک است بجز در
 آنکه سه چهار روز ماند متغیر میگردد و گاو میش نمی باشد گاو نیز زبون و خرد
 می باشد گندمش ریخته کم مغز است و نان خوردن رسم نیست گو سفند
 سیاه و نیبی باشد و عام مردم هندوستان آنرا بهید می گویند گوشتش
 خالی از نزاکت و راست مزگی نیست مرغ و قاز و مرغابی سونه و غیره
 فراوان می باشد و ماهی همه قسم پوک دار و بی پوک می شود اما
 بغایت زبون و بی مزه لبوسات از پشمینه متعارفست هر دو زن
 گریه پشمین می پوشند آنرا پو گویند و فرضاً اگر گریه پو نباشد اعتقاد
 شان آنکه البته هوا تصرف میکند بلکه مضم طعام بی این ممکن نیست شال

کشمیری را که حضرت عرش آشیانی پریم نرم نام فرموده اند از فرط اشتها
 حاجت بتغریف نیست قسم دیگر شرمه است از شال موجدار و ملایم
 می باشد و دیگر درمه است از عالم خمر ساگ بر روی فرش می انگنند
 غیر شال دیگر اقسام پشمینه در تبت بهترین میشود با آنکه پشم سال را
 از تبت می آند در آنجا بعل نمی تواند آورد و پشم از بزرگ بهم میرسد
 که مخصوص در تبت و خراسان است و دیگر در کشمیر از قسم شال پشم می بافتند و دو شال
 را با هم رفته کرده از عالم سفر لاطمی بافتند بجهت لباس بارانی بدست مردم
 کشمیر سومی تراشند و دستار گردی بندند و عورات عوام را لباس پاکیزه و
 شسته پوشیدن رسم نیست یک کمره پشوسه سال چهار سال بکار
 می رود و ناشسته از خانه بافته آورده کمره می دو زن و تاپاره بشین
 بآب می رسد از آن پوشیدن عیب است کمره دراز فراخ تا سر و پا سه
 افتاده می پوشند و کمر می بندند با آنکه اکثر خانه برب آب دارند
 یک قطره آب بر تن آنانی رسد مجملًا ظاهر اهل کشمیر مخصوص از عوام الناس
 بخایت چو کین و بی صفاست از باب صنایع در زمان مرزا حیدر
 بسیار پیش آمدند موسیقی را رونق افزود و کمانچه و تپ و قانون و چنگ و دف
 و سنه شایع شد در زمان سابق سازهای کمانچه می داشتند و نقشها
 بزبان کشمیری در مقامات هند می خوانند آن هم منحصر در دوسه مقام بود بلکه

اکثر به یک آهنگ می سرایند الحق مرزا حیدر را در رونق افزائی کشمیر
 حقوق بسیار است پیش از دولت حضرت عرش آشیانی مدار سواری
 مردم آنجا بر کوفت بوده اسپ کلال نمی داشتند مگر از خارج اسپ
 عراقی و ترکی برسم هر سه و تحفه بجهت حکام می آوردند و کوفت
 عبارت از یابوست چهار شانہ بزین نزدیک درسا نمر کوستان ہند
 نیز فراوان می باشد آنچه در طرف بنگالہ میشود آنرا تانگن میگویند
 اکثر جنگرہ و شخ جلو میشود بعد از آنکہ این گلشن خدا آفرین بتائیدات
 دولت و مین تربیت خاقان سکندر آئین رونق جاوید یافت بسیاری
 از ایماقات را درین صوبہ جاگیر مرحمت فرمودند گلہ ہاے اسپ عراقی
 و ترکی حوالہ نموده کہ گمرہ بگیرند و سپاہیان از خود نیز پنجا سامان کردند و
 در اندک فرصت اسپان نیک ہم رسید چنانچہ اسپ کشمیر تا دو لیست
 و سی ضد روپیہ بسیار خرید و فروخت شد احياناً ہزار روپیہ ہم رسید
 مردم این ملک بہ خبر آنچہ سوداگران و اہل حرفہ اند اکثرے سستی اند و سپاہیان
 شیعہ امامی اند و گریہ و فرجشی و طائفہ از فقر می باشند کہ آنہا را ریشی گویند
 اگر چہ ظلمی و مفسدین ندارند لیکن بہ بیساختگی و ظاہر آرائی می زمیند و بیکس
 را بد نمی گویند زبان خواہش و پائے طلب کوتاہ دارند و گدشت نمی
 بخورند و از ان نمی کنند و سستہ و خستہ میوہ دارد و صراحتی نشانند باین

نیست که مردم از آن بهره ور شوند و خود از آن تمتع برگیرند قریب ده
 هزار کس از این گروه بوده باشند و جمعی از برهمنان اند که از قدیم درین
 ملک مانده اند و زبان سانسکریت را متکلم ظاهرشان از مسلمانان تمیز
 نمی توان کرد لیکن کتابها زبان سنسکرت دارند و میخوانند و آنچه فخریست پستی
 است بعمل می آورند و سنسکرت زبانی است که دانشوران هند کتابها
 بدان تصنیف کنند و بغایت معتبر دارند آثار سخاوتهاست عالی که پیش
 از ظهور اسلام اساس یافته برجاست و عمارتش همه از سنگ و از بنیاد
 تا سقف سنگهاست کلاں سی منی و چهل منی تراشیده بر روی یکدیگر
 نهاده متصل شهر کوچه ایست که آنرا کوه ماران گویند و هری پربت
 نیز نامند پربت شرقی کول دل واقع است و مسافت دویست شش
 و نیم کرده و کسری پیموده شد حضرت عرش آشیانی انار الله برپا نه حکم
 فرمودند که درین مقام قلعه از سنگ و آهک در غایت استحکام اساس
 اند در عهد دولت جهانگیری قریب الاختتام شده چنانچه کوچه مذکور
 در میان حصار واقعست و دیوار قلعه بر دور آن چسپان گشته کول دل
 مذکور بجهانپوسته و عمارات و دولخانه مشرف بر آبست و در دولخانه یا پنجه
 واقعست یا محقر عماراتی که حضرت عرش آشیانی اکثر اوقات در آنجا
 می نشستند و چو درین مرتبه سخت بے طراوت و افسرده بنظر اشرف

در آمد بر اقم اقبال نامه حکم شد که در ترتیب این باغچه و تعمیر منازل
 آن غایت جد و جهد بتقدیم رساند در اندک فرصت بحسن اتمام
 این فردی رونق تازه یافت و در میان باغچه صفه عالی سی و دو فاع
 مربع مشتمل بر سه طبقه آراسته و عمارات را از سیر نو تعمیر فرموده بتصویر
 استادان نادره کار رشک نگار خانه چین ساخت و این باغچه را
 نورافرا نام فرمودند و زحمه پانزدهم فروردین دو کا و قطاس از
 پیشکشهای زمین را تربت بنظر اشرف گذشت در صورت و ترکیب
 بگا و میش بیشتر شباهت و مناسبت دارد و اعضایش پریشم است
 و این لازمه حیوانات سرد سیر است چنانچه بزرگ که از ولایت بکرو
 کوستان گرم سیر می آورند بغایت خوش صورت و کم پشم می باشد
 و آنچه در این کوستان بهم میرسد بجهت شدت سرما و برت پر موی و
 بد منبت است کشمیر یا رنگ را کیل میگویند و هم در نیو لا آهوس
 مشکس پیشکش آوردند چون گوشتش خورده نشده بود و فرمودند که
 طعام ها از وی بزند و بختند سخت بپزید و بد طعم برآمد حیوانات صحرائی گوشت
 هر یک بزبونی و بد طعمی این نیست نافه در تازگی بوسه ندارد و لب را که
 روزی چند مانند خشک شد خوشبو می شود و ماده نافه نمیدارد مخصوص
 نر است و درین دوسه روز اکثر اوقات بر کشتی نشسته از سیر و تماشا

شکوفہ کھاک و شالالال محظوظا بودند بجاک نام برگزیده است که برانظر
 کول دل واقع است و همچنین شالالال نیز متصل آں جوے آب خوشی
 دارد که از کوه آمده بکول دل میریزد بحکم شاهزاده عالم و عالمیان
 شاهان اطراف جوے را بسنگ و آبک بستند آں بشاری ترتیب
 یافت که از دیدن آں محظوظ تو اں شدی ایں مقام از سیر گاه های مقرب
 کشمیر است روز یکشنبه غریب واقعه روی نمود شاه شجاع در عمارت
 دو تخته بازی میکرد و اتفاقاً دریچه بود بجانب دریا پرده بر روی
 آں افکنده و دروازه را نبسته بودند شاهزاده بازی کنان بجانب
 دریچه رفت که تماشا کند بجز در سیدن سرنگوں نیز اتفاقاً قضا را پلاسی
 تہ کردہ در زیر دیوار بانداہ بود فرشی متصل آں نشستمہ سر شاهزاده
 بر پلاس رسید و پاها بر پشت و دوش فرش خوردہ بر زمین افتاد با آنکہ
 از تفاعش ہفت ذرع است چوں حمایت ایزد جل شانہ محافظ و
 ناصر بود و وجود فرش و پلاس واسطہ حیات شد العباد باللہ اگر چنین
 نبودے کار بد شوری کشیدے در اں وقت راے مان سردار پیاد ہاے
 خدمت در پاے جہر کہ استادہ بود فی الفور دویدہ آں قرۃ العین
 خلافت را برداشت و در آغوش گرفتہ متوجہ بالا شہد در آں حالت
 ہمیں قدر پر رسید کہ مرا کجائی بری اذ عرض کرد کہ بلا زمت حضرت دیگر

ضعف مستولی شد و از حرف زدن ماند درین وقت آنحضرت با سترت
 مشغول بودند از استماع این خبر خوش سراییمه ازجا بسته بیرون شتافتند
 آن نور حدقه خلقت را در آغوش شفقت گرفته زمان ممتد نحو این موبست
 مجدده الهی بوده سجدهات شکر تقدیم رسانیدند و گرداگرد از فقر و
 آرباب استحقاق که در شهر و نواحی توطن داشتند از وجه تصدقات و
 تیرات کام دل برگرفتند در واقع طفل چهار ساله از جا س که ده گز
 شرعی ارتفاع داشته باشد سرنگون بریز افتند و اصلاً غبار آسین بر اعضا
 نه نشیند جا س حیرت است و از غرائب آنکه سه چهار ماه پیش ازین
 واقعه چونک راسه بنجم که در مهارت فن نجوم از پیش قدوان این طائفه است
 بعرض اشرف رسانیده بود که از زانچه طالع شاهزاده چنین استنباط
 شده که این سه چهار ماه بر و گرانست و یکین که از جا س مرتفع بریز
 افتد و غبار آسین بر دامن جانش نه نشیند و چون بگرد احکام او بصحت
 پیوسته همواره این توهم پیرامون خاطر اشرف می گشت و درین راه نگران
 و گردیده با س دشوار گذار یک چشم زدن از آن نوبال چمن اقبال غافل
 نمی بودند تا یکشمیر نردل اتفاق افتاد چوں این سائمه ناگزیر و ده آنکه با
 و وایه یاد در پیش و قتی نافل شدند شد انجم که بخیر گذشت چوں از
 دلا در خال کا که خدمت شایسته بظهور آمده بود بمنصب چهار هزار و

ذات دسہ ہزار و پانصد سوار سرفرازی یافت و پسران اورانیز بمناسب
مناسب امتیاز بخشیدند روز چہارشنبہ بقصد فکار کبک بموضع چارورہ
کہ وطن حیدر بیگ است سواری شد الحق سر زمین خوشش و شیر گاہ
دلکش است آہاے روال و درخت ہائے چنار عالی دار و در سر راہ
درختے است ہل تہل نام کہ چوں یکے از شاخاے آنرا گرفتہ بجنبانند
تمام درخت و حرکت حی آید عوام را اعتقاد آنکہ این حرکت مخصوص
ہماں درخت است اتفاقاً در دیہ مذکور درخت دیگر بنظر درآمد کہ ہماں
دستور متحرک بود معلوم شد کہ این حرکت لازم نوع درخت است
نہ مخصوص یک درخت و در موضع راول پورہ از شہر دوونیم کیوہہ بر سمت
ہندوستان درخت چناری واقع است میان سوختہ ہفتاد گس دران
میال راست استادند دریں ولا سید بایزید خاں بخاری فوجدار
سرکار اہلکہ بصاحب صوبگی ٹٹہ و منصب دوہراری ذات ویکہزار
و پانصد سوار سربلندی یافت و علم نیز ضمیمہ سایہ مراحم گشت دریں تاریخ
از عریض سپہ سالار خانخاناں و منہیان صوبہ دکن بمسامع اقبال رسید
کہ غیر سیاہ بخت باز قدم از سر حد ادب بیروں نہادہ فتنہ و فساد کہ لازمہ
سرشت زشت آں بد اختر است بنیاد کردہ و ازین کہ موکب منصور بولایت
دور دست نہضت فرمودہ فرصت را مغتنم شمرده عہد و پیمائے کہ

بایند با پای پادشاهی بسته بود شکسته دست تصرف سحر و متعلقه پادشاهی
 دراز ساخته است امید که درین زودی پشامت اعمال ناپسندیده
 خویش گزافه آید و چون سپه سالار التماس خزانة نموده بود حکم شد که متصدیان
 دارالخلافه اکبر آباد مبلغ بیست لکه رویه خزانة به لشکر ظفر قرین را می سازند
 مقارن این حال خبر رسید که امیر انسا نجات را گذاشته نزد دارانجان
 فراهم آمده اند و برگیان دکن بر دو لشکر فوج و جوق و جوق در سیر و دوراند و قرائتی می نمایند
 و خنجر خاں در احمد نگر متحصن شده تا حال دوسه دفعه بندها سے
 درگاه را با مقهوران سپاه بخت مهارت اتفاق افتاد و هر مرتبه
 مخالفان شکست خورده حجه را بگشتن دادند و مرتبه آخر دارخاں خوانان
 خوش اسپه همراه گرفته بر بنگاه مقهوران تاخت و جنگ عظیم در پیوست
 و مخالفان شکست خورده رو بادی فرار نهادند و بنگاه آنها بتاراج رفت
 و لشکر منصور سالما و غانمایه اردو مراجعت نمود لیکن غنیمت داخل رسید غله
 را مسدود و دوازده نارسیدن غله به لشکر ظفر قرین عسرت و گران عظیم بهم رسید
 کار بصعوبت کشیده و چار و از بون شده و لخواهان کنگاش در آن
 دیدند که از کویوه و منگوه فرو آمده در پایان گھاٹ توقف باید نمود
 تا بنجاره و رسید غله بصعوبت می رسیده باشد و سپاه محنت و تعب
 نکشته ناگزیر در بالا پور محسوسه راستند مع هذا مقهوران شوخی و شلاکبانی

نمودند در اطراف اردو نمایان شدند و راجه نرسنگ دیو با اعتقاد قبایل
 بیزوال بعد افعه غنیمت گماشته بسیارے را بقتل آورده و منصور
 نام حبشی که از سران سپاه مخالف بود زنده بدست افتاده
 هر چند خواستند که بر فیمل اندازند پاس بهالت افشردہ راضی
 نشد راجه نرسنگ دیو اشاره کرد که سرش از تن جدا کنند امید که
 فلک کینه گذار سزاے کردار ناہنجار دردامن روزگار تبه کاران
 برگشته بخت اند از غرائب آنکه وقایع کہ درینو لا بظہور آمد دعوی
 عبدالوہاب پسر حکیم علی است جمعی از سادات متوطن لاہور و محبوب شدن
 اواز خلعت کذب تفصیل این محل آنکہ قاضی و میر عدل بعض بیانید
 کہ حکیم عبدالوہاب بہ جمعی از سادات ہشتاد ہزار روپیہ دعوی می نماید
 و خطی بہر قاضی نور اللہ ظاہر ساختہ کہ پدر من بطریق امانت بہ سید
 ولی پدر آہنا سپردہ و سادات منکر اند حکم زادہ دو گواہ در
 دارالعدالت العلیہ بر طبق آں گزرا نیدہ و سادات سیکے
 آزانہا را جرح نمودند و او گواہ ثالث آورده دعوی خود را
 بہ ثبوت شرعی رسانیدہ با وجود این سادات مسنکر اند
 اگر حکم شود حکیم زادہ سو گند مصحف خوردہ حق خود از ایشان
 بگیرد حکم اشرف شد کہ آنچه مطابق احکام شریعت است بعمل

آورد سادات شب بمنزل کترین آمده اضطراب و مبتانی بسیار
ظاهر ساختند که دعوی حکیم از فروغ صدق بهره ندارد و بر ما قسم
میشود و معامله کلی است و ممکن نیست که عمده وصول آن
توانیم برآمد بغیر از اینکه کشته شویم نتیجه بر آن مرتب نخواهد شد این
خبر خواه خلق الله روز دیگر بعرض اقدس رسانید که سادات سب
بکلیه این فدوی آمده خضوع و خشوع بسیار ظاهر ساختند چون
معامله کلی است هر چند در تحقیق آن بیشتر تا ملی و تفحص بکار رود
و بنده های حقیقت شناس غور فرمایند بهتر خواهد بود حکم شد که
موتمن الدوله العالیه آصف خاں در تحقیق این قضیه نهایت
وقت و دوران دیشی بکار برده نوسه نماید که اصلاً منظمه شک و
شبهه نمایند بجز شنیدن این حرف حکیم زاده راول از دست
آفتاد هر چند آصف خاں بطلب او مردم گماشت از آنجا
که خاں خائف می باشد خود را ظاهر ساخت و چند از آشنایان
را شفیع انگخته حرف آشتی بمیان آورد عرض آنکه اگر سادات
باز پرس این قضیه را با آصف خاں نیندازند خط آنرا می سپارم
که بعد از این مرا بایشان حتی و دعوی نباشد تا آنکه خط آنرا به یک
از دوستان خود سپرد این حرف به آصف خاں رسید او جبراً او را

حاضر ساخته در مقام پریش در آمدند ناگزیر اعتراف نمود که این
خط رای که از ملازمان من ساخته و مرا از راه برده خجالت زده
جاوید گردانید بکس مضمون نوشته بخط خود سپرد چون آصف خاں
حقیقت را بعرض همایون رسانید منضرب و جاگیر حکیم عبدالوہاب
را تغیر فرموده از پایہ اعتبار انداختند و سادات را بعزت و آبرو
خلعت داده رخصت لاہور فرمودند درینو لا سریر آرا سے سر ادا
عفت پادشاہ بانو حجلہ نشین ملک بقا گشت و اکم این واقعہ
دل خراش بر خاطر خود پسند گراں گذشت از غائب آنکہ جو تکرارے
بنجم دوامہ پیش ازین بر اقم حروف از تلواریں ساخته خبر داده بود
درین تاریخ شیخ احمد سرہندی را کہ از خود آرائی و بے صہفہ گوئی
روزے چند مجوس زندان مکافات بود بحضور طلب داشته
حکم اطلاق فرمودند خلعت و ہزار روپیہ خرچہ لطف نموده در رفتن
و بودن مختار گردانیدند و از روزے انصاف معروض داشت
کہ این تنبیہ و تادیب در حقیقت ہدایت و نکالتے بود نفس الامر اختیار
من است کہ روزے چند در خدمت پسر برودہ تدارک
تقصیر است گذشتہ نمایم روزے در مجلس بہشت آئین از احوال
شاہزادہ مرحوم سلطان دانیال مذکور میشد سلسلہ سخن بشیخ

احمد نگر و سوانخ ایام محاصره آن کشید خان جہاں غریب نقل
 معروض داشت کہ پیش ازین ہم استماع افتادہ بود بنا بر غرابت
 مرقوم میگردد روزی در ایام محاصره توپ ملک میدان نہا کہ از
 غایت اشہار محتاج بہ تعریف و توصیف نیست بجانب اردو
 شاہزادہ حجری گرفتہ آتش دادند غلولہ قریب بدو تخانہ ایشان رسید
 از آنجا یازد کنبہ شدہ پہلوی خانہ قاضی بابزید کہ از مصاحبان
 شاہزادہ بود افتاد اتفاقاً اسپ قاضی سہ چارگز دور تر از آنجا
 بستہ بود بجز در سیدن غلولہ بر زمین افتاد از صلابت صدری
 آن زبان اسپ قاضی از پنج کندہ بیرون افتاد غلولہ اش
 از سنگ بود بوزن دہ من متعارف حال کہ ہشتاد من خراسان
 باشد و توپ مذکور بہ مشابہ کلان است کہ شخص مسکونی الخلقیت
 در میان آن درست می توان نشست درین تاریخ خاطر ایشان
 بسیر و تماشای دہرناک کہ سرچشمہ دریای بہت است و از
 شہر تا آنجا ہمہ راہ سیرگاہ و چشمہای جانفزاد و رعایت عذوبت
 و لطافت واقع شدہ رغبت فرمود کشتی ہا آراستہ بہ سمت بالائے
 آب شتافتند روز سوم مقام پنج راہ بہ نزول موکب جہاں افروز
 آراستگی یافت این موضع از میرگاہ ہست مقرری کشمیر است و چگونگی

واقع شده در غایت صفا و نزاهت و هفت درخت چنار عالی
 در وسط چاکه و جوی آبی بر دور آن گشته و این دیبه بجای
 شاهزاده پرویز نخواست است و کلاے ایشان عمارت به موقع
 ساخته اند مشرف بر دریا بغایت و نشیمن ازینج براره بموضع انج
 تشریف فرمودند در دامن کوه چشمه ساریت جاری بر فراز چشمه
 عمارت و حوضها بقرینه یکدیگر ترتیب یافته بے تکلف سیرگاہی
 است عالی چون بجایگاه خنجال بود متنازل الیه بلوازم ضیافت پرداخته
 پیشکش کشید قلیله بخت خاطر او پذیرفتند و ازین چشمه نیم کرده
 بیشتر چشمه چھلی بھون است آب این چشمه ازاں بیشتر است
 درختاے کلاں کن سال از چنار و سفیدار و سیاه بسید بر
 دور آن رشته درین چشمه آں قدر باهی درهم میجو نشد که چشم
 خیره میشود و صفائی آب بمثابہ کہ اگر نخودی در آب افتد محسوس
 میگردد و بہت

درتہ آبش ز صفاریک جھرد کور و اند بدل شب شمر و
 از چھلی بھون بہ اجمول منزل شد آب این چشمه ازاں افزون
 تراست آبشارے عالی دارد و درختاے چنار و سفیدار و غیرہ سر بہم
 آوردہ نشیمن باسنے دلکش بموقع ترتیب یافته و در مد نظر باغچہ بصفا

و گھمے جعفری چمن چمن شگفتہ گوئی قطعه ایست از بهشت عنبر
 سرشت روز دیگر از اجھول بسر چشمه دیزناک بزم نشاط ترتیب یافت
 این چشمه منبع دریایست است در دامن کوه واقع شده که از
 نزدیک اشجار و انبوسے سبز و ریاحین بوش محسوس نمی شود در زمان
 شاهزادگی حکم شده بود که بر فراز این چشمه عمارت مناسب مقام
 اساس نهند درینو لا با انجام رسیده حوض مثنی چهل و دو ذرع چهل و
 دو ذرع و عمقش چهارده ذرع و آبش از عکس سبز و ریاحین
 که بر کوه رسته زنگاری رنگ می نماید و ماهی بسیار شناور و بر دور
 حوض ایوانهای طاق زده و باغ در پیش این عمارت ترتیب
 یافته و از لب حوض تا انتهای باغ جوے چهارگز در عرض یکصد و هشتاد
 و شش گز در طول و دو گز در عمق و بر دو طرف آن خیابان سنگ بست
 از صفاے جوے و سبز و گیاہے که در زیر آب رسته چه نویسد بعضی
 سبز تلخ و بر خستنی و سیبکی و اقسام سبز و نیم سیر در هم نمودار از جمله تہ
 نظر در آمد بعینہ مانند دم طاووس نقش و از موج آب متحرک گھمے
 جا بجا شگفتہ نفس الامر که در تمام کشمیر بآں خوبی و دلفریبی سیر گاہے
 نیست چوں ساعت کوچ قریب رسیده بود درایت معاد و ت
 بصوب شهر ارتفاع یافت و سر چشمه لوگا ہون محل نزول بارگاہ

اقبال گشت این سرچشمه نیز سیرگاه خوش است اگر مناسب مقام
عمارے اساس یا بد جائے خوبے خواهد شد در اثناے راه بر چشمه
انده ناک عبور اتفاق افتاد و وجه تسمیة انده ناک این است
که ماهی این چشمه اکثرے نابینا می باشد زمانے توقف فرموده دام
انداختند و دوازده ماهی گرفتار گشت سه ماهی نابینا بودند و نه ماهی
چشم داشت ظاهر آب این چشمه را تاثیرے است که ماهی را کوری
سازد و بنا بر غایت ثبت شد بشرحے که رقم زده کلاس
بیان گشته منزل بمنزل مراجعت فرمودند ارادت خاں خانسارال
بصاحب صوبگی کشمیر سرافرازی یافت و میر حمله از تغیر او بخد مت
مذکور سعادت اندوخت و راقم اقبال نامه از تغیر میر حمله بخد مت
عرض کمر معزز گشت درین راه غیر مکرر شکار ماهی مشاہدہ افتاد
و در جائے که آب تا سینه آدمی باشد دو کشتی محاذی یکدیگر میگم
می برند بدستورے که یکسر باهم پیوسته و سر دیگر از هم دور بفاصله
چارده پانزده ذرع و دو ملاح بر کنار طرف پیروں کشتی باچوب
در از بدست گرفته می ایستند تا فاصله زیاده و کم نشود و برابر میرفته
باشند و ده دوازده ملاح نیز در آب درآمده سرهای کشتی بار که باهم
پیوسته است بدست گرفته یا بار بر زمین کوفته می روند و ماهی که

در میان هر دو کشتی در آمده خواهد که از تنگی بگذرد بیایه ملاحان
 میرسد و ملاح فی الفور غوطه خورده خود را بقعر آب می رساند
 و ملاح دیگر بر پشت او حمل انداخته بدو دست زور میکند
 تا آب او را بالا بیاورد و او ماهی را گرفته بر می آید و بعضی که
 درین فن مهارت تمام دارند ماهی بدو دست گرفته می آرند از
 جمله پیر ملاحی بود که در هر غوطه زدن دو ماهی بر می آورد و این
 شکار مخصوص دریایست است و جای دیگر دیده و شنیده
 نشده و مختصر در موسم بهار است که آب سرد و گزند نباشد در شهر جشن
 دهمه ترتیب یافت اسپان و فیلان را آراسته بنظر همایون
 در آوردند درینو لاجراج اقدس از مرکز اعتدال انحراف
 ظاهر ساخت و اثر کوتاهی دم و تنگی نفس در خود احساس نمود
 حقیقت را به طبائیکه در رکاب اقبال بسعادت حضور اختصاص
 داشتند بیان فرمودند و ابتداء صنعت آنحضرت از این تاریخ
 است در خلال این حال بقصد سیر خزاں بجانب صفا پور و
 دره لار که پایان آب کشمیر واقع است متوجه گردیدند و در
 صفا پور کول آب خوشه است و بر سمت شمال آن کو همیست
 پیر درخت با آنکه هنوز آغاز موسم خزاں بود و غریب خودی داشت

عکس اشجار الوان از زرد آلود غیر آن در میان آب بنایت خوش
می نمود بے اعراق خوبی با سب خزاں از خوبی با سب بهار هیچ
کمی ندارد - بیت

ذوق فنا نیافته ورنه در نظر رنگین تر از بهار بود جلوه خزاں
پهول ساعت کوچ نزدیک رسیده بود سیر اجسامی
فرموده رایت مراجعت برافراختند بنا بر آن که زعفران گل
کرده بود از سواد شهر بموضع پانپور شتافتند در تمام کشمیر زعفران
بغیر از این موضع جایی دیگر نمی شود چین چین صحرا صحرایان
که نظر کار می کرد و شکفته بود تنه اش بزمین پیوسته می باشد -
گلشن چهار برگ میدارد بنفشه رنگ و از میانش سه شاخ سرخ
زعفران رسته و در سال کامل چهار صد من بوزن حال زعفران
حاصل میشود که سه هزار و دو صد من بوزن خراسان باشد
نصف حصه خالصه و نصف حصه رعایا معهود است و سیر
بره رو پیله خرید و فروخت میشود و رسم مقتر است که گل
زعفران را وزن کرده باطل حرفه میدهند و آنها بخانه خود برده
زعفران را از میان گل چیده بر می آورند و موافق ریجی که از قدیم
بسته اند بمقتصدیان این شغل می رسانند و هم وزن آن نمک

در وجه آجوره میگیرند نمک در کشمیر نمی باشد بحدی که در
 حسن او هم نمک نیست از هندوستان نمک نمی برند دیگر از
 تخفای کشمیر بر کفلی است از جانور شکاری و در ساله تا دو هزار
 و به قصد بر بهم میرسد از بازو جره تا دو لیست دست بدام
 می افتد آشپیان پاشه هم دارد پاشه آشپانی خوب می شود
 درین دولت ابد قرین کارخانه قالی بهم رسید از ششم شال
 کشمیر بنام عالی شده قماش قالی کرمان در برابر آل پلاسه بیش
 نیست در طر دجی و رنگ آئینری صفحه ایست از کارنامه بهرادر

کتابنامه

حضرت گیتی ستائی فردوس ممکاتی ظمیر الدین

محمد بابر شاه

بادشاه چهار بالش هفت منظر + شهر یار سادای سر پر علوی افسر +
بلندی بخش همت بلند سعادت افزای طالع ارجمند + آسمان
حوصله زمین وقار + شیر دل اقلیم شکار + عالی فرد و الا شکوه +
بیدار مغز دانش پرشوه + صف در هنر مصلحت + رفیع قدر قوی
دولت + دریادل گوهر نژاد + بادشاه درویش نهاد + مسند نشین
سلطنت حقیقی و مجازی ظمیر الدین محمد بابر بادشاه عتایی +
گوهر عنصرش مورد آثار عظیمه و هم عالمی بود به تعینی و آزادگی
با تقدیر علو شان و سطوت عظمت از لاجرم اطوار او پر تو ظهور میداد
نقد و فناء به چندی و بایزیدی باشکوه و همت سکندری و فریدونی

از ناصیه احوال آدمی تافت ولادت مقدس آنحضرت در ششم
 محرم هشتصد و هشتاد از بطن مقدس و خدر مطهر افتاد و عفت
 گرامی نژاد قتلک نگار حسن نام شرف و قور گرفت و این
 گوهر عمان دولت و درمی آسمان اقبال از افق سعادت طلوع
 نموده و این عصمت معجز عفت طلیسان و خرد دوم یونس خاں
 خواهر بزرگ سلطان محمود خاں بود و نسب عالی عصمت پیرایه برین
 نمط است قتلک نگار خانم بنت یونس خاں بن دین خاں بن شهر علی
 اوغلان بن محمد خاں بن خضر خواجه خاں بن تغلق تیمور خاں بن
 ایسنو خاں بن وداخان بن یراق خاں بن طیسون توابع
 موایکان بن پختائی خاں بن چنگیز خاں و مولانا جامی قراکول
 در تاریخ ولادت اشرف گفته - شهر
 چون در شش محرم زاد آن فیه کرم تاریخ مولدش هم آمد شش محرم
 هر چند این تاریخ از غالب اتفاق است و فکر را در ال
 گنجایش نیست اما غریب تر آنکه این تاریخ از شش حرف که نزد
 اهل حساب عدد خیر است فراهم آمده و لفظ شش حرف و نقش
 عدد خیر نیز در تاریخ ظهور این عنصر مقدس از مکامن غیب می گردد و
 یکی از غرائب جوهر حر و شش آنکه اتحاد و عشرت و میات آن

در یک مرتبه واقع شده بر تسویت سلوک اطوار اشارت نموده
بدیع ذائقه که چندین اسرار غیبی در وود بیعت نهاده اند امثال این
بدایع در باب آوردن میوه قدوه اولیای کبار ناصر الدین
نوابه احرار بزبان فیض آثار خود اسم گرامی ابن مسعود طالع
بنظیر الدین محمد تسمیه فرموده اند و چون بزبان ترکان این لقب
گرامی از بزرگی قدر و رفعت منزلت لفظی و معنوی باسانی جاری
نمی شد با بر نیز نام نامی آن حضرت مقرر شد و آن حضرت عظم و ارشد
فرزندان عمر شیخ میرزا اندر دوازده سالگی روز سه شنبه پنجم
رمضان هشتصد و نود و نه در خطه دلکشائی اندجان بر سر بر
سلطنت و تخت خلافت نشستند و آن قدر مشقت و تردد که در
مهام تسخیر ممالک آنحضرت را پیش آمده کم پادشاه را روی نموده
باشد و آن مقدار دلیری و دلاوری و توکل و تحمل که آنحضرت
بنفس نفیس در معارک و مخاطرات خود روا داشته اند مقدور بشر
نیست در وقتیکه واقعه ناگزیر حضرت عمر شیخ میرزا در انجمن
روسی نمود حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی در چارباغ اندجان
کامیاب عیش بوده اند روز دوم این واقعه سه شنبه پنجم رمضان
خبر جانگاہ باندجان آمد در ساعت سوار شده متوجه قلعه اندجان

شدند در محل رسیدن بدر و از شیرم طعنای جلوه آنحضرت را
 گرفته بجانب نمازگاه روان شدند که بطرف اورکن و آن دامن
 کوه بسوی ^{سید} سلطان احمد میرزا باقیست و در و شوکت تمام
 می آمدند اما امر او در رتبه نسبت با آنحضرت اندیشیده ولایت
 باو تسلیم دارند اگر از حرام نمی آید مردم ولایت از دست او وجود
 اقدس آنحضرت ازین مهملک نجات یافته بجانب طغانیان خود را بجهان
 یا سلطان محمد خان مقدم گرامی از زانی دارند اما ازین معنی آگاه
 نشده خواجه محمد درزی را که از بایریاں و قدیمیاں حضرت عمر
 شیخ میرزا بود پیش آنحضرت فرستادند که دغدغه تو نبی که بحسب
 اقدس راه یافته بود برآورد و موکب عالی بنمازگاه رسید و بود که
 خواجه محمد برکاب بوس والا مشرف شدند و بمقامات معقوله آنحضرت
 را مطمئن باطن ساخته عنان عزیمت را منعطف ساخت پهل
 بارک اند جان نزول سعادت فرمودند جمیع امر و ارکان دولت
 بشرف و لازمت عالی مشرف شدند و بنوید انواع تربیت
 کامیاب گشتند سابقاً ایراد یافته بود که سلطان احمد میرزا و
 سلطان محمود خاں اتفاق نموده بر سر عمر شیخ میرزا می آیند
 در بنوا که بحسب سر نوشت آسمانی قضیه ناگزیر واقع بشود و بتوفیق

ایزدی جمیع ارکان دولت از خرد و بزرگ که بیکدیگر یکجہتی اتفاق
نمودہ بہ نگاہیانی قلعہ لوازم جد و مراسم اہتمام بجاسے آوردن
گر فتنہ سلطان احمد میرزا در اقلیہ و خجندہ مرغینان کہ از ولایت
فرغانہ است گرفتہ بچاہد کہ ہی اندھاں فردا آمد بہر چہ دایلمی
فرستادہ در صلح زدند قبول نہ کرد چوں تا سید غیبی ہموارہ قرین
حال ایں دو دمان ابد پیوندست در اندک فرصتہ بسبب و فور
استحکام قلعہ و یکجہتی امرای صاحب قدرت و سفوح و یار و رفیق
میرزا و سقط شدن اسیان از شستن تنگ آمدہ و از داعیہاے
سابق بایوس شد و صلح گوئہ در میان آوردہ بنا کاخی برگشتہ و
از جانب شمال دریاے خجند کہ سلطان محمود خاں متوجہ شدہ
بود آمدہ اخی را قبل کرد ہمسایگی میرزا برادر آنحضرت و جمع
کثیر از امرای اخلاص انانیش آنجا بودند خان چپند مرتبہ
جنگ انداخت امرای اخی تہذات پسندیدہ کردند عاقبت
خان نیز ہمارے تساختہ از بیماری کہ عارض او شدہ ازین خیال
باطل عنان تاب شدہ بولایت خود باز گشت و آنحضرت بقوت
و ہمت بلند و طالع ارجمند منظر و منصور شدند و آل گیتیستان را
مدت یا زہ سال در بار و راہ تہر با سلاطین چغتائی و اوزبک

نبرد پاس عظیم روست و دوسه نوبت بشتن تیغ صاعقه آنگاه
 مشعل عقل جراتاب فتح مکتوب فرموده اند یک ده سال نهاد
 و سه از بالیتش میرزا پسر سلطان محمد و میرزا که از اند جان آمده
 به نیروی اقبال و لغمان شمشیر تنیر فرمودند و دم از شبیک
 خان در سال نهصد و شش و سوم بعد از کشته شدن
 شبیک خان در سال نهصد و هفده چهل مشیت الهی در
 اظهار گد هر یکتانی حضرت شاهنشاهی بود و میخواست که اقلیم
 هندوستان را کامیاب سازد و آنحضرت را در ملک غربت
 به مراتب کامرانی و کام بخشی رساند و در دیار خود و موطن اصلی که
 مجمع طرازان صادق است ابواب کلفت بر روست روزگار
 آنحضرت کشاده آبخنا ساخت که بهیچ وجه بودن آنجا را نبوی
 دولت ندیدند ناگزیر بامجد روسته متوجه بدخشان و کابل شده اند
 چهل بدرخشان رسیده اند شام مردم خسرو شاه که والی آنجا بود
 بخیرت یافته اند و خود نیز بیچاره شده بملازمیت پیوسته با بود
 آنکه این سیر و استمر حلقه بی اخته الا ان بود بالیتش میرزا را شهید
 کرده و میل درخشان سلطان مسعود میرزا کشیده بود و این هر دو میرزا
 غم زاده اس آنحضرت میشدند و در هنگام قرانی که عبور موکب

عالی در بدخشانان شده بود آثار بی آرد می و نامرد می از و بظهور
 آمده درینو لاکه چهره اعمال در آئینه مکافات دید و دولت از آن
 بی سعادت روسی گردانید آنحضرت از کمال مردی و فرط جوانمردی
 در مقام اشتیاق نیامده حکم فرمودند که از اموال خود آن مقدار که
 اختیار کنند برگیرد و بخراسان رود و پنج شش قطار و خیمه و شتر از
 مرصع آلاست و طلا آلاست و دیگر نفایس اجناس بار کرده بجانب خراسان
 رفت و حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی تنسیق ولایت بدخشان
 فرموده متوجه کابل شدند و در آن وقت محمد مقیم سمرقند و النون
 از غزنویان کابل را از عبدالرزاق میرزا ابن الخ بیگ میرزا ابن
 سلطان ابوسعید مرزا که حکم زاده حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی
 پیشتر گرفته بود و طایفه نهضت را یات اقبال شونده متحضر شده
 بودند از چند روز مانده خواسته با مال و اسباب بقندھار پیش
 برادر خود شاه بیگ نهضت یافت کابل در او آغرمه ماه ربیع الاول
 سمرقند و در سمرقند و در سمرقند و در سمرقند و در سمرقند و در سمرقند
 آنحضرت در سمرقند و در سمرقند و در سمرقند و در سمرقند و در سمرقند
 از مدت اقامت بقندھار است مفتوح گشت و از آنجا بحمت مصالح
 ملکی شیخ عزیمت بقندھار نموده جانب جنوب آن توجه نمودند و قیام کابل

افغانان سواشک و الاتاغ تاخته بکابل مراجعت فرمودند میادی
 این سال زلزله عظیم در حدود کابل واقع شد فسیلهاست قلعه و
 اکثر منازل بالااست حصار و شهر افتاد و خانههاست موضع پمخان
 تمام از بهم ریخت و سی و سه مرتبه در یک روز زمین جنبید تا یک
 ماه شب و روز یک دو مرتبه زمین در تزلزل بود و اساس عسکر
 بسیارست از مردم فرو ریخت در میان پمخان و یک قوت پارچه زمین
 که عرض او یک کت باشد انداز باشد بریده یک شیر انداز پایان
 رفت و از جاست بریده چشمها پیدا شد و از استراخ تا میدان که
 قریب شش فرسنگ باشد زمین آس چنان شکافت که بعضیست از
 اطراف او برابر قیل بلند شده بود و در آغازه زلزله از سر کوهها
 گرد باد با بر خاست و در همین سال در هندوستان نیز زلزله
 عظیم عام شد و از سوانح آنست که شبیکه خان لشکر فرام آورده
 اراده توجه خراسان نمود سلطان حسین میرزا جمیع فرزندان خود را
 جمع ساخته متوجه دفع او شد و سید افضل پسر میر سلطان علی
 خواب بین را با استدعاست قدم گرامی حضرت فردوس میکانی
 فرستاد و آنحضرت در محرم نهصد و دوازده بمکات او متوجه شده
 عزیمت خراسان نمودند و در اثناست راه در حدود اکمر خیر فوت

سلطان حسین میرزا رسید حضرت فردوس مکانی رفتن حال را
 بهتر از سابق دانسته برخلاف گفتش اهل روزگار متوجه خراسان شدند
 و پیشتر از آنکه موکب عالی بخراسان رسد باتفاق کوه اندیشان
 نامعالمه فهم از فرزندانش بدیع الزمان میرزا مظفر حسین میرزا
 را باتفاق بدست سلطنت نشاند و بدو و شنبه هشتم
 ماه جمادی الاخری سال مذکور آنحضرت را در مرغاب بمیرزایان
 ملاقات واقع شد و با استدعای ایشان بهرات نزول سعادت
 فرمودند و در فرزندانشان میرزا آهنگر شد و دولت مشاهدۀ نفرموده
 و معاودت موکب عالی را لایق حال دانسته در هشتم شعبان این
 سال متوجه دارالحکک کابل شدند و در کوچه های هزار جات
 خبر رسید که محمد حسین دغلت و سلطان سنجر برلاس جمعی از مخالفان
 را که در کابل مانده بودند بطرف خود کشیده و خان میرزا را
 بمنزگی برداشته کابل را قبل دارند و در میان مردم عوام این خبر
 را شایع کرده اند که پسران سلطان حسین میرزا نسبت بحضرت
 فردوس مکانی عداوت اندیشیده اند لا با باست بشاعری و
 امیر محمد علی خلیفه و انیر محمد قاسم که بمو احمد یوسف و احمد قاسم
 که در کابل با ایشان مفوض بودند در تار هم قلعه داری اهتمام

دارند بجزرد و استماع این واقعه بدستال و اسباب را بجهانگیر میرزا
که قدری بیامی داشت سپرده بآمد و دس از عقبه بپند
کوه که پیر بدست بود بصورت شام گذشت و حرکت بر سر کابل رسید
اند مخالفان هر یک از حدیث صیت قدوم و کتب عالی بگوشت
اختلاف دیده اند حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی اول مرتبه
پیش شاه بیگم مادر کلان بسبب خود که باعث بدداشتن خان میرزا
بودند آمده در از انچه ادب بپند بین شاده ملاقات فرموده اند
و از رویه شگن و وقار و بزرگ نشی از راه عرفان در آمده
حسن ادا و لطیف سخن عرفی نموده که اگر مادر سے بفرزند سے
شفقت خود را خاص گیرد و اند فرزند دیگر را چه گنجایش بخیرین
و چه حد میرزا حکم بیچیدن راست و فرموده اند که بسیدار
بوده ام و راه بسیار آمده سرد کنان بسبب کمزاده بخواب رفتند
و بر اسکی نشی بیگم که بس مضطرب و متعجب بود و از او مهربانها
نظمو آورده اند و هنوز خواب نبرد بوده بود که مهر نگار خانم خاله زاده
آنحضرت باشد آمدند آنحضرت بپشت دست خاسته ایشان را
در یافتند و میفرمود که اگر فرزند و آنحضرت از اینجا که
مردان هر وقت بودند جان بخشی فرموده شخصت خراسان دادند

و بعد از آن خانم خان میرزا را همراه گرفته پیش آنحضرت
 آوردند و گفتند: ای جان مادر برادر گناهکار ترا آورده ام
 اشاره به جلالت آنحضرت خان میرزا به لطف در کنار گرفته افواج
 نوازش و پیکر سمش نمودند و بعد از آن به بودن و رفتن مختصر ساختند
 خان میرزا آنده نهایت شرمندگی بود و فرموده است و او
 رخصت قندصار گرفت و این قضیه نیز در همان سال واقع شد و
 بعد از آن سال دیگر بقندهار متوجه شده اند و بجای آن پاشا بیگم
 ولد ذوالنون از غزن و محمد مقیم برادر خرد او و محاربه عظیم واقع شد
 و خان میرزا سعادت ملازمت دریافت و آنحضرت قندهار
 ابنا صر میرزا که پسر خرد جهانگیر میرزا بود عنایت فرمود به کابل
 نزول اجلال فرمودند و شاه بیگم و خان میرزا را بسبب خوشحال
 رخصت دادند و در قندهار بماندند و بیایند به بیرونی را که گشتند و
 حکومت بخشایان یا مستقران بجز آنحضرت او در ماند و همواره تارک
 سعادت بزمین فرمودند و می شود تا آنکه در سال نهصد و
 شانزده شمرده فرستاده معروفین داشت که شاهی بیگم را
 کشته اند و سبب کشتن که با اینجانب خدمت فرمایند بنام آن
 در شوال این سال به بیرونی توکل خدمت عالی فرمودند و

با اوز بکان محاربات عظیم بوقوع پیوست و همواره فتح و نصرت
 بهمنان موکب عالی بود تا بارسوم فتتصف شهر حبيب منصرد
 بهفده بدولت و فیروزی سمرقند را تسخیر فرموده اند و هشت ماه
 بخرمانه وانی آنجا سایه گستر بوده اند و در صفر منصرف و سیحیم در کول
 ملک به عبیدالله خان جنگ عظیم دریوست و با آنکه فتح شده بود
 ناگاه لشعبد آسمانی چشم زخم رسیده و عتبان جنبیت حوال افتد
 بحصار منقطع ساختند بار دیگر با اتفاق نجم بیگ دریائے قلعه
 غیروان با وزیر قوی دست داد و نجم بیگ کشته شد
 آنحضرت متوجه کابل شدند و دیگر با اهام غنیمت یافتن ما و اراالنهر را
 بطرف کرده تسخیر ملک هندوستان را پیش نهاد بیت والا ساختند
 و چهار نوبت تسخیر هندوستان متوجه شده اند بحجت سنج و داعی
 مراجعت فرموده اند بار اول در شعبان منصرف و ده از ماه بادهام چشمه
 و جگر لیک از خیمه گذشته به جم نزل اجمالی نموده اند در واقعات
 بامری که کتابست ترکی نگاشته خامه صدق نگار آنحضرت نوشته
 اند که چو از کابل شش منزل در راه کرده بادیته بود رسیده شد
 ولایت گرم سیر و لواحق هندوستان که هرگز دیده نشده بود و بحسب
 رسیدن عالم دیگر در نظر آمد گیاه و درخت بروش دیگر و خوش و

طیوراں بطرز دیگر راہ و رسم ایل والوس پو صغ دیگر میرتے رو سے
 داد و فی الواقع جائے حیرت بود ناصر میرزا از غزنین دریں منزل
 بستر بساط بوسی استسعاد یافت در مجلس جمع منزل کنگش منعقد شد
 موکب عالی از دریا سے سند کہ مشہور بہ نیلا بلبت بکدام گذر رسیدہ
 بگذر ولبشوی باقی چغانیان گذشتن سند در توقف افتاد بجانب
 کمت لوجہ فرمودند و بعد از تاختن کمت بگلش و بمورد اناختند
 و از انجا عیسی خیل رفتہ بچند منزل در ظاہر تریلیہ قصہ ایست
 بہ کنامہ آب سند از قوالج بلتان را بات اقبال نیز مل بمیر شد
 کنار دریا گرفتہ بچند منزل تخیم اقبال شد و از انجا بحدود دگے
 نزول اجلال رو سے نمود و پس از چند روز غزنین مقمر موکب
 دولت گشت و در ماہ ذی الحجہ ساعت کابل بمقدم عالی رونق
 گرفت بار دوم موکب معلی در ماہ جمادی الاولی ہنصد و سیرودہ
 از ماہ خرد بکابل متوجہ فتح ہندہستان شد از قزاقی تہذیب آمل
 بستر و شیوہ رفتہ از ناموا فقی را سے ہمدان مراجعت دست
 داد و از عمر بکشتہ و فوز کل نیز عبور واقع شدہ از کثر و جالہ شستہ
 بامد دے ظفر قرین رسیدہ براہ باد بچ ظلال افضال بہر ساعت
 کابل انداختہ و بہر سنگے کہ بہر بالاسے باد بچ واقع شدہ تا بہر ایں

عبور فرموده آنحضرت گزیده اند و هنوز آن رقم غیبی هست و
تا این زمان اولاد عالی نژاد حضرت صاحب قرانی را میرزا
محمد گفتند درین تاریخ فرمودند که آنحضرت را پادشاه گویند
و در جمعه شنبه چهارم ماه ذی قعدة این سال بهایون خال به بالا
ایک کابل ولادت با سعادت حضرت بهمانبانی جنبت آشیانی
اتفاق افتاد چنانچه در جدول تفصیل رقم پذیر خواهد شد مرتبه سوم
روز دوشنبه غره محرم سال انصهر و بیست و پنج که جانب بجور
توبه بودند را تا ایام راه زلزله عظیم شوال متباد آں تا نیم
ساعت بخواب کشید و سلطان علاءالدین سوادى معارض سلطان
ولیس سوادى بعبادت لازمیت مشرف شده بانیک زمانى
تلقیه بجویرتجرف در آورده بخواجه کلال پیگ ولید لانا محضر صدر
که از اعانیه انکابان ولایت میرزا علم شیخ بود خنایت فرمودند
خواجهمندگور را نسبت غریبی با آنحضرت بوده است شمش برادر
او در نیکو نیتى جان خود را در قسم رضا و خوشنودى آنحضرت
نثار کرده اند و خواجهمندگور از قسط عقل و فراست منظور نظر خاص
حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی بود چو آنحضرت را پدرش
ولایت سواد و شیخ یوسف زلی پیش دیده ضمیر انور طائوس خال

برادر خرد شاه منصور که کانتر خیل یوسف زئی بود دختر او را آورده
 زبان عجز و انگساکشود و عسرت غله نیز در آن مساکین و محوش
 روسی داده بود و در اصل پورش هندوستان نیز در ضمیمه
 بها انگساکشای تقسیم داشت عتقان عزیمت از سواد بانگ و اینگونه
 هر غنای استعدادهای سر انجام سفر هندوستان خود امرای هم بدین
 پورش را حق نبوده و مشغول بهت افروخته بطلعت زوایه سواد
 هندوستان متوجه شدند صبح روز پنجشنبه شانزدهم شهر
 با اسب و شتر و تیرپالی از آب عبور کرده اردوستان باز آمدند و
 بحال که گزیده بنزدیک کوهت نزول اجلال فرمودند از بهر
 هفت کوه جانب شمال که نسبت که آنرا در ظفر نامه و غیره کوه
 چود نوشته اند آن موضع خیمه کشیدند اقبال گشت و حضرت در کتاب
 واقعات نوشته اند که تا این تاریخ وجهه تسمیه را این کوه ظاهر نبود
 عاقبت معلوم شد که دیدن کوه از نسل یک پدید و نسل مردم
 بوده اند یک قبیل را بود میگفتند و دیگر را خنجره و بهر جهت
 و اساسی عید الرحمن متعالی و این بهر فرستادند که کوهت
 نظامی و دوازده گشته آخر ایستاد روز خود بدولت و اقبالی و شرقی
 بهر که کنایه آید بهت نزول فرمودند و چهارصد هزار شهر خلی مال

آل از بهر گرفته بهر و بیگ عسایت فرمودند سر بر ای براسه ندرین
 او قرار گرفت و خوشاب بشاه حسن سپرده بیگ هند و بیگ مقرر ساختند
 و لامر شد و بهر سالت پیش سلطان ابراهیم ابن سلطان سکندر لودی
 که پنج شش ماه شده بود که بجای پدید فرمادند و هندوستان
 می کرد فرستادند که نصاح از چند نایب دولت خان حاکم لاهور ایچی
 نه گور را بکجا داشته از کمال نادانی بے نیل مقصود باز فرستاد و جمله
 دوم ربیع الاول خبر تولد فرزند سعادت پیوند آمد چوں متوجه لتخیر
 هندوستان بودند کشاورز گرفته محبوب الامام غیبی بتدال نام
 فرادند یکشنبه یا نهم ربیع الاول بحجت مصالح ملکی هند و بیگ
 یا البیر انجام بهر دولت کرده خود محبوب کابل مراجعت فرمودند و
 پنجشنبه صلح ربیع الاول کابل مستقر سر بر خلافت گشت روشن
 نیست و پنجم ربیع الآخر هند و بیگ از بے پردائی بهر لاکه نشاء
 بکابل آمد و تاریخ توجیه توبت چهارم بنظر نیانده بپانا که در کان
 لودیش استخیر لاهور فرموده مراجعت نموده اند و از تاسخ فتح دیار
 که بمقرر است در قیاس شود خواهد آمد معلوم میشود که در بنمردوسی
 بوده است چوں هر کاره در گرد وقت خود است جمال این مقام
 در طبایب الوقت می بود و کسبست را می امر و پیمپانی برادران

بسبب ظاهری گشت تا آنکه مرتبه پنجم بر تنه نونی توفیق ایزدی
 و سپه سالاری اقبال ازلی روز جمعه غره صفر هفصد و سی و دو که
 نیز اعظم و برتر ج قوس ایات الوار افرشته بود بطاعت که ظلمت
 شکاف سودا عالمی تواند شد پاسبان عزیمت در کاب و کلام عظم
 آورده متوجه تسخیر هندوستان شدند میرزا کامران داد قندهار مسلم
 داشته خبر داری کابل نیز تفویض فرمودند و چون این یورش بشرف فتح
 برفخ و اقبال بر اقبال روح داد لاهور و بعضی بلاد عظیمه هندوستان
 در تصرف اولیا و دولت قاهره بود و هفدهم صفر که باغ و فایم
 سرفقات اقبال شده بود حضرت جهانبانی حجت آشیانی
 ضیر الدین محمد همالی از بدخشان بالشکر خود آمد و بعلی سلطان بوس
 مشرف شدند و خواجه کلال بیگ هم از غزنین درین روز سعادت
 آستان بوسی دریافت و غره ریح الاول این سال از آب سند
 نزدیک کج کوه عبور فرموده شان واجب دیدند و از ده هزار
 سوار ترک و تاجیک و سوداگر و غیر آن بقلع عرض درآمد و از پالاس
 جیل از آب بهت مرور واقع شد و نزدیک بجهول پور انانک پنا
 عبور موکب عالی اتفاق افتاد و روز آدینه چهاردهم ریح الاول در
 ساعت سیالکوٹ بواسطه ظفر شجاع افرشتند و بخاطر جهان پیرای

قرار یافت که سیاهکوش را ویران ساخته در مجول پور آبادان سازند و
 درین ایام پیوسته از مخالفان خبر میرسید و چهل آنحضرت بکمال نور و نزول
 انبیا داشتند و میرزا و عامل سلطان و سایر ملازمان درگاه
 که بحر است لاهور قیام داشتند و شرف زمین بوسه کامیاب سعادت شدند
 روز شنبه بیست و چهارم ربیع الاول قلعہ دولت بدست ادلیا حیدر دولت
 قاهره مفتوح شد و اموال و اسباب غنیمت گرفتند و کتابها سه غازی خاں
 که درین قلعہ بود آوردند بعضی را بحضرت جهانبانی که میت فرمودند و برخی
 را بقصد صدارت مغانی کامران میرزا ساختند چون بمساجد علییه رسیدند که
 حمید خاں حاکم حصار فیروزه انداختا بقدم جراته دو سه منزل پیشتر آمده
 یکشنبه سیزدهم جمادی الاولی که موبد والا از انبیا که کوچ کرده در کنار کوه
 فرود آمده بود حضرت جهانبانی نصیر الدین محمد بنایان را بر سر آورده حضرت
 فرمودند امیر خواجه کلاں بیگ و امیر سلطان محمد و ولدش و امیر ولی
 خاندان و امیر عبدالعزیز و امیر محب علی خواجه خلیفه و از امر است دیگر که
 در هندوستان مانده بودند چون هندو بیگها و عمید التمر شد و محمد علی
 جنگ و پیچید دیگر از خاصان درگاه را ملازم کتاب نظر انتساب فرموده و این
 که از اعیان امر است هندوستان بودند و وزیر دولت آستان بوس
 مفتخر شد و حضرت جهانبانی به معنائی بخت عالی سپیدار و بهر کانی

اقبال بلند باند که تو جبهه لوائے فتح برافراشتند روز دوشنبه بیست و یکم
 بیست و یکم ماه محرم و کلب عالی شتافتند آنحضرت حصار فیروزه را با افواج
 و لواحق که یک کمره یا شش و یک کمره و نقد دیگر در جلوه دی این فتح
 که مقدمه فتوحات بے اندازه بود بحضرت جهانبانی عنایت فرمودند
 و بطایفه سعادت کوچ بکونچ پیشتر متوجه شدند و پیوسته خبر می رسید
 که سلطان ابراهیم با یک لاک سوار و هزاران پیش می آیند و نند یک سوار
 ساده نیم اقبال شده بود که حید علی طایفه خواجہ کلاں بیگ که پیران گیری
 رفته بود آنده بعرض والا رسانید که داؤد خان و حاتم خاں با پنج شش
 هزار سوار از اردو سے سلطان ابراهیم مجتبا شده پیشتر می آیند بنا بر یک
 روز دوشنبه بیست و یکم جمادی الاخری چنین تیمور سلطان و محمد سلطان میرزا
 و موسی خواجہ و عادل سلطان پاتاهم مردم جزالتار که سلطان جنم
 شاه میر حسین و قتلوق قدیم بودند آنده غلام تیمور پاشا علی و عیبه الشیر
 احمدی و کتبیگ و جمیع ویکو را تعیین فرمودند که با گردی نموده و مقبوضی
 با آن جماعت خون گرفته نمایند و این بهادران نیز و طلب و دلاوری
 میکردند و پیوسته تیمور رفت بعد از آن چنگ و روش پیکار با آن فرقه
 منقاد منصرف شدند و جمیع کثیر را اسیر کردند و گروه عظیم را بفرق شنید
 و باران تیر را لاک ساختند حاتم خان را یا مفتاد کس دستگیر کرده زند

بدرگاه عالی فرستادند و در اردوئے معلی بیاسار رسیدند و حکم جهانگشائی
 شریف نفاذ یافت که گرد و نهاسا مان نمایند و استاد علی قلی نامور شد
 که بموش روم ارا بهار ابره زنجیر و خام گاه که بصورت ابر عجمی ساخته
 بودند با یک دیگر اتصال دهند و در میان هر دو ارا به شش و هفت
 توره تعبیه سازند تا تفنگ اندازان بفراغ خاطر تفنگ توانند
 انداخت و در پنج شش روز این محنی سامان یافت تا آنکه روز
 پنجشنبه سلخ جمادی الاخری ابره شهر پانی پت بهای دولت با جنسه
 اقبال سایه گستر گشت و صفوف عساکر بآئین شالیسته مرتب آمد
 بهر الفار لشکر متصور در شهر و محله واقع شد و ارا بهار و توره ها که ترتیب
 یافته بود پیش قول استقرار گرفت و از انار بخندق و درختان استحکام
 پذیرفت سلطان ابراهیم بالشکرے گمراں در شش گمراں شهر عرصه
 بنجر استه بود و چون هفته در پانی پت اتفاق اقامت افتاد هر روز
 جوانان سپاه و پیران کار آگاه بکنار اردوئے مخالف رفته بالبیاری
 از لشکر یان غنیم بجنگ پیوسته غالب می آمدند تا آنکه جمعه هشتم رجب
 سلطان ابراهیم بالشکر گمراں و فیلان پیر شکوه متوجه محسکه معلی شد
 و حضرت گیتی ستانی نیز افواج قاهره ترتیب دادند و میدان معرکه
 را بصفوف آنجنان پیر استند۔

مخاربه حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی با سلطان ابراهیم

و ترتیب صفوف و دستبرد

پهل مہین کار ساز خواهد که تدارک شکست هاست پیشین نماید و
 بکامروائی تلافی مشاق گذشته فرماید مقدمات آنرا ترتیب دهد و اسباب آنرا
 برانجام نماید از آنجمله آمدن سلطان ابراهیم بقصد بیگاری و فتح آراستن حضرت
 گیتی ستانی است که با وجود کثرت مخالفت و قلت موافق چون تالید این روزی
 همراه و اقبال روز افزون در پیش بود با خاطر مطمئن و دل آرمیده
 توسل بفتح بی منت نموده بترتیب صفوف توجه عالی فرمودند
 غول را بوجه و دست مقدس زمین بخشیدند بر دست راست غول
 که ترکان آنرا اول غول نامند چین تیمور سلطان و سیاهان میرزا و
 امیر محمدی کوکلتاش و امیر شاه منصور برلاس و امیر پوش علی و امیر
 درویش محمد ساربان و امیر عبداللہ کتایب را قرار یافتند و بر دست چپ
 غول که ترکان سولی غول گویند امیر خلیفه و خواجہ میر میران صدر و
 امیر احمدی برداچنی و امیر تروی بیگ برادر قوج بیگ و محب علی
 خلیفه و میرزا بیگ ترخان را مقرر فرمودند برانها بحسن تدبیر و بفرشکوه
 حضرت جهان بینی محبت آشیانی شایستگی پذیرفت و امیر خواجہ کلال بیگ

و سلطان محمد دولدی و امیر هندو بیگ و ولی خازن و پیر قاسمیانی
 در رکاب دولت ایشان بوده آرایش بخش راے و شمشیر گشتند جراتار
 محمد سلطان میرزا و سید مهدی خواجہ و عادل سلطان و سلطان جنید
 برلاس و خواجہ شاه میر حسین و امیر تلیق قزم و امیر خاں بیگ و امیر
 بخشی و دیگر بهادران ناحی قرار یافتند و ہراول خسر و کوکلتاش و
 محمد علی جنگ جنگ بود و امیر عبدالعزیز بخدمت طرح مقرر شدہ در
 اوج بر التار ولی شرل و ملک قاسم بابا قشقبہ با منلائش تو لقمہ متعین
 گشتند و در اوج جراتار قرار قوزی و ابوالمحمذ نیزہ باز و شیخ علی و شیخ جمال
 و تنکری قلی مغول بتو لقمہ قرار یافت و چنانچہ راہ و رسم دلاوران کارزار
 و بہادران تیغ زن بود یاے استقلال در عرصہ نبرد محکم ساختہ در مقام
 ثبات ایستادند و بہرام جانستان و مصصام خون آشام داد
 شجاعت و شہامت دادند۔ شش
 و ایران ستادند پاکر دہ سخت ستادن در کمونت زایشان درخت
 تا آنکہ بجز از جملہاے عظیم و صدر ہماے قوی تا نیات آسمانی
 ہمعنان قلب و جناح موکب عالی اشد و توفیقات انبی باعث فتوحات
 سترگ گشتہ شکست بر مخالفان افتاد و فتح عظیم از جانب اولیائے
 دولت ابدی اعظمصام روے نمود سلطان ابراہیم نادانستہ در یک

گوشه قتل رسید و جمعی کثیر از افغانان علف تیغ قهرمان اقبال پادشاهی
شدند و این قوافل شهرستان عدم به بدرقه سپاه منصور و مشغله
تیغ جهانکشی به منزل گاه فنا پیوستند و قریب اقبال سلطان ابراهیم
در یک گوشه پنج شش هزار کس کشته افتاده بودند آفتاب عالم تاب
یک نیزه داشت از آفتاب گرفته بود که ششصد ریات اقبال شعله افروز
بروشده آغاز مصاومه و مقاتله اتفاق افتاد و نیم روز نسیم صبح نصرت و
شمال بهار فیروزی وزیدن گرفت شرح این فتح بزرگ که کارنامه اقبال است
چگونه در حوصله بیان نگیرد و خردمند قادر سخن بجه آئین از عمده تقریر به آید که
از وسعت آبادان دلیشه بیرونست و در زمانه که سلطان محمود غزنوی
هندوستان آمد خراسان در تصرف داشت ملوک ممالک سمرقند و داریلمرز و
خوارزم فرمان پذیر بودند و سپاه گران اندیک لک بیش بود و هندوستان
یک فرمانروایه باستقلال نداشت رایان و راجها جا بجا پای ثبات بافشرده
بایکدیگر اتفاق نداشتند و سلطان شهاب الدین غوری با صد و بیست
هزار سوار جویشن پوش برگستوان دار بتیغ هند آمده در آن وقت نیز درین
سواد اعظم یک فرمانرواست که مستقل توان گفت نبود و خراسان را اگر چه
برادر او سلطان عیاض الدین داشت از گفته امیر و ن بود حضرت صاحبقرانی
در هنگام فتح هندوستان در عرصه سمانه بحرین سپاه فرمان داده بودند مولانا

شرف الدین علی یزدی می گوید که طول یسال آنحضرت که جائے
الیتادن نوکران ست شش فرسخ بود و تخمین سپاهیان صاحب تجربه
تخصیص یافته که هر فرسخی دوازده هزار سوار احاطه میکند پس نوکر
نوکر هفتاد و دو هزار بوده باشد و در عرضش که محل الیتادن نوکر نوکر
ست و گروہ بوده و مخالف ایشان ملوفاں دو هزار سوار و صد و بیست
فیل داشته است و باین حالت از اردوئے ظفر قرین آنحضرت
صاحب قرانی جمعی کثیر اندیشه ناک بوده اند و آنحضرت در غنیمت در سپاه
خود نفرس فرموده از بعضی کوه اندیشان کم همت حرفهای نامناسب
شنیده اند و به نیروی همت خسران و نه بجهت اطمینان خواطر شر الط
احتیاط امری داشته فرمان دادند که از شاخه های درخت فرار و می لشکر
منصور حصار ساختند و در پیش آں خندق کنند و ان پس آں از قسم
گاؤ و گاؤ میش بسیار مقابل یکدیگر داشتند و نه های ایشان بچرم
گاؤ برهم بستند و خار نمک بسیار از آہن ساخته بودند و تر شد که
پیاده رواں آنرا نگاه دارند تا هنگام حمله و در آمدن فیلمان بسر راه
انرا زند و همه حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی که چهارم گیتی نو از ان
هندوستان ست درین فتح بزرگ که از جلال عطاات و آلا سے ایزدی
ست از سپاهی و غیر آں از دوازده هزار زیاده نبود و غریب تر آنکه

ولایت آنحضرت بدخشان و قندهار و کابل بود باز از آن ولایت فائده
معتبره نمانی شده که مدد خرج لشکر تواند بود بلکه محافظت بعضی از شهرها
بجست دفع مخالفان و دیگر مصالح ملکی خرج از دخل زیاده می شود و با
مثل سلطان ابراهیم که نزد یک یک سوله و هزار قیل جنگی داشت
و از بهره تابهار در تحت و تصرف او بود و حکومت خلاصه ممالک هندوستان
بی محال و منازعه بر پنج استقلال می نمود و بعضی توفیق عینی و فطرتانید
آسمانی این کار شکر را پیش برده اند کار شناسان فراخ و صبله از
تحسین و آفرین این کار نامه او دار عاجز اند آری ذات مقدس که حال

نور بهمان افروز حضرت شاهنشاه میست اگر مصدر این امور گردد چه
دور باشد و بالجمله حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی از طلوع انوار
فتح آئینه پیشانی را بجاگ سجده فکرم جلا بخشیده عالمیان را بانعام عام
صلوات دادند و اولیای دولت قاهره را مد اطراف و اکناف ممالک بدستور
شمار لیست روان ساختند و کار که بر بزم عالیه سلاطین کشور کشانی که
به نیروی طالع بلند هندوستان را تسخیر نموده اند فرونی تواند کرد فتح حضرت
بهائیانی حجت آشیانی ست که بر بکرت وجود سعادت پیوند حضرت
شاهنشاهی در عرصه سمرند واقع شده است چنانچه بشرح و بسط رقم زده
کتاب بیان خواهد شد که با سه هزار کس از مثل سلطان سکندره سوره که از

هشتاد هزار کس زیاده داشت استخلاص هندوستان فرموده اند و ازین
بدیع تر کارنامه اقبال جهان آراست حضرت ظل الهی ست که بتائید
ایزدی هندوستان را با اندک مردی از دست چندین سران گردن
چنان برآورده اند که زبان روزگار در چگونگی بیان آن لال ست
چنانچه مجله ازاں در جائے خود رقم پذیر خواهد شد۔ شحر

گرم بخت امیدواری دهد فلک فرصت و وقت یاری دهد
به گرمی هنگامه راستاں طرازم همه داستاں داستاں
دریں جدول دیر پایندگاں کشم نقشے از بهر آیت دگاں
در ہماں روز فتح بموجب فرمان بادشاہی حضرت گیتی ستانی
فردوس مکانی و امیر خواجہ کلاں بیگ و امیر محمد کوکلتاش و امیر
یونس علی و امیر شاہ منصور برلاس و امیر عبداللہ کتابدار و امیر علی
خازن بایخان صوب دار الملک اگرہ کہ پائے تخت سلطان ابراہیم بود
نہضت نمودند کہ محافظت خزانن نمایند و اہل شہر را کہ از وداع ایزدی
اند با شاعت انوار عدلت اطمینان بخشند و سید محمد میرزی خواجہ محمد سلطان
میرزا و عادل سلطان و امیر جنید برلاس و امیر تلیق قدم بحضرت دہلی رخصت
یافتند کہ خزانن و دفائن اسجا را پاس داشتہ رعایا و سکنہ آن نواحی را
بہ نوید عاطفت بادشاہی استعالت نمایند و ہمدران روز فتح نامہ نوشتہ

مصحوب برید آن اقبال روانه کابل و بدخشان و قندھار ساختند و
 خود بدولت و سعادت روز چهارشنبه دوازدهم شهر مذکور در دارالملک
 دہلی نزول اجلال فرمودند و آدینہ بیست و یکم این ماه بردار السلطنۃ
 آگرہ چتر اقبال برافراشته ظلمت زدایں آن سواد و رونق بخش آن
 فضا شدند و جمیع خرد و بزرگ ممالک ہندوستان از مزاجم و عواطف
 پادشاہی نظر اختصاص یافتند و از شمول عطوفت والا والدہ و اولاد
 و اتباع سلطان ابراہیم را مشمول عنایت ساختہ اموال و خزائن خاقانہ
 ایشان را بایشان مرحمت فرمودند و اضافہ آن ہفت لک تنگہ
 سیدرغال از کمین اشفاق بوالدہ او مقرر شد و پنجین اقرباے او
 برواتب و ظائف و ادراوات بادشاہانہ کامیاب شدند و عالم پرانندہ
 را جمیع تازہ و آرا مشی شایستہ روے داد و حضرت بہانیا بی بی ختن اشیاہی
 کہ پیشتر بدار السلطنۃ آگرہ نزول اجلال فرمودہ بودند الماسے کہ ہشت
 مثقال وزن داشت و پنجین مبصران جہر شناس بہاے آن نصف
 خرچ روزمرہ راج مسکول بود و می گفتند کہ این الماس از خزانہ
 سلطان علاؤ الدین بود کہ از اولاد بکر ماجیت راجہ گویا بدست او
 در آمدہ بود پیشکش کردند و حضرت گیتی ستانی بہجت خاطر گرامی ایشان
 قبول نموده باز بایشان عطا فرمودند روز شنبہ بیست و نہم رجب

ابرارے دیدن و بخشیدن خزان و وفائن که گرد آورده چندین سلاطین
 بودند و در هفتاد و یک تنگه سکندری بحضرت جهانبانی مکرمت شد و
 یک خانه خزینه بے آنکه تحقیق مخزنات او نمایند اضافه انعام فرمودند
 بامرابه تفاوت مراتب و درجات مناصب از دوک تا پنج لک تنگه
 نقد بخشیدند و تمامی یک جوانان و سایر ملازمان زیادہ از حالت و
 رست خود بصلاحت و انعامات اختصاص یافتند و جمیع اہل سعادت از
 خرد و بزرگ بہ لوازم شہسای گرامی کامیاب گشتند و بچکس از اندوہ علی
 اردو بازار ای از نفیسیہ و افری بہرہ نماند و بہت و درجات ریاض کارگاری
 کہ در بدخشاں و کابل و قندھار بودند بہ ترتیب و تفصیل از تقدیر و جنس
 برسم ارمغانے جدا ساخته اند چنانچہ بکامران میرزا ہفتہ لک تنگہ و
 بہ محمد زمان میرزا پانزدہ لک تنگہ و بہ چینیس حکمرانی میرزا و ہندال میرزا
 و تمامی مخدیان و حرم عصمت و درازی آسمان خلافت و ہنگامی آمد و ملازمان
 غائب از بساط حضور بقدر لیاقت از جواهر نفیسیہ و اقمشہ تادرہ و زر و سحرخ
 و سفید مقرر گردانیدہ اند و بواسطہ جمیع منتسبان و درودمان معلو
 منتظران عواطف بادشاہی کہ در سمرقند و خراسان و کاشغر و عراق بودند
 انعامات گرامی فرستادند و بمشایہ قدسیہ و مزارات متبرکہ خراسان و
 سمرقند و دیگرہ درود و درود و ہذا یا ارسال داشتند و فرمان شد کہ

به تاملی متوطنان کابل و صده در شک و خوست و بدینشان از مرد و
 زن و خرد و کلان یک شاه رخ می رسانند چنانچه جمیع طوالت خواست و
 عوام از خوان احسان آنحضرت بهره مند شدند ^{شخص} زافشان دست گوهر نثار ^{نشاط} لایکخت در روزگار
 خوش ست از خانه که آید ز دور که همه بر زمین ریزد و اندر چرخ لور
 و مقرر است که دادار جهان آرا چون خواهد که نفاسست به هر یک اند
 بر کشید با ع خود را ظاهر گرداند کار با ع غریب پیش آورد و مالند و
 قول و فعل در چنین حالت مرد آزار با ع به ثبات پائی و دور زینی در خواطر
 بهر گنا جلوه گم آید از انجمله این ساخته غرابت است که با وجود فتح
 چنان در پیشش چنین قلست محالست علت عدم میمانست اهل بیت
 گشت و سپاهی در عینست از اختلاط اجتناب می نمود اگر چه در بی و آگاه
 در حیطه تصرف در آمده بود اما اطراف دیوانه را بخالفان داشتند و
 قلعه با ع لاجی اکثر مقرونین ضبط کرده بودند و حصار سنبل قاسم سنبل
 داشت و در قلعه بیانه نظام خاں کوس غنایست میز و میوات را
 حسن خاں میواتی محکم ساخته علم انجاصحت می افراخت و در حصول پور را
 محرز میون مستحکم نموده و هم زمانه غلت میز و حصار گردانید و ارتوار خاں
 سازنگ جانی استحکام داده بود و در پی ری را حسین خاں لاجانی و اطاوهر

قطب خاں و کالیبی را عالم خان محافظت می نمود و مهاون را که متصل
 با گره است مرغوب نام غلام سلطان ابراهیم مضبوطی می داشت
 و قنوج و سائر بلاد که آن طرف دریا می گنگ واقع شده اند در دست
 افغانان بود بجز کمر دگی نصیر خاں لودحانی و معروف فرلی که با سلطان
 ابراهیم و نیز مخالفت و منازعت داشتند و بعد از واقعه سلطان ابراهیم
 بسیاری از ولایات دیگر را قابض شده یک دو کوچ پیش آمده و
 برادر خاں پسر دریا خاں را که پادشاه سلطان محمد لقب کرده بودند و
 درین سال که عرصه آنکه تخمین هر اوقات اقبال شد افراط گوی می هوا و شائبه
 محوم و با صمیمه کوه صله های آورد و محلی گشت و جمع کثیر از توابع
 ناخود منانه فراموش کردند و از ظهور رباب خلافت و ناسازگاری هوا و
 ناروایی راه را و دیر رسیدن سوداگران تنگی معیشت و فقدان اجناس
 پدید آمد و کار به خلافت و شورش شد اکثر اقرار با استقلال از هندوستان
 بکابل آن حدود دادند و یک جوانان بسیاری ترک این ممالک گفته
 می رفتند و گفتند اگر چه اکثر آنرا می قریب و کشته سپاهیان بخنان
 غیر ملائمت در حضور و غیبت می گفتند و بجارت و اشارت مقداتی که
 مرضی خاطر مقدس نه باشد بظهور می آوردند - اما حضرت گیتی ستانی
 که بدو بینی و بربوباری یگانه بودند و توفیق فرموده از تمام ممالک

اشتغال داشتند تا از مخصوصان و تربیت کرده ہائے آنحضرت کہ از
 ایشان چشم داشت دیگر بود حرکات بے مزہ کہنہ عملہ روزگار بظہور
 آمدن گرفت علی الخصوص احمدی پروا پختی ولی خازن و عجب تر آنکہ
 خواجہ کلاں بیگ کہ در جمیع معارف و مراتب خصوصاً درین یورش
 ہندوستان سخنان مردانہ عالی ہمتانہ می گفت راسے او برگشت و طرز
 او دیگرگون شد از ہمہ بیشتر چہ بہ تصریح و چہ بکنایت در ترک این
 مملکت مبالغہ داشت عاقبت آنحضرت اعیان دولت و ارکان مملکت
 را طلب داشتہ انواع نصائح خورد پسند کہ طغرائے منشور سعادت تواند
 بود فرمودند و مخطورات ایشان کہ متضمن چندین ممنوعات بود از پردہ
 خفایرون دادند و کمتر بر زبان اقدس رانند کہ این چنین ملکہ کہ
 بچنارین سعی و اہتمام بدست آورده باشیم باز کہ لقب و کفایت کہ رو
 دہد از دست و ایم نہ رسم جہانگیران عالم و نہ آئین سائے ہوش
 پذیران دولت مند ست شادی و غم و فراخی و تنگی با ہم می باشد
 چوں این ہمہ محنت و صعوبت بہ نہایت انجامیدہ یقین کہ راحت
 بسہولت بمقتراک رسد و خواهد نمود باید کہ اعتصام بحبل متین توکل
 نمودہ دیگر ازین قسم سخنان شورانگیر و اہمہ افزانگویند و ہر کہ میل فتن
 ولایت داشتہ باشد و خواهد کہ جوہر بے حقیقتی خود را ظاہر سازد و مصالح

نیست برود و ماتکیه به تخت والا که مؤید بتائید ایزدی است کرده
 بودند هند را در خاطر مقدس مصمم ساخته ایم آخر کار همه رکان دولت
 بعد از تامل و تدبیر قبول و اذعان نمودند که حق سخن آنست که حضرت
 بادشاه فرمودند سخن بادشاه بادشاه سخن آنست و از مغرور و فیهم جان
 سر رضا بر زمین حکم و فرمان نهاده بر اقامت قرار دادند و خواجہ کمال
 را که به فتن و ولایت از دیگران گرم تر بود و شخصیت آن حدود فرمودند و
 از مخالف و سوفاتے که بحجت شاهزادهاے کامگار و دیگر خاصان درگاه
 جدا کرده بودند همراہ آنکه دانیہ از روضہ بنین و کمر و پند ہزار سپہ
 سلطان مسعودی درجا بگیرد و متعز شہر و درہندوستان ہم پیگیر کہ ہم
 عنایت فرمودند و میر میران نیز نخست کابل یافت و در روز پنجشنبہ
 بیستم ذی الحجہ خواجہ مذکورہ خدمت شہ کہ رفتہ بہا سنجایا شدہ از صحائف
 پیشکش کردہ است بہر کہ تکیہ آن لشیرہ واقبا لشہر است کہ کار را بہ شہر و تخریر
 خرودہ دانی نامیدہ ہر آنیہ پنجوب ترین و جسے کجراتب علیہ رسیدہ کامیاب
 و راحت شہر و سرانہ این محنی احوال گرامی حضرت گیتی ستانی فروز و حکام
 است کہ در چنین تازہ زیب و اطرسپاہی و فروزی مخالف توکل بہمت
 کشہد کشا جستہ و توکل بعنایت خداوندی کردہ روسے توجہ بہر کشادگانہ
 حصول ہر ادگما شہ شہرا گمراہ کہ ہرگز ولایت ہندوستان است

مستقر سر ریختن فرمودند و بنیر و سبزه تدبیر و شجاعت و فروغ داد و دهمش
 انتظام اشتات این ولایت دادند چنانچه رفته رفته بسیاری از امرای
 هندوستان و برهان و سروران این ممالک آمده شرف خدمت دریافتند از آنکه
 شیخ کشوران دولت لازمست دریافت و تا سه هزار کس تا می آید وسیله شده
 بقسمه علمیه آورد و هر کدام زیاد از حالت خود رعایت نمایند و دیگر قریب و خان و
 شیخ باینده و محمود خاں و قاضی جیای که از سرداران نامور بودند شرف
 خدمت دریافتند بمقصد فائز گشتند بفریدون خاں از جنوری یک کمر و تنگه و
 چیر و جایگزین قرار شد و شیخ باینده از ولایت او و ده یک کمر و تنگه و گشت
 و محمود خاں از غازی پور و دو کمر و تنگه و سه قاضی جیای از جویندر پور یک کمر و تنگه
 تنخواه شد در اندک فرصتی بواجت امن و فراغت و وداعی عیشی و عشرت
 پدید آمده و اسباب کامرانی چنانچه شالیست دولت اید میوند یا شمه آمده
 گشت و از عید شوال چند روز گذشته بود که در دار الخلافه آنکه در خانهای
 سلطان ابراهیم جشن عظیم داشتند و داد خوش دلی داده گنجینه انعام در و امن
 عالمه خلایق رنجیده و نایب سنبل در و واجب حضرت جهانمائی مقرر داشته
 اضافه بر کار عصاره فیروزه که سابقاً بجلد و سبزه حضرت مقرر شده بود
 ساختند و لوکالت آنحضرت امیر هند و بیگ به حکومت آن حدود نامزد
 شد و چون بن آمده محاصره قلعه سنبل نموده بود امیر مذکور دکنه بیگ و

ملک قاسم بابا قشقه با برادران و لایاق و شیخ گھورن را با سپاهیان
میان دو آب بایلیخا فرستادند و بجای که پیش لشکر ظفر قرین میرفتند بین
جنگ پیش آمده شکست خورد و چوں آن حرام نمک شور بخت سعادت
لازمت دریافته از بد نهادی پشت داده بود دیگرے روئے بہبود ندید
کنگاش نمودن حضرت گیتی ستانی و گرفتار حضرت

جہان بینی یورش شتر قرویر بر ذمہ اخلاص خود

چوں حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی در دار الخلافہ آگرہ کامیاب
کام بخش بوده خاطر جہانکشا را از انتظام ممالک مفتوحہ بہر داختہ و موسوم
باراں کہ بہار ہندوستان ست و زمان طراوت و نصارت بانسار و دستان
و نشاط باغ و بوستان گذشت و ہنگام جلوہ کشور کشایان و جولان
باد پایان در آمد باخرو مندان آگاہ دل و دلاوران جلادت منش کہ در
بساط حضور بودند حرف یورش شرقی بہت دفعہ لوجانیان کہ قریب پنجہ
ہزار سوار از قلعہ بیشتر آندہ اندیشہاے تباہ داشتند باغری رویہ
بجانب راناسانگا کہ استیصال او کہ بس قوی شدہ بود و بہ تازگی حصار
کھنڈار را بہ قبضہ خود در آورده کلہ گوشہ تخت کج می نہاد و آہنگ فتنہ و فساد
داشت در میان آوردند و بعد از کنگاش با مراے عظام و امنائے کرام

راس دولت پیرایے برآں قرار گرفت کہ چوں رانا سانکا ہمیشہ عرض
 بہ کابل می فرستاد و لاف اطاعت و ملاست آوینہ خود ساخته و مہ نیکو خدمتی
 میزد و ازینکہ چند گاہ عرضہ داشت او بنیاد یا قلعه کمند را در از حسن
 ولد کن کہ ہنوز بہ سعادت زمین بوس شرف نہ شدہ گرفتہ و دولت خواہی
 او مشخص نمی شود و بالفعل بجانب او بنیاد شتافت و مردم کار و مال فرستادہ
 بر بگونگی احوال او پیش ازین مطلع باید شد و تا ظہور حقیقت کار او دفع
 لوحانیان را مقدم داشتہ بجانب مشرق ہنرفت کہ در اسے جہان آراے
 چنان اقتضا فرمود کہ بنفس نفیس متوجہ این مہم عالی شوند و درین اثنا
 حضرت جہانبانی کہ نہال اقبالش در ریاض آمال سر بلند بود و بموقوف عرض
 رسانیدند کہ اس خدمت اگرچہ مدہ من مقرر نشود امید چنانست کہ با عتقاد
 اقبال روز افزون باد شاہی اس مہم چنانچہ پسند خاطر اقدس تواند بود و تقدیم
 رسد آنحضرت را اس التماس بنایت پسندیدہ آمد و شب گفتگی روبرو
 کشادگی پیشانی درجہ قبول یافت لاجرم بدولت و اقبال حضرت جہانبانی
 بائین لائق نطق ہمت با قدم خدمت بستند و حکم گیتی مطلع شرف نفاذ
 یافت کہ عادل سلطان و محمد کوکلتاش و امیر شاہ منصہر برلاس و امیر
 قتل قدم و امیر عبداللہ و امیر ولی و امیر جان بیگ و پسر قلی و امیر شاہ
 حسین کہ بہ السیخ دھول پور و آں حدود تعیین شدہ اند کہ آں ولایت

را از محمد بن یحیی گرفته و به سلطان جنید برلاس سپرده بمهر بیان رونان در
 کتاب نظرقین حضرت جهانبانی باشند و کابلی احمد قاسم بقدرغن و امیرشد
 که امر را در قصبه چند و از حبس کرد و الایس آنحضرت رسانند و سید مهدی خواجہ
 حاجیگیر دارا ناده و محمد سلطان میرزا و سلطان محمد و ولدی و محمد علی جنگ بنگ
 و عبدالعلی میرزا و ساسای عیساکر که به دفع قطب خان افغان که در حدود
 اٹاوه شلم مخالفت می افراخت متعین بودند نیز در ملازمت آنحضرت مقیم
 شدند و در فتنه خشنوبه سپرد بهم و لیت در بساعت قرین از دار الخلافه اگرچه
 برآمده در سه کمر و سه شهر نزول اقبال فرمودند و از اینجا کوچ بکمرچ
 متوجه پیش شدند و نفحات برافش و قیروززی و نسایم مرغزار نصرت
 و اقبال روز بروز زمین گرفت نصیر خاں که در جاجموشکریه فرام
 آورده نشسته بود از آن پانزده کمر و سه رایات نصرت اقتراں فرار نمود و
 از آب گنگ گزشت و لایمت خمید و آمد موکب عالی نیز روی تو جه
 به خیمه میا کور و واکس دیار را بطرف و قهر سرانجام نموده عثمان عزیمت بجانب
 به خیمه متعطل داشت و چون پور واکس حدود رابہ داد و دیش معمر و مرغه
 مگر دانیله در لوازم ملک ستانی و ملک داری به نور عقل سیر و قوت بخت
 جوان کوشش فرمودند و هنگام مراجعت نزدیک و لمفتح خان سردانی که
 از امر اسے بنزدک هندوستان و پیدرا و از سلطان ابراهیم خطاب اعظم

بہا یونی داشت بہ شرف لازمست حضرت جہانبانی پیوست اور ایہ رفاقت
 سید ہمدی خواجہ و محمد سلطان میرزا بہ درگاہ گیتی پناہ روانہ ساختند
 و او تبارک سعادۃ شتافتہ بہ عنایات خسروانہ خلعت افتخار و ربرہ
 گرفت و بموجب پیدش بدو مقرر شد و یک کمرد و شش لاک تنگہ
 زیادہ از ان تنخواہ یافت اگرچہ از سادہ لوحی آندوے آں داشت کہ بخطاب
 پید سر فرزند شود آنا بخطاب خان جہانی ممتاز ساختہ بہ جایگزین حضرت فرمودند و
 محمود خان پسرش بہ دوام لازمست سر فرزی یافت و حضرت گیتی ستانی
 در دار الخلافۃ اگرہ بہ صورت و معنی کامگار و کام بخش بودند تا آنکہ در
 محرم ہمدوی و سہ از کابل خبر بہجت افتد رسید کہ از ستر عظمی و مہر علیا
 ماہم بیگ و والدہ ماجدہ حضرت جہانبانی فرزندے گرامی شرف ولادت
 یافتہ حضرت گیتی ستانی اورا محمد فاروق نام نہادند ولادتش در عیسیت
 و سوم شوال سنہ ہمدوی و دو واقع شدہ بود و در ہمدوی و چہار
 پیش از آنکہ بنظر عطوفت پیوند پادشاہی منظور گردد ایں جہاں را پدید کرد۔

و کہ بعضی از سوانح ایں سال سوادۃ اتصال و خیر طغیان
 را نا سانگا و وصول حضرت جہانبانی بحضرت گیتی ستانی
 روز چہار شنبہ عیسیت و چہارم صفر فرمان طلب بنام حضرت جہانبانی

صداور شد که جوینور را به لجنه امرای سپرده خود به زودترین وقت دریافت
سعادت حضور نمایند که راناسانکا بالشکر سے گمراہ از ہندوستان فراہم
آوردہ قایم جرات پیش نہادہ است و بایں خدمت محمد علی ولد تہترجیا
رکبادارتعین شد و دریں سال نظام خان حاکم بیانہ پوسیہ خدمت
منج البرکات امیر رفیع الدین صفوی آمدہ زمین پوسیہ نمود و قلمہ بیانہ
را با ولیاے دولت قاہرہ سپرد و تا تارخان نیزگو الیار را پیشکش نمودہ ثروت
اکستان بوس دریافت و محاربتون نیز دھول پور را بہ ملازمان عتبہ جہالت
سپردہ اختیار ملازمت نمود و ہر کرام فراخو را خلاص و عقیدت مشمول
الطاف پادشاہی شدہ از صوادم حوادث بے غم گشتند و شانزدہم
ربیع الاول سال مذکور بادرسطان ابراہیم پوسیہ باورجیان قصدے
کردہ بود بخیر گنہشت و بداندیشان را ایں خیال خام ناگوار افتاد و بہ ہزا
رسیدند چوں فرمان عنایت بحضرت جہانبانی رسید شاہ امیر حسین و امیر
سلطان جنید برلاس را بہ حکومت جوینور مقرر فرمودہ و قاضی جیارا کہ اند
تہمیت یافتگان حضرت گیتی ستانی بود بمجاہدت ایں دو امیر گذاشتہ
متوجہ استلام اوزناگ خلافت شدند و شیخ بایزید را بہ اودھ لعلین فرمودند
و بنا بر آنکہ عالم خاں کالپی را داشت و تدارک مهم او بہ صلح یا بہ جنگ از
ضروریات تدبیر ملک بود و عسا کہ منصور را بہ صوبہ کالپی انداختند و

بمقدمات امید و بیم اورا در سلک بندگان در آورده در رکاب لافرت
اعتصام خود بر درگاه گیتی پناه آوردند و در ساعت مسعود روز یکشنبه
سوم شهر ربیع الثانی در چهار بارغ دارالخلافه آگره که هجرت هجرت
موسوم و به تازگی ترمیت یافته بهادر دولت و اقبال بود بسعادت
ملازمت حضرت گیتی ستانی مشرف شدند و در همین روز خواجہ
دوست خاوند از کابل آمدہ بہ تعلق اکرام معزز گشت و دریں ایام سوتہ
از مہدی خواجہ کہ در میانہ بود عراقض می آمد و از شورش را ناسانکا
و پاسے جرأت نہادن او بہ پیکار خبر می رسید۔

مصارف نمودن حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی

بہر را ناسانکا و رایات فتح افر اختن

دو لقمندی خرد و الا را کہ ایند دہان آراتاج سلطنت معنوی
بر فرق عزت او نہادہ است بزرگ داشتہ در امتثال او امر آن خدیو
خدائی اہتمام نماید ہر آئینہ نقد آرزوے او در کنار نہند و کار او اندیشہ
مختصر عادتیاں روزگار بہتر ساختہ کامیاب دین و دنیا گردانند و
نمودنہ این امر بدیل حال نصرت قرین حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی ست

که هر چند دولت افزود و شوخندی زیاده شد و هر چند اسباب مستی بسیار
 فراهم آمد فروغ هوشیاری بیشتر تافت پیوسته بجناب کیر پادشاه احرار
 ملتجی بوده در داد و بخشش و انتظام مهابت ملک گیری و ملک داری سرحد
 از شاهراه عقل تجاوز نه فرمودند و در سبزه لاکه را ناسا نکاه جمعیت و شجاعت
 خود مغرور شده سودای نخوت در دماغ او پیچیده و مستی آغاز کرده یا اند
 دائره اعتدال بیرون نهاد و به قدم دلیری و دلاوری از نزدیک آنحضرت
 بهم عنان عنایت خاص این در احصار ساخته اند بهجوم تمام اندیشه بجهت
 نه داده متوجه دفع آس غنوده بخت پریشان روزگار شد و روز و شب
 نعم حمادی الاولی بعزم استیصال این فتنه از دارا نخواسته آگره کوچ
 فرموده در لواحق شهر شمر اوقات عظمت منصوب ساختند و اخبار ستواتر
 رسید که این سیه روزگار بالشکرے گمراهی حوالی بیانه را تاخته است و
 جمعه از قلعه بیانه بیرون آمده بودند تا ب مقارعت نیار و ده گشته
 اند و لشکر خاں خنجر به به شهادت رسیده و امیر کشته بیک زخمی است و در
 منزل چهار روز توقف نموده روز پنجم نهضت فرمودند و در عرصه مزاحمه
 که در میان آگره و سکری است نزول اجلال اتفاق افتاد در خاطر خطیر
 گذشت که درین نزدیکی آبه بزرگ که سپاه اقبال را و فاکند و غیره قصبه
 سکری که بعد از اداے لشکر این فتح حضرت گیتی ستانی انرا بمجموع ساخته

شکر سے بہشتین منقبوط نام فرمودہ اندہ وال حال بہمین دولت روز افزوں
 شاہنشاہی با ستم فتح پور کہ فتح بخش دہا است مشہور است آپے دیگر
 نشان نمی دہند و در نہ باشد کہ لشکر مخالف رحمت نموده اس آب را
 متصرف بنا بر این اندیشہ صاحب روز دیگر بہ آئین محنت متوجہ فتح پور
 شدند و امیر دولش محمد ساربان را بہت تعین جائے دولت خانہ
 بیشتر فرستادند امیر مذکور در لڑائی کول فتح پور کہ غدیر سیست پہناور
 و آبگیر سیست دریا صفت جائے شالیستہ قرار داد و اک عرصہ دلگشا تخم
 کمرہ قات فتح و نصرت شد و از اسخاکسان بہ طلب ہمہی خواہہ و سائر
 اضر کہ در بیانہ بودند شتافتند و بیک میسرک ملازم حضرت جہانباری و
 مجتہ از لڑکران خاصہ خود را بہت زبان گیری فرستادند کج گاہ فرستادہا
 رسیدہ بہ وقت غرض رسانیدند کہ لشکر مخالف از بسا در یک کمرہ بیشتر
 فرود آمدہ است کہ مسافت ما بین ہنر وہ کمرہ باشد و در ہمین روز
 ہمہی خواہہ و محمد سلطان میرزا و سائر اضر کہ در بیانہ بودند آمدہ
 بدوستانہ استان بدین سربلند شدند و دریں ایام ہر روز میانہ قراولان
 چپقلشہ را می شد بہادران کار طلب داد و ستبر و دادہ مورد آفرین
 بادشاہی می شدند تا آنکہ روز شنبہ سیزدہم جمادی الاخری انہض و کی
 و سہ در لڑائی موضع خالوہ از سربکار بیانہ حوالی کوہے کہ در دو کمرہ ہے

مخالفان مجتمعات اجلال بود زانسانکا بالشکر گراں قدم پیش نهاد
 و آنحضرت در واقعات خود مرقوم کلاک بیان فرموده اند که بقاعده
 هندوستان که یک لک ولایت را صد سوار و گردی ده هزار سوار
 اعتبار میکنند ولایت راناسانکا به ده کمرور رسیده بود که جاس
 یک لک سوار باشد و بسیاری از سران و سرداران نامور که هرگز در
 هیچ معرکه یک از ایشان بتحت واداد او نکرده فرمانبرداری او نموده
 ضمیمه لشکر او شده بودند چنانچه سلطنتی حاکم راجستین و سارنگاپور
 و غیر آن سی هزار سوار ولایت داشتند در اقل آدس سنگه پاکری دوازده
 هزار سوار و حسن خان میواتی حاکم میوات دوازده هزار سوار و بهادر آمل
 ایدری چهار هزار سوار نرنیت باڈا هفت هزار سوار و ستردی کچی
 شمش هزار سوار حاکم جبل و پرم دیو حاکم میرکته چهار هزار سوار و
 نرسنگه دیو چوهران چهار هزار سوار و محمود خان ولد سلطان سکندر
 اگر چه ولایت نداشت اما با امید سروری اسلامت دو هزار سوار
 را با خود همراه ساخته بود مجموع جمعیت گردو مخالف بدولت و یک هزار
 سپاه کشیده پول آمدن مخالفان بمسامع علیه رسید بهر تریب عسا که
 نصرت آنرا اشتغال فرمودند و کب خاص بادشاهی در خل شکن شده
 و دست راست آن چین تیمور سلطان و میرزا سلیمان و نور احمد

دوست خاوند و یونس علی و شاه منصور برلاس و درویش محمد ساربان
و عبداللہ کتاہدار و دوست الیشک آقا و جمعے دیگر از امرای عظام
مقرر شدند و بر دست چپ علاؤالدین بن سلطان بہلول لودی و شیخ
زین خوانی و امیر محب علی ولد نظام الدین علی خلیفہ و تروی بیگ
برادر قوچ بیگ و شیر افکن ولد قوچ بیگ و آرایش خان و خواجہ حسین
و جمعے دیگر از ملازمان سلطنت و ارکان دولت قرار گرفتند و بہر انظار بوجہ
دولت پیرایے حضرت جہانبانی آراستہ شد و در کمین نصرت مکین
حضرت جہانبانی قاسم حسین سلطان و احمد یوسف او خلائجی و
ہند و بیگ قوچین و خضر و کوکلتاش و قوام بیگ اردو شاہ و ولی
خازن و قراقوزی و پیر قلی سیستانی و خواجہ بہلولان بخشی و علیہ الشکور
و جمعے دیگر از بہادران تہو را یکن تختیں شدند و بہر بسیار ظفر قرین
حضرت جہانبانی میر بہہ و محمدی کوکلتاش و خواجگی اسد جامدار نامزد
گشتند و در بر انظار از امرای ہندوستان مثل خان خسانان و
ولاور خان و ملک داد گمرانی و شیخ گھورک یا آداب خدمت قیام نمودند
و در جہ انظار سمیت آتار سید مہدی خواجہ و محمد سلطان میرزا و عادل
سلطان بن مہدی سلطان و عبدالعزیز میر آفرید محمد علی جنگ جنگ
و قتلہ قاسم قرادار و شاہ حسین یار بیگی و جان بیگ آنکہ و از امرای

هند جلال خان و کمال خان اولاد سلطان علاؤ الدین دلی خاں شیخ زاده
 فرمای و نظام خان بیانه و جمیع دیگر از غازیان شجاعت پیشه و بهادران
 جلالت پرور کمر بندگی با خلاص کامل بستند و جهت تولد قلمه ترمو یک و ملک
 قاسم برادر با با قشقه و جمیع منقول در جانب برانثار تعین یافتند و
 مؤمن آنکه در ستم ترکمان با جمعی از خاصان پادشاهی در طرف جراتانامه
 شدند و بطریق حرم موافق قانون غرات روم جهت پناه تفنگچیان
 و گردانان که در پیش سپاه دولت بودند صفی از ارباب ترتیب نموده باز
 بنحیر اتصال دادند و جهت ترتیب و انتظام این صف نظام الدین
 علی خلیفه مقرر شد و سلطان محمد بخشی اعیان و ارکان افواج قاهره را
 در محال خود مقرر داشته باستماع احکام پادشاهی با امام ربانی پیوند
 داشت در حضور اقدس ایستاده بود و توأجیان و یسار دلان را با طواف
 و بواجب روانه میکرد و احکام و اوامر مطاعه را در ضبط و رجوعا که اقبال
 به سرداران می رسانید و چون ارکان لشکر باین شایسته قائم گشته بکرس
 بجای خود استقرار گرفت فرمان محلی شد که هیچکس بحد حکم از محل خود
 حرکت نه نماید و بجهت خدمت قدم در میان محاربه نه برند از روزی که
 پاس گذشته بود که آتش جنگ اشتعال یافت - شهر
 شب و روز در هم در آمیختند سپاه از دو سو جنبش انگیزند

دہادہ برآمد نہ ہر دو طرف دودریائے کین بربلب آورده گفت
 قسم باد پایان فولاد نعل بہ خون دلیران زمین کردہ لعل
 جہاندار در موکب خاص خویش خرامندہ بر کباب رقاص خویش
 در بر انار و جرات جہان قتال عظیم شد کہ ز لرزہ در زمین و ولولہ
 در زمان افتادہ جرات مخالف بجانب بر انار جنبش نمودہ ہر سر و
 کوکلتاش و ملک قاسم بابا قشقہ حملہ آورده چین تیمور سلطان حکم عالی
 بہ کمک ایشان رفت و مردانہ دستبردے نمودہ مخالفان را برداشتہ قریب
 پنج ہفت ہزار نفر را سنانید و جلد وے ایں فتح بنام او مقرر شد و مصطفیٰ
 رومی از غل حضرت جہانبانی را بہار پیش آورد و تہنگ و ضرب زن آن خپاں
 صفوف مخالف را در ہم شکست کہ رنگ از اکینہ دہا سہ بہادران بزد و دوجود
 بسیاری از مخالفان با خاک ہلاک برابر کردہ بہرہ و فساد و چوں زبان زبان
 فوج اعدا نہ بہیم میر سپاہ حضرت گیتی ستانی نیز مردہم را چیدہ چیدہ اند
 بہیم بہ کمک سپاہ منصور می فرستادند و فتح قاسم حسین سلطان احمدی
 قوام بیگ را فرمان شد و فتح ہند و بیگ قوجین مامور شد و فتح
 محمد کوکلتاش و خواجگی اسد را حکم رسید و پنداران یونس علی و شاہ
 منصور برلاس و عبداللہ کتا پنداران پس ایشان دوست ایشان آقا
 محمد خلیل اختہ بیگی بہ کمک مامور شد و میر انار مخالف بکرات و مرات

جمله بر جبهه خال لشکر قیروزی افتاد و در هر نوبت غازیان اخلاص نهادند و بعضی را
 به تیر باران بلا زمین دوزی کردند و بر سر نه راه برق خنجر و شمشیر خاکستری
 ساختند و مومن آنکه در ستم ترکمان به موجب حکم دالاز عقب سپاه ظلمت
 آئین شتافتند و ملا محمود و علی آنکه با شلیق ملازمان خواجه خلیفه به کمک
 آمدند و فتحند و محمد سلطان میرزا و عادل سلطان و عبد العزیز میرزا خورد
 قتل و قدم قر اول و محمد علی جنگ جنگ و شاه حسین باریگی منحل غانجی
 دست به چاره کشاوه پاسبان ثبات محکم کردند و خواجه حسین با جماعت دیوانیان
 به کمک ایشان رفتند و همه بهادران لشکر قیروزی جنگ که عزیمت جالانشانی
 کرده و همت بجالستانی بسته بودند بواسطه گیرای کام خود از انتقام دشمن بلند
 کردند و چنانچه میرزا خالفان را به خاک ناکامی انباشتند - شعر
 گره به گره دست پیکان زناں زره بر زره پشت رویش تنال
 زهر سو سنا منای خارا گذار فرو بسته راه سلامت به چار
 درخشنده شمشیر پاس بنقش زویدیه بصری را بعد از درفش
 عیار زمین کله بر راه بست نفس را درون گلزار راه بست
 و چون زمان کار و کارزار بسیار سپاه دشمن امتداد یافت بملازمان
 بادشاهی که در پس الیه باندا شیر دزد خنجر بودند فرمان شد که از راست و چپ
 خول بیرون آمده و چای تفنگچیان را در میان گذاشته از هر دو جانب

کارزار نمایند بوجب اشاره و الا جوان شجاعت نهاد و دلاوران جلاوت آیین یوں
 شیران زنجیر گسل خود را با اختیار خود یافته داد دیرری و دلاوری دادند و چو کما پیک
 تیغ و شمشیر تیر با فلک رسانیدند و نادر العصر علی قوی با توانی خود در پیش
 غول ایستاده بود و در انداختن سنگ و ضرب زدن و لنگ کار نامها بتقدیر می
 رسانید و مقارن این حالت قهرمان فرمان قضا نفاذ و اردو شد که از بهای غول
 بیشتر روانه شوند و آنحضرت خود بدوکت و اقبال بجانب سپاه مخالف اجزم دست
 و همت بزرگ نهضت فرمودند و از اطراف و بجانب عساکر عالییه این محنتی را مشاهده
 نموده بمحقق دریا جنبش نمودند و یکبارگی دلاوران اقبالند محله بصوف و مخالفان
 آوردند و در آخر روز نائمه قتال چنان اشتغال یافت که مینه و میسر سپاه
 نصرت قرین مینه و میسر لشکر خاندان نادر را بپوده در انداخته با قلب تیره و مخالفان
 در یک محل فراهم آوردند و بخوبی صولت صدات دلاوری برآں گروه پریشانیان
 روزگار را خندید که همه این تیره بختال دست از جان شسته و دل از زندگانی
 برگرفته بر جانب راست و چپ غول پادشاهی حمله آوردند و خود را بتلاش
 زد یک رسانیدند و غارت و المی در جات به همت و الا پاسه ثبات و قدوم
 ستقامت و استیلا و افشای استیلاست بر دود و صدات مردان مرد کار بردند و تائید
 کافی بخالت و محال قرار و محمل ضبط نمایند تا آن تیره بختان صمیم روزگار
 و اختیار این ثبات از کینه و تیرگی گذشته و بگمته بنامند و از سر

مصاف مروکارانی بنیم جانی به لانت بمردن مفت خود دانستند لسانم فتح و ظفر بر شجار
اعلام دولت اشعار و زیدین گرفت و غنیمت و تانی از اعضا و تن و توکل و ترد و
به شگفتن آمد لشکر مخالف بسیار و طعمه تیغ خون آشام و پیر شاهین پرواز گشت و خون
گرفته چند که بقیتہ السیف بودند و رخسار بخت غبار آلود و بار ساخته خسوف خاشاک و بود
خود را بجا و بپا بهر محبت از میدان نبرد پاک رفتند و بر سر سیمه چون ریگ روان
گم گشته صحرا سے آوارگی شدند حسن خاں میواتی ضرب تفنگ در گردن گرفت
در اقل او دس سنگ و ماناک چند چو بان و راس چند بیکان و دلیپ راس و کنگو
و کم سنگ و دس و دس سی بسیار سے از سرداران کلاں الیشاں غبار راه عدم گشتند و
چند یاب هنر از نشی در زیر دست و پاسبان لشکر اقبال نیست و نالود شدند
محمدری کو کلتاش و عبدالعزیزه میر اسفور و علی خان و بعضی دیگر را به تعاقب
یا ناسانکالتین فرمودند حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی کامیاب اقبال شده
بمیر نصرت عظمی و عطیہ علیا سجاات شکر گزاری حضرت باری عزرا تمه که کشاد
و بستی صوری و معنوی باز بستند سلسله آفتاب و دست بجای آورده بهر نفس
پاک گروہ از جنگ گاه خاں افغان را بیدار و پیشتر بر دندنا آنکه شب در آواز آل
سیاه بود و دشمنان و شبستان عشرت برد وستان بهمت از حجت از کار اعلیٰ
ساخته و کس کامیابی بلند آواز که در مراجعت فرمودند و بعد از گذشتن ساعت
چند از شب به منزل گاه رسیدند و چون آفتاب برآوردی نه رفته بود که آن محذول

دستگیر شود از آن مردم که در پی آنکه خیر تا ناهز و نشده بودند نامها تمام شالیسته بظهور
 نیامد آنحضرت میفرمودند که وقت نازک بود با همید کس نه داشته را فرود بالستی رفت
 شیخ زین عده که از افاضل گدای قدس بود تاریخ این فتح پادشاه اسلام یافت و غیر
 کیسوار کابل نیز همین تاریخ نوشته فرستاده بودند آنحضرت در واقعات می فرمایند که
 در فتوحات سابق نیز مثل این تواریخ در فتح دیال پور شده بودند که در وسط شهر
 رنج الاقل دوس تاریخ یافته بودند چون فتح چغین به سمت کشور کشانی روسیه
 نمود قاقب ساسا نمودن و ولایت او شتافتن موقوف داشته پیر میات پیر نهاد
 بهمت والا شد و محمد علی جنگ جنگ و شیخ نگورن و عزیز الملک قوری را با جمعه
 کثیر بر سر الیاس خان فرستادند که در میان دو آب سرفتنه برافراشته قصبه کول
 را گرفته بودند و یکجای علی حاکم آنجا را در بند کرده چون لشکر منصور نزد یک
 آمد و تاب مقاومت نیاورده بر گداور شد و چون محکوب عالی بدر الحلافت
 آگره رسید کاش شور بخت بد روزگار را اگر قنار ساخته بدگاه محلی آگره دهند و
 بیابار سید و چون شتیه میوات مستقیم فحیر جهان آراست بود آن محبوب شرف
 نهفت اتفاق افتاد چهارشنبه ششم رجب بنواحی الود که حاکم نشین میوات
 ست نزول اجلال شده خزان الود را تمام حضرت بهمانانی اختصاص
 افت و چون این ملک نیز داخل ممالک محروسه شده به عزیمت انترظام
 مالک شرقی رجوع به سمت مستقر خلافت روسیه نمود.

رخصت حضرت جهانبانی بہ کابل و بدخشاں نہضت
 موکب بہمان لوزد حضرت گیتی ستانی بمستقر خلافت
 چون انتظام ممالک کابل و بدخشاں و استحکام آن ولایت بر دست
 سلطنت علیہ لازم بود و وقت مقتضی در سال ہند و ہفدہ کہ خان میرزا
 بہ موت طبیعی رخت ارتحال ازین عالم بہ نسبت حضرت گیتی ستانی پادشاں
 را بحضرت جهانبانی مکرمت فرمودہ بودند و اکثر ازمان در آن خدمت اشتغال
 داشتند را جرم حضرت جهانبانی طراز کشور ستانی گوہر تیغ اقبال فروغ ناصیہ
 اجلال عنوان مفاخر و معالی طغرائے مثال بے مثالی قرہ عیون السلطنت
 و الخلافتہ ابوالنصر نصیر الدین محمد ہمایوں را در سہ کمر و سہ اورنم رجب ایر
 سال ہمایوں قال رخصت آن ممالک فرمودند و در سہیں روز ہی توہ و
 براستیصال بہن افغان کہ در زمان آشوب را نا لکھنؤ را محاصرہ نمودہ گرفتہ
 بود و مصروف داشتند و قاسم حسین سلطان و ملک قاسم یا باقشقہ و ابو
 نیزہ بازو حسین خاں و از امرائے ہندوستان علی خان قرلی و ملک داد
 کہ رانی را تا تارخان خان جہاں را بہ مجاہد سلطان میرزا امیراہ سانشہ فرستاد
 و آن بخت برگشتہ باستماع نہضت موکب عالی اسباب و اشیائے خود
 گذاشتہ نقد جان در کف گم بخت و آنحضرت در او اخیر این سال سیر فتح پور

بارے فرمودہ بفرمودہ عالی دار الخلافہ اگرہ را پایہ آسمانی بخشیدند و در قصد
 وی و چهار بسیر کول کوچ فرموده از انجا به شکار سنبل توجه گماشتند و آن کوهستان
 و گشتار آتشا کرده بدار الخلافہ نزول اقبال فرمودند و در طبیعت و ہشتم صفر
 فخر جہاں بیگم و خدیجہ سلطان بیگم از کابل سعادت کشف از رانی داشتند و اسحق
 بکر کشی سوار شدہ استقبال فرمودند و لازم فتوحات بجائے آوردند و چون خبر
 نتوانی رسید کہ میدانی راے حاکم چندیری جمعیت میکنند و انانیز استوار و بیگا
 ی نماید و بر اے ارباب خود اسباب سرانجام می دهد بنا بریں سعادت سعادت
 فر اے متوجہ چندیری شدند و شش ہفت ہزار جوان جاں نثار کار گزارہ
 بہرہ چین تیمور سلطان از حد و کالپی بر سر چندیری فرستادند و صبح چہار شنبہ
 ہفتم جمادی الاولی فتح چندیری بر وجہ و لخواہ نقش لبست فتح دار الحرب تاریخ
 این تاریخ الی است و بعد از حصول این مامول چندیری را بہ احمد شاہ ہمیرہ
 سلطان ناصر الدین عنایت فرمودند و یکشنبہ یازدہم جمادی الاولی مراجعت
 اتفاق افتاد از بعضی ناقلان ثقتہ مسموع شدہ است کہ پیشتر از توجہ ریات
 بصوب چندیری را تا ارادہ طعیان نمودہ لشکر می کشید و چون بایرج رسید اتفاق
 نام لازم حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی آنرا محکم ساخت و آن سیم بخت آمدہ
 ناصر نمود شب یکے از بزرگان او را در خواب بصورت مہیب ظاہر شدہ تہدید
 بود چنانچہ آواز و شست و دہشت و دہشت آن خواب بیدار شدہ لرزہ بر اعضائے

اوستولی شده تپ کرد و بهمان حال مراجعت نمود و راتنا سے راه سپاہ اجل
 برو تاخت آورده ازین عرصہ اور اہریمیت داد عسا کہ فیروز می مند از آب
 بُرہان پور می گذشت بہ سامع علیہ رسید کہ معروف و بین و بایزید استیلا
 یافته اند و ملازمان در گاہ قنوج را گذارشته بر اہری آمارہ اند و شمس آباد
 را ابوالمحضر نیزہ بردارہ بزور گرفتہ اند بہا بر آں عنان عزیمت بہ آں حدود
 منعطف شد و جمعی از بہادران کا طلب را پیشتر روانہ ساختند بہ مہر و
 دیدن سپاہی زبان گیران اپس معروف از قنوج گریخت و بین بایزید و معروف
 خبر نصرت ہو کہ بشاہی را شنیدہ اند گنگ گذشتہ در برابر قنوج بطرف شرق
 گنگ بخیال گذر بندی نشستند را یات عالیہ کوچ بر کوچ رسید و روز جمعہ
 سوم محرم سال ہندو سی و پنج میرزا عسکری کہ اور از کابل بحبت مصلحت
 ملتان پیش از پورش چندیری طلب داشتہ بود نہ آمدہ بہ شرف لازمت استعما
 یافت و روز جمعہ کہ عاشورہ بود گویا رنجیم لم وفات بجلال شد و صبح آن شام
 عمارات را جہ کبراجیت و مان سنگہ فرمودہ متوجہ دارالخلافہ شدند و پنجشنبہ
 بیست و پنج محرم دارالخلافہ بفرم گرامی ہو و سعادات شد و و شنبہ دہ
 ربیع الاول قاصدان حضرت جہان بانی از بدخشان آمدند و عرض متضمن
 الفلح خوشدلی و خوشی آوردند و قوم بود کہ از صبیہ قدسیہ یادگار طغانی و
 حضرت جہان بانی فرزند سے شد و نام آنرا الامان نامادہ اند چوں ایں لفظ نرذ

مشتبه بہ عبارتے ناسمجیدہ می شد خوش نیامد و نیز چوں بے استرضائے
 خاطر مقدس بود پسندیدہ نیفتاد رضا جوئی پدر و انگاہ جنین پدر و جنین
 بادشاہ مٹم سادات صوری و معنوی ست و نارضامندی باعث صد گونه
 ناپسندیدگی ظاہری و باطنی و اندر اگر در عالم اسباب شتافتن آں نوابوہ
 سلطنت را ازین جهان گذران از ہمیں نارضامندی دانند در پیش مزاج
 دانان روزگار چہ دور باشد و بالجملہ چوں دار الخلافہ مستقر ریات عالیات شد
 با سلاطین دولت و سلاطین عزت از امرای ترک و ہند با یک شکر و حشمت
 بزرگ ساخته در تصفیہ ملک شرق و اطفائے نائرہ مژدار باب عصیان
 کنگش فرمودند و بعد از گفتگوے بسیار قرار بر آن یافت کہ بیشتر از توجہ ریات
 عالیات میرزا عسکری بالشکرے گراں متوجہ شرق شود امرای آں طرف آب
 گناہ بالشکرے ہائے خود ہمراہ شدہ دریں خدمت جہد عظیم بقصد یکم رسانند
 بموجب این قرار داد دو شنبہ ہفتم ربیع الآخر میرزا عسکری رخصت یافتہ متوجہ
 شد و خود بہ سیر و شکار بہ سمت وصول پور توجہ فرمودند و سوم جمادی الاولیٰ خبر
 آمد کہ محمود پسر اسکندر بہادر را گرفتہ سرشورش دارد از تنگناہ راجت نمودہ
 بہ دار الخلافہ اگرہ نزول اقبال فرمودند و قرار یافت کہ خود نیز بدولت و
 اقبال پورش محالک شمرقیہ فرمایند دریں اثنا قاصدان از بدخشان آمد کہ
 حضرت جہانبانی لشکر آں اطراف را جمع نمودہ و سلاطین و سیر را بخود ہمراہ

ساخته با چهل و پنجاه هزار کس بر سر سر قند عزیمت رفتن دارند و حرف صلح هم
 در میان است و ساعت غشور عنایت شرف صدور یافت که اگر کار از مصلحت
 نه گذشته باشد تا صاف شدن مهم هندوستان صلح گویند نمایند و در فرمان
 عطا وقت نشان طلب هندال میرزا و خالنه می ساختن کابل مذکور بود و نوشته
 بودند که انشاء الله سبحانه چون کار هندوستان را که قریب الاغتنام است با انجام
 مخلصان بنواخواه کاروان فراخ حوصله را گذاشته خود متوجه ولایت موردی خواهیم
 شد باینکه استعداد این یورش را جمیع بندها سه آن حدود نموده منتظر موبک
 عالی باشند پنجشنبه هفدهم ماه مذکور خود بدولت و اقبال از آب چون عبور فرمایند
 متوجه شرق رویه شدند و درین روز ایلچیان نصرت شاه والی بنگال به شیکس ملای
 گرامی آمده اظهار بندگی نمودند و روز هفدهم و شنبه جمادی الاخری در کنار دلیا
 گنگ میرزا عسکری سعادت ملازمت دریافت و حکم شد که میرزا با لشکر خود از
 طرف آب فرود می آمده باشند و در نزدیکی کره خبر ویران شدن محمود خان پسر
 سلطان سکندر رسید و تا حدود غازی پوشش یافته به بروج پور و بهیه نزل
 اجلال و حلول اقبال فرمودند و در آنجا ولایت بهار به میرزا محی زمان قرار یافت
 و پنجم رمضان روز و شنبه از بنگال و بهار خاطر جمع فرموده به مهت دفع مشرب
 و باینکه بجانب سردار نصرت اتفاق افتاد و مخالفان با فوج قاهره جنگ
 کرده شکست یافتند و آنحضرت خبرید و سکندر پور سیر فرموده و خاطر اندر

حدود و جمع ساخته بانوار موجه دارا اختلافه اگر چه شریک و درانک زمانه
 معاهده آن مقتدر سبب اقبال را از فرقه دوم والا غیرت نزهت بر سر مقتدر
 گمروانیدند و حضرت جهان بینی چیته آشنائی تا یک سال در بدخشان مشورت
 پیرایه خاطر مساوت مظاہر بودند ناگاه به یک بار شوق محفل عالی حضرت
 گیتی ستانی که عالمی بود از کمالات صوری و معنوی گمربیان گیرنده و اختیار
 عنان تماشک اندوست داده و بدخشان را به سلطان لوس که میرزا سلیمان بابا نامی
 او انساب داشت سپرده بجانب آن قبله اقبال و کعبه آمل شتافتند
 چنانچه در یک روز به کابل رسیدند میرزا کامران از قندهار به کابل آمده
 بود و در غیدگاه به ملاقات آنحضرت سرور و استعجاب یافت و حیران شده
 سبب توجیه را پرسید فرمودند سلطان اشتیاق مرکشان کشان می بود
 هر چند به دیدہ خیال جمال آن کعبه آمل را بمواہ مطالعہ می کردم و عاقلانہ
 لقائے جانفزاسے آن قبله اقبال را مشاهده می نمودم اما رتبه عیاں را
 حالتیست که بیان بکنه آن نه توانند سید و میرزا پندال را اندکابل پیراست
 بدخشان رخصت فرمودند و از آنجا قدم عزیمت در رکاب ہمت آورده و توسن
 شوق را و در شاہراہ عزیمت گرم ساخته بانک فرصت بدرا اختلافه اگر چه از فریاد
 اوزنگ پادشاہی سجدہ گاہ سوا پندال روئے زمین گشته بود و رسیدہ بہ سعادت
 ملازمت کامیاب گشتند از غرائب حالات آنکہ حضرت گیتی ستانی با والدہ ماجدہ

ایشان بر تخت نشسته به حرف و حکایت ایشان مشغول بودند که ناگهان کوکب
درخشان از مطلع بدخشان سرزده بر منوال پنجم سعادت فروزاں شد و گمانش
دیدار روشن گشت مقرر است که هر روز شهریاران غیور است اما آن روز از قدیم
مسترت بخش حضرت جهانبانی جشن عید دی و دیگر ترتیب یافت که فخرست
روزنامه دولت و تاریخ عنوان مسترت توان سافت و میرزا حیدر در تاریخ
رشیدی نوشته که در سال نهمصدوی و پنج حضرت جهانبانی بموجب طلب
حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی متوجه هندوستان شدند و فقر علی لادر
بدخشان گذاشتند و در آن ایام قره العین سلطنت میرزا ابوزید بهرت یزدی
پیوسته بود آنحضرت را ازین واقعه اندوچه عظیم رو داده مقدم گردید حضرت
جهانبانی را تسلی بخش خاطر اشرف ساختند و حضرت جهانبانی نائے در
ملازمت آنحضرت بهره مندین و دولت بودند و آنحضرت با ایشان مصاحبه
سلوک می کردند و بارها به زبان مقدس ایشان میرفت که ہمایوں صاحب
بے بدے ست و الحق انسان کامل عبارت از وجود اقدس آنحضرت بود و
چوں اندر بدخشان متوجه هندوستان شدند سلطان سعید خان کہ از
خواہن کاشغرست و نسبت خویشی دارد و با این ہمہ بہ ملازمت حضرت
گیتی ستانی فردوس مکانی آمدہ رعایت ہا و تربیت ہا یافتہ بہ طلب سلطان
دیس و دیگر امر اسے بدخشان بہ خیال خام رشید خان را دربار کند گذاشتہ

متوجه بدخشان شد و پیشتر از آنکه او به بدخشان آید میرزا هندیال به بدخشان
 رسیده قلعه ظفر اعظمی را گاه حضور ساخته بود و سعید خان سه ماه محاصره قلعه
 نموده بی بهره به کاشغر مراجعت نمود و در هندوستان بموقت عرض حضرت
 گیتی ستانی چنان رسیده که کاشغریان آمده بدخشان را متصرف شدند
 آنحضرت به جهت انتظام مهاباد بدخشان خواجه خلیفه را حکم رفتن فرمودند
 خواجه از محاطه ناهمی قاعد نمود آنحضرت بحضرت جهانبانی که با بخت جوان
 و دولت بیدار و در حریم حضور کامیاب سعادت بودند فرمودند که در رفتن خود
 چه صلاح می بیند ایشان عرض کردند که از محرومی سعادت حضور آزار کشیده
 ام و نذر کرده ام که دیگر باختیار خود حرمان بر خود نه پسندم و امتثال حکم
 حضرت را چاره نیست بنا بر آن میرزا سلیمان را از خدمت بدخشان فرمودند
 و به سلطان سعید نوشتند که با وجود چندین حقوق صد و راس امر نجاست
 عجب نمود و اکنون میرزا هندیال را طلبیدیم و میرزا سلیمان را فرستادیم اگر
 حقوق منظور داشته بدخشان را به سلیمان میرزا که نسبت فرزندی دارد
 به دهند به موقع خواهد بود و الا ما از ذمت خود ساقط کرده میراث را به وارث
 سپردیم دیگر ایشان دانند و میرزا سلیمان پیش از آنکه به کابل رسد بدخشان
 از آسیب بداندیش محروس و مصون بوده محل امن و امان شده بود چنانچه
 گذارش یافت و چون میرزا سلیمان به بدخشان رسید هندیال میرزا بموجب

حکم عالی بخشان را به میرزا سلیمان سپرده خود متوجه هندوستان شد
و آنحضرت جهانبانی را بعد از چند گاه که در ملازمت بودند به سنبل
بجایگزین ایشان مقرر بود در خدمت فرمودند و تا شش ماه در سنبل
کامیاب عیش و عشرت بودند تا آنکه عارضه تب بد مزاج اعتدال
ایشان طاری شد و رفته رفته بامتداد کشید حضرت گیتی ستانی انیس خیر
جانگاہ بیقرار شده از فرط عطوفت فرمودند که به دہلی آئند و از آنجا به کشتی
روانہ سازند تا در حضور طبیبان حاذق معالجه نمایند و جبے کثیر از اطباء
و اناکہ زیریایے تخت حاضرند باستصواب افکار در علاج ہمت گمارند
در اند کہ فرصتے براہ دریا قدوم گمراہی از زانی داشتند ہر شنبہ تہہ میزدند
معالجات بکار بندند و تہہ بہرات صحیح فرمودند مزاج اشرف بہ نصحت را کہ
بجمع نہ کرد و چون مرض مزمن گشت روز سے درال طرف آب چون
نشسته بہ اتفاق و انایان حاضر اند نشیئہ معالجان می فرمودند میرزا البقا
کہ از اعظم افاضل آن روزگار بود بہ عرض رسانید کہ اندر خوردن پودر انیس
چنان رسیدہ کہ در امثال این امور کہ اطباء سے صوری از معالجه آن عاجزند
چارہ کار نہیں دیدہ اند کہ بہترین اشیا را تصدق نموده صحت از در گاہ
الہی مسئلت نمایند حضرت گیتی ستان کشتہ کشتایے فرمودند کہ بہترین چیز با
نمزد یک ہایوں نعم و بہترین و شریف تر از من ہایوں چیز سے ندارد من

خود را فدا سے اُومی سازم ایندو جهان آفرین قبول کسار و خرابی خلیفه و
دیگر مقرر بان بساط و الابعرض اشرف رسانیدند کہ ایشان بہ عنایت
الہی صحت عاجل خواہند یافت و در سایہ دولت آنحضرت پیغمبر طیبی
خواہند پیوست این حرف چہ از زبان اقدس می گزیران مقصود ازان
چہ از بزرگان پیشین نقل افتاده آنست کہ بہترین مال دُنیا الصدق نمایند
پس بہاں الماس بے بہا کہ از مواہب غیبی در جنگ ابراہیم بدست
افتادہ بود و آنرا بالیشان عنایت فرمودہ اند لہذا صدق باید کرد فرمودند مال
دنیا چہ وقع دارد و عوض ہای آن چون تواند شد خود را فدا سے اُومی کہ کار برد
سخت شدہ و طاقت ازان گذشتہ کہ یہ طاقتی اور قائم دید و این ہمہ
بہ نجات را لہذا تم تاب آورہ انگاہ بہ خلوت فنا جات در گذرہ مشغول نہا چہ کہ این طریقہ
قدسیہ را می باشد بجا سے آورہ سہ باید کرد حضرت جہانبانی حجت آشیانی
گشتند چون دعوت ایشان بہ عزاجابت پیوستہ اشترگرانی از خود یافتہ فرمودند
برداشتیم برداشتیم فی القدر حرارت غریبہ عارض بدن آنحضرت شدہ در عنصر
حضرت جہانبانی محفہ طاری گشت چنانچہ در اندک فرصت صحت کاملی را
نمود و ذات علی اصفا حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی زیان زمان
گمراہ فری شد تا بحد سے رسید کہ اختلال در مزاج تزلزل و تشویش گرفت
در امارات رحلت و انتقال از وجبات حال ہوید آگشت تا آنکہ بادل بیاب

و باطن حقیقت پس ارکان دولت و اعیان سلطنت را احضار فرموده
دست بخت خلافت را بر دست همایون نهاده بجانشینی و ولیعهدی خود
فرمودند و بر تخت خلافت جلوس داده خود در پایۀ سرخیلافت مصیبت صاحب
فراش گشتند و خواجه خلیفه و قنبر علی بیگ و تودی بیگ و هندو بیگ و شیخ
کثیر در ملازمت حضرت بودند نصائح بلند و وصایای گرامی که سرمایۀ دولت
ابدی و پیرایۀ سعادت جاودانی تواند بود بجای آوردند و به داد و دهش
و عدل و احسان و تحصیل رفاه الٰهی و رعایت رعایا و نگهبانی خلایق
و عذر پذیرفتن مقصران و گذراندن جرائم گنهگاران و رعایت جرم کارگزاران
و از پایانداختن سرکشان و ستمگاران و منمونی فرمودند و به زبان اقدس
راوندند که خلاصۀ وصایای اکن است که قصد برادران نه کنید هر چند
همزواران کردند و الحق پاسبان نفاس و منیت آنحضرت بود که حضرت
جهانبانی حقیقت آشپانی چندین جفاها از خوان کشیدند و با تقاضا نه کشیدند
چنانچه از سواخ حال روشن خواهد شد و در اشتداد مرض حضرت گیتی ستانی
فردوس مکانی میر خلیفه از آنجا که عالم بشریت است بواسطه توهمی که از
حضرت جهانبانی بخاطر او راه یافته بود کوه اندیش گشته می خواست که
همدی نخواهد را به سلطنت بردارد و خواجہ نیز از رتبہ رانی و بستی و نامحاله
فہمی بخود خیال باطل راہ داده ہر روز بہ دربار آمدہ ہنگامہ ہجوم گرم

می ساخت آخر الامر بوسیله درست گویان دو در بین میر خلیفه برادر راست آمده
ازین اندیشها باز آمد و خواجه مذکور را حکم فرمود که به دربار حاضر نشود و منادی
کردند که کسی به خانه او نرود و به تائید الهی کار بجای نرود و حق به مرکز
نقد قرار گرفته و بتاسخ ششم جادی الادلی انصدوسی و هفت و چهار
باعث که برب آب چون در دار الخلافه سرسبز کرده آس بهار اقبال بود این
عالم بیوفار ایدرود کردند فضلا عهده در تواریخ و مرانی آنحضرت قصائد
و ترکیب گفتند آنجا مولانا شهاب محمادی این مصرع تاریخی یافته مصرع
همایون بود و ارث ملک وے

محال است که کمالات ذاتی و صفاتی آن ذات قدسی آیات
به دفتر با گفته آید مجلس آنکه اصول هشتگانه جهان بینی را که اول بخت بلند باشد
دوم همت ارجمند - سوم قدرت کشائی - چهارم ملک داری - پنجم
که شش در محموری بلاد ششم صرف همت بر وفا همت عباد - هفتم
نوشیدل ساختن سپاسه ششم ضابطه ایشان از تباہی به تمام و کمال
بر وجه مستوفی داشتند و در فضائل المتعبد متعارفه رسمیه روزگار نیز سر
بمآمد بودند و آنحضرت را در نظم و نثر پایه عالی بود خصوصاً در نظم ترکی و دیوان
ترکی آنحضرت در نهایت فصاحت و عذوبت واقع شده و مضامین تازه
در آن مندرج است و کتاب شنوی که مبین نام دارد بقیه است

مشهور و نزد زبان دانان این لغت به مزینت تحسین مذکور رساله والدیه
 خواجه اسرار را که در دانه الیست از بحر معرفت در رسالت نظم کشیده اند
 بنایت مطبوع آمده و واقعات خیر را از ابتداء سلطنت خود تا حال
 ارجح از قرار واقع به عبارت فصیح و بلیغ نوشته اند که دستوار العی است
 بجهت فرمانروایان عالم و قانونیست در آموختن اندیش های درست
 و فکر های صحیح بر اے تجریت پذیران و دانش آموزان روزگار و آں
 دستور العمل دولت و اقبال را بموجب حکم جہاں مطاع شهنشاهی بتامیخ
 سی و چهار المی و قے که ریات عالمیات از نگلشت بهارستان کشمیر و
 کابل مراجعت فرموده بود میرزا خان خانان ابن پیرام خان به فارسی ترجمه
 نمود تا فیض خاص النجاس آں به عموم تشنه لبان رشحات سعادت فایز شود
 و گنج بهیاں او در نظر شہیدستان و دانش اشکارا گردد و آنحضرت در قیون
 موسیقی نیز دستگاہ والا داشتند و ہم چنین بزبان فارسی نیز اشعار پذیر دارند
 ازین جمله این رباعی از واردات طبع فیاض آنحضرت است رباعی
 درویشان را اگر چه نه از خویشا نیم لیک از دل و جان معتقد ایشانم
 دورست گوشت شاهی اندر ویشی شاهیم و نه بنده درویشا نیم
 و این دو مطلع نیز از اشتراقات ضمیر انور اوست
 هلاک میکندم فرقت تو دامنم و گم نه رفتن ازین شہری تو انستم

تابه زلف همیشه دل بستم از پریشانی عالم درستم
 و آن حضرت را در عرض رسائل شریف است و از انجمله کتابی است
 مفصل که شرح فن تواند بود و از آن حضرت چهار فرزند سلطنت پیوندیده
 دختر بلند اختر مانند اقل آن حضرت بهمانیانی نصیر الدین محمد بهایلوں بادشاه دهم
 کامران میرزا سوم عسکری میرزا چهارم هندال میرزا صبیحات قاضی سیاست
 سکرنگ بیگم گل چهره بیگم گلبدن بیگم این هر سه از یک والده اند و از اجله اهل
 صحبت و از باب قرب و اصحاب کمال که در بساط عزت حضرت فردوس مکانی
 کامیاب سعادت بودند یکی میرزا البقا است که در علم و حکمت پایه بلند داشت
 دیگر شیخ زین صدر بنیره شیخ زین الدین خوانی بدو واسطه علوم متعارفه
 و زبده بود و جدت طبع داشت و نظم و انشا آنگاه بود و به دوام صحبت آن حضرت
 امتیاز داشت و در آیام دولت حضرت بهمانیانی صحبت آشیانی امارت بهم یافته
 بود و دیگر شیخ ابوالوجد فارسی خال شیخ زین خوش صحبت و خوش طبع بود و شعر
 بهم می گفت دیگر سلطان محمد که سه لطیف طبع و شعر شناس بود از مصاحبان
 میر علی شیر و در ملازمت محرز میر لیسیت و دیگر مولانا شهاب حمای حقیر می تخلص
 از علم و فضل و شعر نصیب وافر داشت دیگر مولانا یوسفی طبیب او را از نرسانان
 طلب فرموده بودند در مکارم اخلاق و مینت دست و مزید توجه ممتاز بود
 دیگر سرخ و داعی گفته شاعر به تعین بود به فارسی و ترکی شعر می گفت و دیگر

مطابق باقی بود در شعر سلیقه درست داشت در زمین محزون بنام نامی آنحضرت
 مشنوی گفته است دیگر خواجه نظام الدین علی خلیفه در قدم خدمت و محبت
 و زانند عقل و استقامت تدبیر در نظر آن حضرت مرتبه عالی داشت از
 فضائل و کمالات خصوصاً طب بهره مند بود دیگر میردرویش محمد ساربان
 مرید و منظور ناظر الدین خواجه احمد در خوش صحبتی و فضیلت امتیاز داشت
 و در بارگاه مقدس اعتبار تام یافته بود دیگر اخوند میرمورخ و او فاضل
 و خوش صحبت بود و تصانیف مشهور چون تاریخ جلیب السیر خلاصه الآحاد
 و دستورالایور و غیره را دارد دیگر خواجه کمال بیگ از امرای بزرگ و اهل
 نشست بود در سنجیدگی اطوار و شایستگی فضائل ممتاز بود برادرش
 یکجاست خواجه مهر دار و معتمد خاص و اهل نشست بود دیگر سلطان محمد
 و ولدش از امرای بزرگ بود اخلاق پسندیده داشت.

انتخاب

از

دیوان حافظ

الایا ایہما الساقی ادر کاسا و ناد لہما
 کہ عشق آساں نمود اول وے افتاد شکلا
 بہوئے نافرہ کا تر صباراں طرہ بکشايد
 ز تاب جود مشکینش چہ خون افتاد در دہما
 بکے سجادہ رنگیں کن گرت پیر خاں گوید
 کہ سالک بے خبر نبود ز راہ و رسم منزلہما
 مراد منزل جانان چہ من عیش چوں ہر دم
 جہ سے فریاد می داد و کہ ہر بندید محملہما
 شب تار یک بیم موج گرداب چنین ہائل
 کجا دانند حال ما سبکساران ساحلہما
 ہمہ کارم ز خود کافی بہ پیدناجی کشید آخر
 نہاں کے ماندہ اس رازی کز و سازند محملہما

حضور می گریہی خواہی از غائب مشو حافظ

مبتی مطلق من تہوی درع الدنیا و اہلہا

بیا کہ قصر ال سخت سست بنیاد ست
 بیار بادہ کہ بنیاد عمر بر باد ست
 غلام ہمت آنم کہ زیر چرخ کہود
 زہر چہ رنگ تعلق پذیر آزاد ست

نصیحت کنت یاد گیر و در عمل آرد
 محمودستی عمار از جهان گسست نهاد
 چه گویم که بیک خانه دوش مست خواب
 که اسے بلند نظر شاه باز سد نشین
 تراز نگره عرش می ز نند صغیر
 غم جهان بخور و پند من میرانہ یاد
 رضا بدادہ بدہ وز جبین گره بکشائے
 نشان مہر و وفا نیست در چشم گل
 کہ این حدیث ز پیر طریقتم یادست
 کہ این عجوزہ عروس ہزار دانا دست
 سروش عالم غنیمت چہ مژدہ داد دست
 نشین تونہ این کج محنت آبادست
 ندانمت کہ دریں داکہ چہ افتادست
 کہ این لطیفہ الغرم ز مہروی یادست
 کہ بر من وقودہ اختیار نکشادست
 بنال بلبل مسکین کہ جائے فریادست
 حصہ چہ میری اسے سعست نظم برجا فقط
 قبول خاطر لکھن سخن خدادادست

چو بشنوی سخن اہل دل گو کہ خطاست
 سرم بدنیا و عقبی فرو نمی آید
 در اندرون من خستہ دل ندانم کیست
 دلم ز پیدہ بروں شد کجائی اسے طرب
 مرا بکار جہاں ہرگز التفات نبود
 نہ خفتہ ام بجناے کہ می نیم شہرما
 چیں کہ صومعہ آلودہ شد بخون دلم
 ازاں بدیدم خاتم عزیزی دارند
 سخن شناس نہ دلبر آشنا این جاست
 تبار کہ اندانہیں قہقہا کہ در سر راست
 کہ من چشمم دادہ رفغان و در غوغاست
 بنال باب کہ اندر پیر و کارا بنواست
 کج کہ در نظر من چنین خوشش آراست
 شمار صد شبہ دارم شراب خانہ کجاست
 گرم بیادہ بشوئہ حق بدست شجاست
 کہ آتش کہ نمیرد ہمیشہ در دل راست

چه ساز بود که بنواخت مُطربِ عشاق
که رفت غم و هنوزم دماغ پیرز صداست
نهارِ عشق تو دلش در اندروم بود
که باست وقت عبادت چه وقت بجای دعاست
ندای عشق تو دوشم در اندر دل دادند
قصای سینه حافظ هنوز پیرز صداست

بنال بلبل اگر بامنت سر یار است
که مادی عاشق از ابریم و کار ما زار است
در آن چین که نشیمن و زوایه دوست
چه جاسی دم زدن نافه ایست تا نار است
بیار باد که رنگین کنیم جامه دلق
که مست جام غم و ریم و نام شیار است
نه بسته اند و نه توبه حالیا بر خیز
که توبه وقت گل از عاشقی زربکار است
سحر که شمع وصلش بخواب میبیدم
نه به مراتب خوابی که به زبیر است
خیال زلفت تو بختن نه کار خان است
که ز پیله رفتن طریق عیار است
لطیفه ایست نهانی که عشق از خیزد
که نام آن نه لب لعل و خط زنگار است
چال شخص نه چشم زلف عارض حال
هر از نکته درین کار و بار دلداریست
باستان تو مشکل تو او رسید آری
عروج بر فلک سروری بد شواریست
روندگان طریقت به نیم جو خزند
قبای اطلس آنکس که از مهر عاریست
دلش بناله میازد و ختم کن حافظ

که رستگاری جاوید در کم آزار است

صوفی از پیر تو می راز نهانی دانست
گوهر هر کس ازین لعل توانی دانست
شرح مجموعه گل مرغ سحر داند و بس
که نه هر کس که در حق و معانی دانست

عرضہ کر دم دو جہاں بردل کار افتادہ
 آں شد اکنوں کہ ز افواہ عوام اندیشم
 دل بر آسایش با صحت وقت ندید
 سنگ گل را کند از زمین نظر لعل و عقیق
 ایکہ از دفتر عقل آیت عشق آموزی
 مے بیاور کہ نماند بگل باغ جہاں
 بحر از عشق تو باقی ہمہ فانی دانست
 محتسب نیز ازین عیش ثانی دانست
 ورنہ از جانب ما دل نگرانی دانست
 ہر کہ قدیر نفس بادیمانی دانست
 ترسم این نکتہ بتحقیق ندانی دانست
 ہر کہ غارت گری باد خزانہ دانست
 حافظ این گوہر منظوم کہ از طبع انجنت

اثر تہمت آصف ثانی دانست

حاصل کار کہ کون و مکاں این ہمہ نیست
 از دل و جان شرف صحبت جاناں غرضست
 منت سدرہ و طوبی از پیے سایہ مکش
 دولت آلت کہ بچون دل آید بکنار
 پنج روزے کہ دریں مرحلہ ہلکت داری
 بر لب بحر فنا منتظر یکم اسے ساقی
 ز اہدایین مشوا ز بازی بخیرت ز نہار
 درد مندی جو من سوختہ زار و نزار
 از تہتاک کن اندیشہ و چوں گل خوش باش
 نام حاقضار قم نیک پذیرت ولے
 بادہ پیش آ کہ اسباب جہاں این ہمہ نیست
 ہمہ آلت و گیر نہ دل و جان این ہمہ نیست
 کہ چہ خوش بنگری لے سر و دال این ہمہ نیست
 ورنہ با سعی اہل باغ جہاں این ہمہ نیست
 خوش بیاسائے زمانے کہ زباں این ہمہ نیست
 فرختے دال کہ ز لب تابہاں این ہمہ نیست
 کہ رہ صومعہ تا دیر مغاں این ہمہ نیست
 ظاہر حاجت تقریر و بیاں این ہمہ نیست
 زانکہ تمکین جہاں گذراں این ہمہ نیست
 پیش دندان رقم سود و زیاں این ہمہ نیست

جان بے جمال جانان میل جہاں ندارد
 بایہ کس نشانی زراں دلستاں ندیدیم
 ہر شے میں رہ صد موج آتشیں مست
 سر منزل قناعت نتوان دوست دادن
 چنگ خمیدہ قامت میخواندت بعشرت
 گم خود قریب شمع مست احوال از پویشاں
 ذوق چنان ندارد بے دوست زندگانی
 احوال گنج قاروں کا یام داد برباد
 آں را کہ خواندی استاد گم شگری تحقیق
 اے دل طریق رندی از محاسب بیاموز
 کس در جہاں ندارد یک بندہ چو حافظ
 نریا کہ چون تو شاہ کس در جہاں ندارد
 ساہا دل طلب جام جم از ما میگرد
 گوہرے کہ صدف کون و مکان پیروں بود
 مشکل خویش بر پیر معان بر دم دوش
 بیدلی در ہمہ احوال بخدایا او باد
 دیدش خرم و خندان قح بادہ بدست
 گفتیم این جام جہاں میں تو کے داد حکیم
 ہر کس کہ میں ندارد حقا کہ آں ندارد
 یا من خبر ندارم یا اونشاں ندارد
 دردا کہ میں محما شرح و بیباں ندارد
 اے سادباں فروکش کایں رہ کراں ندارد
 بشنو کہ بندہ پیراں بیچت زیاں ندارد
 کال شعخ سر بریدہ بند زباں ندارد
 بے دوست زندگانی ذوق چہاں ندارد
 در گوش گل فرو خواں تا ز رہاں ندارد
 صنعت گم لیست آتا طبع رواں ندارد
 مست مست و درستی او کس این محال ندارد
 کس در جہاں ندارد یک بندہ چو حافظ
 نریا کہ چون تو شاہ کس در جہاں ندارد
 انچہ خود داشت ز بیگانہ تمنا میگرد
 طلب از گم شدگان لب دریا میگرد
 کا و بت امید نظر حل معما میگرد
 او نمیدیدش داز دور خدا را میگرد
 داند راں آئینہ صدگونہ تماشا میگرد
 گفت آں روز کہ میں گنبد رینا میگرد

آن همه شعبده با عقل که میکرد آن جا سامری پیش عصا و یار بیضا میکرد
 گفت آن یار که زوگشت سر در بلند چو مش آن بود که اسرار پیدا میکرد
 فیض روح القدس از باز مد فرماید دیگران هم بکنند آنچه میجا میکرد
 گفتش سلسله ز کف بتان دانی چیست
 گفت حافض کلاه از شب یلدا میکند

غزل بیست و نهم خسرو

دل در عاشقی آواره شد آواره تر بادا
بتاراج اسیران زلف تو عیار میدارد
بخت تازه است بهر مردن خود تازه تر تو آم
گرمی زاپده عاصی خیر میگویی مرا ای گو
دل من پاره گشت از غم نه زانگونه که بهر بود
همه گویند که خوشخوارش خلق بجای آمد

تنم از بیدلی سحاره شد سحاره تر بادا
بخونم نیز غریبان چشم تو عیاره تر بادا
دلست خار است بهر کشتن من خاره تر بادا
که آن آواره کوئے بتاک آواره تر بادا
اگر جانان بدین شاد است یارب پاره تر بادا
من ایس گویم که بهر جان من خوشتر بادا

چو با تر دامن من خوشتر باد و چشم تر
بآب چشم مرگوان دانش آواره تر بادا

رسید باد صبا تازه کرد جان مرا
بخت ز گس فریاد کم کن ای لب لب
هر با سودا چین را چه نرسد که بهر آب
مرا کند بگلستان بسی است لیک چه سود
گمان نمانی بودم کن فراق آوینم
نشان نماند نقشم که است عارض تر باد
فغان من ز کجا بشنید انگوش آن شوخ

نرسد داد بمن چو سے دلستان مرا
کنوی که جواب بدوست ناتوان مرا
بگل نموده که بسند گم زیاده ان مرا
که سوخته من زده رسته نیست گلستان مرا
غم نه نشد نفیس می گسند گیان مرا
که در کشته قلم این نقش به نشان مرا
که بودی شنی سفید گشته این قهان مرا

بہرید جانب او مرغ روح با من گفت
 خوش آں دمی کہ در آید سفید دم ز دم
 مہماد بر لب من لب نہاند جان سخن
 ردائے صبا تو بگو سرور رفتہ را باز آئی
 ز رفتن تو بجاں آدم نمی دانم
 کہ من شدم تو نگہدار آشیان مرا
 پیر از ستارہ و مسہ کردہ خانمان مرا
 کہ مہر کردہ بانگ شہدین دہان مرا
 بنو بہار بدل کن یکے خزان مرا
 کہ رفتنت ز کجا خواست بہر جان مرا
 دل شکستہ خمسہ و سجاں تو شتافت
 غریب تست نگہ دار مہمان مرا

باز اہماد و بر سبزہ گل افشانی کرد
 قدح لالہ چو از باد صبا گرداں گشت
 شاہدِ باغ ز یک رنجین بارانی
 مرغ در پردہ عشاق سرودے میگفت
 اے صبا دی کہ فوائے بچن مے میخورد
 آخر ایں شرم آں بود کہ او خندہ زناں
 حق چشم من مسکینت خدا یا پسند
 ہمہ عمرت بکنم اے گل بد عہد بجل
 غصہ ام خیر و کاے دل سخن صہر کنی
 آخر لے گریہ ہی جان مرا خواہی سخت
 برگ گل را صدف لولو مر جانی کرد
 مست شد لیل و آہنگ غزلخوانی کرد
 گوشتہا را ہمہ بر لولو رسانی کرد
 چاک دو پیرہن خود گل و بارانی کرد
 پیچ یادے بہن گم گشتہ زندانی کرد
 بر لب آب نشست و شکر افشانی کرد
 پایش آں گشت کہ بر نرگس بستانی کرد
 یار ہر خندہ کہ برودے تو پرنانی کرد
 دہ چرا گوے از اں چیز کہ نہوانی کرد
 پیچ اندر دل او کار سخی دانی کرد

کس بر اں روئے نخی یار گفتن جانا
 زلف کردار که بسیار پریشانی کرد
 عشق در سینه در وں آمده خالی فرو
 صبر سکین نتوانست گم اں جانی کرد
 شه جلال الدین فیروز شه آنکو در ملک
 تا اید خواهد شاهی و جهان بانی کرد
 یا صبح دشواری در نوبت او نیست از آنکه
 فتنه بر بستر خواب آمده آسانی کرد
 تو پیر پروئی و دیوانه مکن خشم و را
 عهد شه را چو فلک عهد سلیمانی کرد

بُت نور سیده من هوس شکار دارد
 دل صید کرده هر سوزیکه هزار دارد
 رود اں چنان بجوالاں که نری سبزه نگرند
 سر آں سپاه کردم که چنین سوار دارد
 دل من به برد زلفش جگر من بخت جانش
 تو عباس غافل ایجان که هنوز کار دارد
 نتوانمش که بنیم بر قیب ناموافق
 چه خوشست گل و لیکن چه نم که خار دارد
 برد اے صبا و حال که مرا بهر دیدی
 بر آں سوار عتاب نواز جانگی را
 بخدا که سینه ام را بشکاف و جان من وں
 که ز تن دی سمندت دل پر غبار دارد
 تو که شانه مینمائی بر که بودی مشب
 که درون خانه تو دگر سے چه کار دارد
 که هنوز چشم مست اثر شمار دارد
 چو اسیر لست خشم و نظرت بگردی کن
 سخنه گو به تن دی که دل فگار دارد

تنها غم خود گشتن با یار چه خوب آید
 جانان چو در دریا در گشتن مشتاقان
 میسوزم و میگردم گرد سر مشغ خود
 بهم بار جزا بگردم هم جام وفا خوردم
 آن روز که جان بیدارم در حیرت و خضارت
 روزی که پس از عمر شبها روز کند بان
 من خود بکشم خود را از دست غمش لیکن
 چون پیش بمانم از آتش گسل گردد

از کار بران لبها آنرا چه خوب آید
 پیش نظرش رفتن بر در چه خوب آید
 رقصی پیر وانه بر نار چه خوب آید
 این کار که من کردم از یار چه خوب آید
 برخاک من آن بیت را در قمار چه خوب آید
 شب تا ببحر پیشش گفتار چه خوب آید
 یارب که هم از دستش این کار چه خوب آید
 از رشته تشبیهش ز نار چه خوب آید

چون دوست کند بر جان دعای خداوندی
 در بندگی از خشم و اقرار چه خوب آید

خبرم رسید است شب بر یار خوابی آمد
 بنیب آمد است جانم تو بیا که زنده مانم
 ستم آید میدیدم ز خوار گشتن و بیای
 دل و جان بپرداختم بدو بختی بیای
 بزمه نصیحت فراتست گفتم چنانکه دانی
 منم و دین و آیه ده تو و من است این دل
 ز خود بپوش دورم ز تم مجتسان را

مهربان فدای من که سوار خواهی آمد
 پس از آنکه من ز خاتم بیکار خواهی آمد
 بهیوس بمیرم از تو بشکار خواهی آمد
 دو جهانست داد اگر تو بقمار خواهی آمد
 اگر من ز بخت روزی بکنار خواهی آمد
 مردمانی راه این که نگاه خواهی آمد
 ز حساب هشتم آخر بشمار خواهی آمد

حس است خورده مصلحتی بهم روزی دادم بخور این قلیح که فردا بخار خوابی آمد
 بیک آمدن بروی دل و جان صد خوشتر
 که زبداگر به نیساں دوسه بار خوابی آمد

دلی که نگرش منبش بنام لبستاند
 زبیه و شیرین دهان آن کس را
 بر و جان من اسے کاشکے نہ ہند باز
 خوش جوانی دوستی من در آن ساعت
 خیال برو صلاح مرا کہ ہر روزے
 بر آستانش رود آب و پیرامون بنیاد
 کسے کہ دل ز خم زلفت او پر دل آید
 دلم فرو شدہ صد چاسے تار و لیش را
 کہ است زہرہ کنز اہل سارہ لبستاند
 کہ چاشنی ازل لب بخار لبستاند
 بداد پوسی و یارب کہ باز لبستاند
 کہ من پیالہ و ہم او بنام لبستاند
 مراد خوشن اندر خانہ لبستاند
 مگر کہ تحفہ اہل نیاز لبستاند
 کہ تو نیست کہ از چنگ باز لبستاند
 زہر جامہ عمر و رات لبستاند
 قوی سرے کہ معشوق اسیر بسیار
 نکودے کہ ز محمود ایاز لبستاند

چہ بلاست از دو بیت نظر نیاز کردن
 ہر کہشاداد دل در فتنہ باز کردن
 چونال صنع بے چوں ز جمال تست پیدا
 نواں ہر بیت عشقت زہرہ بجا کردن
 ہم خواب مردان شدہ دید و تلخ یارب
 ز کجاست گشت شیریں ز کجاست باز کردن

چه خوشست با تو خلوت که در بدست تو خوش
 تو بحسب خوش که ما را ز غمش چو شکر خوش
 ز خراش دل گواهی بزمیان را ز کردن
 همه روز زنده بودن همه شب گداز کردن
 بجقات دل نهادم بمن آنچه میتوانی
 چکنم نمیتوانم ز تو احسب از کردن
 بهوس فدا کنم جان بدارت که نیست عار
 پس سبک تنگی را بهوس ایا ز کردن
 صف عاشقان است اینجاده ای حقید
 که بشهرت پرستان نتوان نماز کردن

چه بود متاع خمر و که کند تار جاناں
 گلسه چه طمع دارد بدیهان باز کردن

غزلیات سعدی

چنل بکوی تو آشفته ام بوی تو مست
وگر بروی کم دیدہ بر نمی باشد
مجال خواب نمی باشدم زدست خیال
در نفس طلبد هر کجا گر فتار لست
غلام هستم آنم که پای بند یکی است
مطیع رای تو ام گر دلم بخوابی سوخت
نماز شام قیامت بهوش باز آید
نگاه من بتو دیگران بخود مشغول
اگر تو سر و خرامان ز پایست نشین
برادران و عزیزان نصیحت میکنند
نذر کنید ز باران دیدہ سعدی
خوش است نام تو بر دهن دل دریغ بود
ازیر سخن که بخوانند بر دستان بدست

ہر کہ دلا کر ام دیدار زوش آرام رفت
 باد ہی رفت دما عاشق بیدل شدیم
 ختم نماید بر روز چلیست کہ در خانہ یافت
 مشعلہ بر فروخت پر تو خورشید عشق
 تار و تاج جمع را در پس دیوار صبر
 گم بہم عمر خویش با تو بہم آرم دے
 ہر کہ ہوائی نخت یا بفراتی نسوخت
 ما قدم از سر کنم در طلب دوستان
 آخر عمر از جہاں چوں برو دخام رفت
 راہ بجائی نبرد ہر کہ با قدم رفت
 ہمت سعدی عشق میل نکردے ولیک
 پاسے فرو شدہ بکام عقل نہا کام رفت

اس فکر خندہ کہ پر لوش دہانے دارد
 بتماشاے درخت چمنش حاجت نیست
 کافراں از بُت بیجاں چہ تمتحہ دارد
 ابرویش خم کمان یاہ قد اوست چو تیر
 علت آلسنت کہ وقتے سخن میگوید
 بخت آلسنت کہ وقتے کمرے می بندد
 آنکہ گفتی مردانہ رپے نو خنجر اری خویش
 نہ دل من کہ دل خلق جہانے دارد
 ہر کہ در خانہ چو تو سرور دانے دارد
 بارے آں بُت پرستید کہ جانے دارد
 کس نہ دیرم کہ چنیں تیر و کمانے دارد
 ورنہ معلوم نکشتے کہ دہانے دارد
 ورنہ مفہوم نکشتے کہ میانے دارد
 با کسے گوئی کہ در دست عنانے دارد

عشق را غیبت کہ تا مرگ نباید نرود ہر کہ بر چہرہ ازین داغ نشانے دارد
 سوز یا کشتی ازین موج بد نہ توان بُرد
 کہ نہ بحر لیست محبت کہ گرا نہ دارد

اسے ساربان آہستہ راں کارام جا تخم میرود
 واندل کہ با خود داشت تخم باد ستا تخم میرود
 من ماندہ ام بھجورازو بیچارہ در بخورازو
 گوئی کہ نیشی دورازو در استخوانم میرود
 گفتم بہ شیرنگ فسوں پہناں کتم باز دروں
 پہناں نمی ماند کہ خون برآست تا تخم میرود
 بگذاشت یار سر کستم بگذشت عیش تا تخم
 چوں مجرمے برآتشم کہ سر و خاتم میرود
 یا ایں ہمہ بیدار اوں عید بے بنیاد او
 در سینہ دارم یاد او تا بر زبا تخم میرود
 گفتم بگریہم تا ابل چوں خرفرو ماند بہ گل
 وین نیز ستوا تخم کہ دل با کار و تخم میرود
 حمل بدار اسے ساربان تنہی کن نا کارداں
 کہ عشق آں سرورداں گوئی روا تخم میرود

باز آبی و بر چشم نشین اسے دلفریب نازدین
 کاشوب فریاد از زمین بر آسمانم میرود
 شب تا سحر که غنوم داند ز کس می نشنوم
 این ره بقاصد میروم ز کف عنانم میرود
 صبر از وصال یار من برگشتن از دلدار من
 که چه نباشد کار من هم کار از انم میرود
 در رفتن اک از بدن گویند هر نوع سخن
 من خود بچشم خویش تن دیدم که جانم میرود
 سحر سی فغاں از دست مالالتی نبود ای بی وفا
 طاقت نمی آرم جفا کار از فغانم میرود

شب عاشقان بیدل چه شبی داز شب
 عجب است اگر تو انم که سفر کنم ز گویت
 ز محبت سخاوت هم که نظر کنم ابرویت
 بگرشتم عنایت نظر لبوسه مکن
 سخن که نیست طاقت که ز خویش تن بچم
 چه نماز باشد آنرا که تو در خیال باشی
 نه چنین قیاس کردم چو تو دوست میگردم
 تو بیا که ز اول شب در صبح باز باشد
 یکجا رود کبوتر که اسیر باز باشد
 که محبت صادق آست که پاک باز باشد
 که دعای درویشان ز من نیاز باشد
 بکدام دوست گویم که محل راز باشد
 تو صنم نمیکزاری که مرا نماز باشد
 که شاد و محروم گویم و جفا و ناز باشد

دگرش چو یار نبی غم دل گوئی سحری که شب وصال کوتاه و سخن دراز باشد
 قدمی که بر گزنی برفا و غم یاراں
 اگر از بزا جزئی قدم مجاز باشد

نظر خدایه بیناں ز سحر هوا نباشد
 همه وقت عارفانہ نظر است و دیگرانرا
 به نیم صبح باید که نبات زنده گردد
 اگر تا سعادتی هست که زنده دل کمیشد
 بکسی نگر که ظلمت بزدا و از وجودت
 تو خود اند که نام شهری که ز دوستاں پیری
 اگر اهل معرفت را چونی آستخوان بسیند
 اگر تو خوں بریزی بقیامت نگر م
 نه رفیق مهربانست نه حریف گسست یگان
 تو در آئینه نظر کن که چه دلبری و لیکن
 و گویے های حکایت نکتہ کین و لیکن
 سفر نیاز مند ایں ز سحر خطا نباشد
 نظر سے محاف دارند و دم روا نباشد
 که حمار و مردگان را خبر از صبا نباشد
 بحیات او فتادی که دگر فنا نباشد
 نه کسی لغو ذیالست که در او صفا نباشد
 مگر انداں ولایت که دئی وفا نباشد
 چو دیش بهیچ سختی خبر از وفا نباشد
 که میان دوستان این همه باجرا نباشد
 که بر دز تیر باران سپر بلا نباشد
 چه تو خوشن نه بینی نظرت با نباشد
 چو محالست ندارد سخن آشتا نباشد
 تو گمان مبر که سحر می ز جفا ملول گردد
 که گرش تو بے چانیت یکشی بجا نباشد

مهر و سیمینا بهر امیر وی
 کس بدین شیخ و مرغانی از رفت
 رو به پنهان دارد از مردم پری
 گمراه تا شا می کنی در غم و تگر
 بیند از می ابتداء را یا می کشی
 اندر و نهم یا تندی آید و لیک
 ما خود اندر قیفران تویم
 جان نخواهد برون از توینج دلی
 گر قدم به چشم من خواهی نرود
 که چه آرام از دل ما می رود
 دیدن مستعدی دلی همراه است
 تا پذیرداری که تنها می روی
 نیک به عهدی که به ما می روی
 خود چنینی یا به عهد ما می روی
 تو پیری ای آتشگاه را می روی
 که بجز شتر زین تنها می روی
 جبهه نشینی یا کس نفس یا می روی
 خاکتم که دست بخیزد می روی
 تو کی دایم بهینس می روی
 شهر بگرفتی بهر امیر وی
 دیدن بهر تی تویم تا می روی
 هم چنین می روی که نه یا می روی
 دیدن مستعدی دلی همراه است
 تا پذیرداری که تنها می روی

قصائد ظہیر قاریابی

سپیدہ دم چو شدم محرم سرے سرور
 بگوش ہوش بن آندند از حضرت قدس
 بجاں ربا طراب است برگہ گریل
 براستان نسا دل منہ کہ جائے دگر
 مگر توبہ خبری کاندیں مقام ترا
 بگوش تا بسلاست بمانے برسی
 بہیں کہ چند تشبیہ فراند راہ است
 تر مسافت دور دور اند راہ است
 دور میان گر و سپہ غریب و محسانی
 بہیں کہ تا شکست سیر و تبت پوشیدہ است
 چہ بارہا است ز تو برتن سوام و ہوام
 بدشت جانہ سے خامی خورد قافل
 کنار چنہ ضعیفہ بخان دل بتند
 ز کم مرده کفن بر کشی و در پوشی
 بیاں طبع کہ دہن خوش کنی ز غایت حرص
 بوقت صبح بود و بچو روز معلومت

شنیدم کہ آیت توبہ الی اللہ از لب احمد
 کہ اسے خلافت لقا پر روز بدہ مقدر
 گماں مبر کہ بیک شمت گل شود مجبور
 برائے نہ بہت تو بر کشیدہ اند قصور
 چہ دشمنان جنہ و دودستان غیور
 کہ را سخت تحریفست و نیرت بس دور
 براستان عدم تا بہ پیش گاہ نشور
 پدیں دور روزہ قامت چہ انہی خور
 پیناں کن کہ بیکبارگی شود نال فور
 چہ پایہ جانور اندازد خستہ و رنجور
 چہ داغماست ز تو در دل و جوش و طہور
 تو تیزی کنی از بہر خلق اوساطور
 تو جمع آوری کیں اطللس استہ فال سیفور
 میان اہل مرآت کہ داروت معذور
 نشستہ مترود کہ سقے کند زنبور
 کہ با کہ باخستہ عشق در شب دہجور

که مرد در تنق کبریا نیاید راه
 به باد دست میالای کاں همه خولست
 دل مرا یخوگر میاں گرفت خدیبه عشق
 بشد ز خاطر م اندیشه سے و عشق
 زهر چه گفتم و کردم کنوں پشیمانم
 وزیر شرق و مغرب نصیر دولت دین
 نه در حدلیقه فکرش وزیر باد غلط
 ز طول و عرض جهات کمال او صدوره
 نشسته در دل چشم ملک بهیبت او
 ز به دقایق لطف حق یو جرم سها
 صریح کاک تو در کشف شکلات جهاں
 به زیر دامن افلاک خلقت آں مجسم
 بگر و خیطه اسلام خلقت اک خندان
 سوے حکیم جزالت ترا تاں بهر
 تدریسه باطنی کرده که رایت صحیح
 ترا به جل متین بست اعتماد چه پاک
 چراغ بخت تو زان شمع برافروخته اند
 نهال جاه تو زان حوض یافتست نما

گم که لشکر حرص و هوا کند مقهور
 که قطره قطره چکیدست از دل انگور
 فشانده دامن بخت ز خاک این غرور
 برفت از سرم آواز بر لپ و طنبور
 بجز دعا و شنای خدایگان صدوره
 که باد رایت عالیش تا ابد منصور
 نه به صحنه معرزش نشسته گرد فتور
 همت یسان فلک محترف شده به قصور
 چنان که صولت سے در طبیعت مجبور
 و لیک گشته چون خورشید در جهاں مشهور
 چنان که نغمه داود را ادا سے زبور
 که گرد حبيب افق را پیر از بخار بخور
 که می نیاید شحری بر و مجال شعور
 نمود راه که اول کلیم را سوے طور
 بنزیر سایه او گم شود بوقت ظهور
 اگر گمسته شود رشته سنین و شهر
 که آفتاب چوپروانه خواهد از سوے نور
 که از تنش او حاصل آمد دست بخور

فرست تو پوا قلندر نور در عالم
 بهماست همت تو که گسان گردون را
 همیشه تانتهال گرد جسم دور فلک
 صلاح ملک و ملل به عنایت پینی
 در لوح ملک نصرة الدین ابوبکر بن محمد و توفیق مستن بر سر

نماند در توفیق غیب هیچ سر مستور
 ز عجز و تعجب چو تیره شمرده بل عصفور
 ترا چه دور فلک باد عمر نامحصور
 و ارم دین و دول بر کفایت مقصور

سپیده دم چو زنده ابر خیمه در گلزار
 ز اعتدال او احکام حساب افروز کرد
 نواخته خارا کن از غزل لب نیست عجب
 چه حال نیست که مرفاں بهی ز نیند و نوا
 هنوز سر و سهری در نیامده است قصص
 عروس باغ گم جلوه میکند امروز
 کلیمه از شاخ و رشت بلبل را
 بنور آماشده سون ز بند بهر آواز
 چمن بنور لب از شیرین بر ناسته
 نهاده نرگس ز عنایت جواب مستی سر
 جواهر بدی صفت از خرمی مجلس شاه
 ز جلیست به لب بهر که در مطالع او

گل از سر چرخ خلوت نشو و بصفت یار
 اگر به لولک قلم صوری ته کنند نگار
 که قدت سر و کارش بنود جز باخار
 چه روح جلیست که کلماتی کنند رخسار
 چرا به دست زدن خوش بر آید است چادر
 که باد غالیه سالیست و ابرو لولوبار
 فروغ آتش گل کرد عاشق دیدار
 در آن که ز زبان چو مسیح در گفتار
 چو شاهان خط سبزش و میگرد و عذار
 هنوز ناسته از چشم او نشان رخسار
 در و چنان که در آتش سال فصل بهار
 به لب خنجر صفت لبها عفت و عیار

ز بس ترقم و الحان مطربان در دے
 کسے گمان نہ برود و حریم حضرت اے
 زمانہ لغو و تحسین نہ ہو جو بر حمت تیرا
 بہر کم خرد مت و طاعت بجاست ہر گز تیرا
 نقشہ خمر و دے زمین لعل سعید
 خدایگان ملک زمانہ نضرہ دین
 جہاں کشاے ابو بکر بن محمد اسعد
 ز خاک مجلس او بوسے خاندانی آید
 و ریح چنیں سرود تیرے کسے پختہ مجلس
 زمانہ تہمتہ ستیزہ زرقتی نہاد صرا
 کسے کہ او نہر و گداز حقیت و سن
 نہرا و فخر بولم است و اکمل ملاحت جہا
 مچاں ابھر کجا ناندہم پرتہ زرقتی سن
 جہاں پینہ ہا امر نہ زمانہ توئی
 فلک زجا و تو انراشت پشت پرستہ
 زمانہ دست تیرا دید صامن المذاق
 غبار مرکب آن کیمیایہ مختبرست
 کسیکہ عز قبول تو یافتہ در عالم

ہمیشہ منور ملک پتہ لقا اسے در بستان
 کہ از جناتے ننگ بہمت بردے کنار
 بگوش اور سہ از لفظ راوی اشعار
 ملوک اعفادہ بردہ کش کلین و لیبار
 فراز مسند شہا نشہی سہل پاں اوار
 کہ مہر دیاہ لہر پاں او کنت رہاوار
 بیکیہ پیادہ کتہ در قح حدیث ہر امداد
 چناں کہ تہمتہ مختبر زہلکہ قطار
 باختیار ندادہ تو این سخن بگذار
 کہ مشرودہ کہ فرمان وہ جہاں بیزار
 گر اس سخن شہر و باو شہر قند ناچار
 کہ در تجاریم این ننگ چوں کشم این غار
 زمانہ بر سر باطل شایہ این اصرار
 کہ دوزخ گدازہ تہمتہ تہمتہ استغفار
 شہر ز عدل تو آور دے در دیوار
 ستاد تیغ ترا یافت قاطع اعمار
 کہ گشت سکہ خورشید ز و تمام عیار
 بچشم بخت و سہ بہمت ملک سے بل خوار

قرار چو آن بوم در شران مختصر است تو
 زنده به حال که در بارخ عمر بنشانم
 زمانه تانده بداد مثل او دانش من
 چه وقت عمر است و چه گام از روز است عمر
 هنوز پیش از کاکم نبرده به سر دوش
 هنوز از پس پشت تم محافل بخودا
 سر از بساط شهنت چپ گونه به گیرم
 بدای خداست که در آستان آمان نشین
 بدای قدیم که در وقت اولیت او
 چو آسمان در می بدای انبیا پیوست
 چو آتش در می آید با بهبوط او
 چنان زلفت او را با عجب سر قد
 پنهان نگاشت بر او از عقل و علم
 چو خیمه طاق آتشین است به نور خانی
 بصالتی که بیاراست بارغ فطرت را
 بمباری که در اجزاست خاک تعبیه کرد
 بدای جواد که چو ابر بادوسته را
 بدای که یکم که چو باد خاکساری را

هنوز کار مرا چو فلک نداده قرار
 یکم هنوز ز بختم نیاید ست به بار
 چه گونه دست بدادم زدا منت ز بار
 تر از ده دور تمیخ ز کف سبده دوار
 بچوای خاشاک بخت باد فاشیه دار
 نگر و به سر شمشیر نیکی کوال ایشار
 نفوذ بالشت میر از هم از چنین سرکار
 چنین کف سپاهی ذات او اقرار
 جهان نبود و نبود نه جهان نیال آثار
 یکم ازین دونه است کنش آید ستار
 بهر کار اند دل هر یک هزار ناله زار
 که ده نیافت در دو هم و فکر است انبار
 که تیر گشت در و دیو و اولا لا اله
 تر از ده است شب و روز است چو طیار
 بچسب قامت چو سرور است چو گنگا
 دل خداست شناس و زبان شکر گزار
 و چو خورشید دهد سالها یک ادرار
 کند به شمر ادا و لطف در اسرار

بدان عفو که در یک نفس فرو شوید
 بدان که کم گزیده و کمتر غمخش طبعی
 چو دست حکمت او طاعت کند بخت وجود
 چو خطبه لمن الملک بر جبال خواند
 بدان ز لائل بهیبت که در شبانگه عمر
 بدان منادی عزت که در سحر که حشر
 به تحفه هاست که امت که از در کعبه
 به جبهه بهای عنایت که در مقابل آن
 به گنج نامه حکمت که ستر تا ویش
 به مهر درج نبوت که آن دولت را
 هنوز صبح رسالت نکرده بود طلوع
 بدان سکینه عصمت که که در سندان
 بدان بهای سعادت که رحمت ازلی
 بقرص قدم صدق آن جوانمردان
 به نور طلعت خمر و که آسمان گشاخ
 بپار بالش قدرش که بره آورده اند
 بدان پلار که گوهر فتالی که در کعبه شاه
 بدان سمن و زبان سحر و زریس پچای

هزار نامه عصیا باک استغفار
 شما ما کن نتوان کرد تا بر دوزخ شمار
 نه از دیار نشان ماند و نه از دیار
 بیرون بر روز داغ جهانیاں پندار
 کند مستی غفلت نفوس را بهشیار
 کند ز خواب عالم کائنات را بیدار
 در افکند مهمتیا به دامن اختیار
 به نیم ذره نه سنجید عبادت ابرار
 بکسی نداند بیرون از عالم اسرار
 نه بود هیچ ایست چو احمد مختار
 که کرد عکس جلبیش جبال پر از الوار
 به پرده داری یک تنگبوت بر در غار
 نگردد سایه او بر مهاجر و الفجار
 که کس نبرد بر ایشان شفیق درین مختار
 نظر بر دهنده اند گماشتن زرقار
 دو سائبان سپید و سیاه لیل و نهار
 لبان شعله ناله است در میان بحار
 بدان کند سپهر افکن و ستاره شکار

بجوت این همه سوگند ها که از عظمت
 که چشم من جهاں آں زبان شود روشن
 خدا یگانہ اگر کشف حال من بکنی
 ویرا بہم شرق و غرب نفرو ششم
 ز خدمت تو چه شاغل بود مرا جہاں
 لصاب مایہ من دانش است و میدانی
 ز حضرت سبب تبعیت من بپوش بودست
 چه داعی کہ ز جرم نشست بر سینہ
 ہنوز در غم آن ماندہ ام کہ چوں افتد
 اگر ز خوف و رجاء در تجسم زانست
 مرا شکایت بسیار و شکرت اند کہ ہست
 میان عالم و جاہل تفاوت این قدرست
 قدم زد ام رہ بیرون نمی خنم آخر
 بروز درس شناسی کنی کنم تعلیم
 بسوی سارہ ز من مرغ مایہ پیروز
 ہزار می شود ایں ماجرا و می تہ ششم

نہ بہر ضرورت ازین یہ دعا کہ نصیب اہم
 کہ باد تازیانہ از جہاں و شمر بہ خود دار

بر آسمان و زمین جل آں بود و شمار
 کہ آستانہ نشہ لبستم بچہ غبار
 ز صدق ہر چہ نمودم یہ بود نہ ہزار
 کہ خاک تودہ قالی ندارد ایں مقدار
 کدام خوش و تبار و کدام ملک و عقار
 کہ ایں متاع ندارد جوے ویرن بازدار
 کہ بودہ ام بدل آندرد و تین بیمار
 چہ اشک کہ ز چشم دویدہ بر رخسار
 ز موج حادثہ کشتی عمر من بکنار
 کہ پاسے بر سر تخت و دست و روم نامہ
 اگر چہ می زنم دم زاندر کہ و بسیار
 کہ ایں کشادہ غناں باشد آن گنجستہ ہمار
 بسیر نگرد جہاں گشتہ گیر متولای پیکار
 بہ شب و خطیقہ ملح تو قیاسم نکار
 کہ رقعہ نہ برد از دعا و دعا و رفقار
 کہ از ملائکہ خاطر کسی کند انکار

در مباح مطهر الدین قزل ارسلان

شمع تم که لذت شادی بجای دهد
 طایوس جان بجلوه در آید ز خمی
 شمع نیست آتش که هر شب از لذت
 خلق بر آید چه بر دانه سود خفت
 لذت بجان می بریزم بجان دوست
 هر دو نماند به ام که چه ترکان
 بنیاد و جود تو نماند بدم که هیچ کس
 مقبل است بود که ز خورشید عارضت
 که در دهم بختی بر من منته سپاس
 وقت هست اگر نماند بر سهم ضروری
 تا نیمه و آب دید که تفاوت کوه است
 آری بخت که که عاشقی بخت قهر است
 دال طاقت از کجا که صفت ز در دال
 قریب دامن ز طارح که دلی از لذت نیست
 نه کرسی ذلک نه دانه لذت ز پایی
 و ز غنیمت که چو دم روح القوی نه

ذکر لب تو طعم شکر در دهان دهد
 چون طوطی لب به بکار بیته زبان دهد
 پروانه حدیا بمحبت آسمان دهد
 کس نیست که حقیقت زیت نشان دهد
 دانه بچشم و ابرو نامهربان دهد
 هر چه بر آید که بدست به ترکان دهد
 خورشید ز خلعت شب ساجان دهد
 بجران آلبانی زلفت امان دهد
 کس ز غنیمت نمی بخشد چو غنای دهد
 و بیای عشق را شکر دانه و آب دهد
 صد مشک ازین متاع بیکایان دهد
 با این دلی غنیمت و تن ناتوان دهد
 در بارگاه خمر و خمر و نشان دهد
 امکان آن که زنت آن استال دهد
 تا بوسه بر رکاب قزل ارسلان دهد
 نصرت هائے رایت او را دال دهد

تیغش ز کلاه سمری مغز و شش
 بیرون ز کائنات پرده صفت بر ارسال
 در برگ ریزه عمر و عمر بر اجل
 اطراف باغ معرکه را تیغ آبدار
 تر دامنش تیغش از رده است غایت
 راه نجات بسته شود به عدو چنان که
 هر سرگرمی که کند خصم از بهر عمر
 لایق غمزد است که حفظ از جنگ نام ایستام
 هر جا که است از در به بر در شود
 پیوسته تیغ و اختر بخت تو تو جوان
 فرماندهی سلطنت آن را بدو کن
 هر آنچه که به سر چوبه کند است
 اعجاز موسوی بنده هر کجا سر که
 صد تیرانه ی جهان گذرد تا نام و نام
 در دم دستی تو در بزم حاتمی
 با بزم بزمی بوی پیشیت قدح نهند
 هر کو چو تیغ با تو زبان آوری کند
 زر گرد بارگاه تو کیوان شب یثاق

نسرين چرخ را به همه استخوان دهد
 به سحر غم تمام تا ز جانش نشان دهد
 نور و زرا طلیعت فصل خزان دهد
 از خون گشته رنگ گل را خزان دهد
 رنگ از برون بوی خوش و بر گشتوان دهد
 مرگ از حد عثمان بر او گشتان دهد
 بازویش وقت حمله بگردد گمراهی دهد
 گوگرد را ز صواعق آتش آرا دهد
 آتش بر سر برده سوار جانش حمال دهد
 آکس به که پیرا برت خود یا جوان دهد
 کس حکم تو بسایه پیش آسمان دهد
 چنانکه کس تو بگوید قریه جهان دهد
 چو جبهه شایب و زار به دست سنال دهد
 اقبال در رعیت تو صاحب عشق دهد
 گمراهی تو اعدان و قبیح بهر آسمان دهد
 وزیر کس کشتی چو بهر سخت عثمان دهد
 قدرت چو آب او به زبان سنال دهد
 تا زنده سمر بر قدم پاسبان دهد

شاه با خلایق از تو عزیز و تو نگردد
 پوشیده نه هر جا نه زلفت و شتری
 در عمارت تو شاه چه که فتنه و سحاب
 شاید که بعد خدمت سی سال در عراق
 با آسمان جو کسوت شب را تو بکنند
 با داجان که کسوت غیر ترا اقتضا

در چشم من زده که بدست پیران دهد
 محتاج تو قدر نیست که در طلیسان دهد
 دستور چرخ را بیت در یاد کمال دهد
 تا خم هنوز زخمش و ناله در آید دهد
 گاه از شباب سوزان و گاه ز کمال دهد
 یک سر طراز مملکت چادمان دهد

در صبح آتاپاک امیر المومنین محمد

در تحقیق عید

چون پیر زمین طلسم شب گشت آشکار
 پیدا شد از گدازه میدان آسمان
 دیدم زنده بخت بر پس تخت لاجورد
 در صحن فلک چو خیمه دریا و ماه و خورشید
 یا بر مثال باغی بونس میان آب
 یا بچو بونس آمده بیرون ز لطف بخت
 در معرض خلاف جهان خیزد و زن
 من باشم بجز خلوت مشغول شستم

آفاق ساخت کسوت عباسان شاه
 شکل پالایان سحر و کائنات شهریار
 نوست سست گویا بکشم کرده نگار
 مانند کشتی که ز دریا گشته گدازد
 آهنگ در کشتی زان او کرده از کلاه
 افتاده بر گدازه دریا بخت و زار
 قویش و نظاره و خشم در انتظار
 گویم که است خیمه خیمه خیمه خیمه

باز این نقش بر الجیب شکل ناست
 آن شاهد از کجاست که این چرخ شوخ چشم
 گردون نه باز دست که در دست این طراز
 که جرم کوکب است چراغ خورشید
 گفت آنچه بشموی ازین جمله هیچ نیست
 نعل سمنی شاه جهان است کاسان
 گفتم که از در رخ ذات مبارکش
 بر عادت کاسان در دوامم نرود
 تان دو بهر تملیث عید سے دریغ
 شاه جهان اتا باب اعظم که گردش
 بویگر بن محمد بن یلدر که هست
 ای بحر میست که ز اندر فیض او
 دال قطب حرکت که سپهر ستاره را
 چون مشق شود جهت کعبه سحابت
 آن را که فر ترمیت او عزیز کرد
 وال که از حدیقه طغش گلی شکفت
 لای غم و غم که رای تو از رویه مایه
 آنکس که یکدم از معنیات مست فند

که کارگاه غیب همی که در آشکار
 از گوش او بر دل کشید این نقره گشوده
 گیتی از ساعدیکه ز بود دست این سوار
 و سیکریم است چراغ خورشید
 دانی که چیست با تو بگویم با اختصاص
 همراه بر سرش نهند از بهر افتخار
 هر سه بگویم تا بودم از تو یادگار
 در به چینی که یعنی پیران در شاهوار
 بر آستان خضر و گیتی کنم نشان
 اسلام را ز حادثه حصن ست اتوار
 چو آفتاب قاهر و چو چرخ کاسکار
 دایم غرق نعمت او هست روزگار
 بهوار که در مرکز حکمت بود دلار
 جز رحمت و درکش نه کند عقل اختیار
 اجماع آسمان نتواند که در خوار
 دوران روزگار نیارد نزار خار
 هر دم به استین که هم بستر و غبار
 تا فتح صور لشکرتش ز محنت نهار

بفشار پائے حرم کہ پیش از تو کس ندید
 بکشای دست و دم کہ کس را نیوفتاد
 گیتی بنزد وجود تو خاکست بے محاک
 پیش از کیکید بعد از تو آسماں
 در سائب و ہر لہ و شہ ہمہ سر گہر
 زلاں خطہ باز کار جہاں نہ تمام یافت
 تا روزگار خطہ اقبال تو بخواند
 در حسب حال خود سخنے چند داشتیم
 کہ سے آفتاب ملک زمانہ و امیر
 تا از برائے نظم ملک دریں جہاں
 دوران دولت تو کہ نظم جہاں از دست
 ملک تو ہجو تخت فروس بے زوال
 عمر تو ہجو مدت افلاک بے شمار

قصه سوادکوشی

فی حقیقه الربیع

باید ادا آن که تفاوت نکند لیلی و هزار
 صوفی از صوفیه گویمه بزبان در گلزار
 کوه و دریا و درختان همه در تشبیه اند
 بلبلان وقت گل آمد که خالان را شوق
 آفرینش همه تنبیه خبر اند نه در دست
 اینهم نقش عجب برود و دیوار و نمود
 خبرت هست که مرغان چمن میگورند
 هر که اهر فتنه بیند اثر قدرت او
 تا که آفرینش بر غفلت و پیش
 که تواند که در پیوه نگین از چوب
 وقت آنست که دام گل از حلقه غیب
 آدمی زاده اگر در طرب آید چه عجب
 باش تا غنچه سیراب دهن باز کند
 مرغ دگانی که گل از غنچه بر روی آید
 باد گیسو عروسان چمن شانه کند

خوش بود من صحرای و تماشا است بر باد
 وقت آن نیست که در خانه نشینی بر باد
 نه چشم مستحقان چشم کنند این اسرار
 نه کم از بلبل مستی تو خیال است بهوشیاد
 دل ندارد که ندارد و بخوار و فراق
 هر که فکر است نکند نقش بود بر دیوار
 کاخر است خفته بر آتش خفالت بر باد
 غالب آنست که فراقش نه بلبلان و دیار
 حیقت باشد که تو در خوابی و نگین بر باد
 یا که فتنه که بر آید گل صبر برگ از خار
 بدر آید که درختان بهر که در دشت
 سر در بارغ برقص آمده و بیاد
 باید ادا آن چه سر ناله آهسته ستار
 صدمه هزار آنچه ریزند در دستان بهار
 بوسه نسرين و قمر نعل برود در اقطار

زواله بر لاله فرود آمده ہنگام سحر
 پاؤں سے سخن آوے دو گل و سنبل و بید
 خبری و خطلی و نیل و فروستاں افروز
 از خواں رنجیہ بردہ کہ خضر اے چین
 ایں ہنوز اول آتا جہان افروز نیست
 شاخ و خضر و شیرہ باغ و ہنوز
 عقل حیران شود از خوشہ زردین عجب
 بندہ اے رطب از نخل فرود آوے زند
 تابہ تار یک شہ و سایہ ابرو و حجت
 سیب را ہر طرف دادہ طبیعت رنگے
 شکل را مرد تو گوئی کہ تشبہ بی لطف
 عشقہ انجیر و جھلوا اگر صالح کہ ہے
 کب و دریا سے تمنج و بر باد ام روان
 گو نظر باز کن و خلعت نایب
 پاک و عیب خدائی کہ بتقدیر عزت
 یادش اہی ز بدستور کند یا گنجور
 چشم از سنگ بمولی آمد و باران
 گچہ بسیار بگفتیم دریں باب سخن

راست چوں عارض گلہ سے عرق کرد و یا
 در دکان بچہ کروتن بکشاید عطار
 نقشہ رائے کہ در او خیرہ کا ند البصار
 ہچنا نست کہ بہ شخصہ دیباہ ہنار
 باش تا خیمہ ند دولت فیسان و ایار
 باش تا حالہ گم دند بالوان شمار
 وہم عاجز شود از حقہ یا قوت انار
 نقش بندان قضا و قدر شیریں کار
 ندید ہر رنگ چراغی بہند از گلنار
 ہم بنا لکونہ کہ گلگونہ کند روئے نگار
 کوزہ چند نبالتت معلق ہر بار
 خبختی شش کند در غسل شہد کار
 ہچہ دند زید درختان بہشتی انہار
 ایکہ باور کنی فی الشجر الا خضر نامہ
 ماہ و خورشید مسخر کند و لیل و نہار
 نقش بندی ز شنگرف کند باز نگار
 انگیس از گس نخل و دراز در پامار
 اندکے پیش گفتیم ہنوز از بسیار

ہمہ گویند یکے گفتہ نیار نہ ہزار
جائے آنست کہ کافر بکشاید ز تار
شکر انعام تو ہرگز نکلند شکر گزارد
گر بتقصیر گری نگذاری و تیار
تاب تھر تو نہار یکم خدا یا ز نہار
بخراوندی خود پرده پوش ایستار
دستی کن کہ بمنزل نرسد کج رفتار
یار سپا از ہر چہ خطا رفت ہزارا ستخفا
یا نگویم کہ تو خود مطلق بر اسرار
فی الموعظۃ والنہیۃ

تا قیامت سخن اندک کم و رحمت او
آں کہ باشد کہ نبتد و کرم طاعت او
لغمت بار خدا یا ز عدد بیرون ست
ایں ہمہ پرده کہ ہمہ کردہ ما پیوستی
نا امید از در لطف تو کجا شاید رفت
فعلما کے کہ ز ما دیدی و نپسندیدی
سخت یار است رواں گئے سعادتی
حیف آنکہ گرانمایہ کہ در ایہ وقت
درد پناہاں یو گویم کہ خداوند متی
فی الموعظۃ والنہیۃ

کہ مال تالب گورست و لور از ان مال
تو خواہی از ختم بند گیر و خوار مال
چو گوش ہوش نباشد چہ سوخون مقال
بگوش مروم نادان و آب در غزال
کہ ہست صورت دیوار اہلین تمال
کہ اعتماد مکر دہد بر جہاں عقال
و گر لقمہ حیاں خرد میکند کہ سفال
کہ پشت مار نقش ست و زہر و قتال

تو انگری نہ بالست پیش اہل کمال
من انجہ شرط بزار ست با تو میکیم
محل قابل و انکہ نصیحت قابل
نصیحت ہمہ عالم چو باد و نفس ست
بچشم و گوش و زبان آدمی نباشد شخص
دل اے حکیم درین محبر ہلاک مبتد
چناں بلطف اہمی پرورد کہ مرقارید
بچشم از دست نگاه در دنیا

لهر عسارتی هیچ اعتماد مکن
 برفت عمر و نه فتنه شطرا و ادب
 کنول که غیبت خیرست و روز طاعت
 زمان تو به و نه دست وقت بیداری
 وصال حضرت جان آفرین مبارکباد
 بنزد بارگنه گام بر نمی گیرم
 چنان شده است که دیگر امید خیر نماند
 نه آفتاب وجود ضعیف انسان را
 کنول هوای امل می یزد کبوتر نفس
 چنان شدم که با انگشت ینمایم
 بزرگ دار خدایا بحق مردانی
 مبارزان طریقت که نفس بشکستند
 یقین شون که یا لحنی و الا اعلان
 مراد نفس ندادند ازین نمرای غرور
 قفا خورند و راست کشند و خوش باشند
 به تیر سینه این دوستان علی التفصیل
 به نمی بوم و چاره نمیدانم
 مراد محبت نیکان امید بسیار است

که بخروند که می رود با استعجال
 برآستی که بازی برفت چندین سال
 در رخ روز جوانی که صرف شد بحال
 برآمد دست دعا و دوزخاک بمال
 که دیروز و فراق افتد اندرین احوال
 که ز بیم بار با هستگی رود جمال
 مگر لطف خاوند منع متعال
 که آفتاب فلک را فرو بست زوال
 که دست جو زمانه نبرد گذشت زبال
 نماز شام که به بام میروم چه حال
 که عارفان جمیلند و عاشقان جمال
 بنزد باز و سستی تقوی و لغوب حال
 لیستون له بالفار و الاصال
 که صبر پیش گرفته اند تا بوقت محال
 شب فراق با تیر باد وصال
 که دستگیری و رحمت کنی علی الاجمال
 بجز محبت مردان مستقیم احوال
 که مایه داران رحمت کنند بر لبال

نظر کنند به بیچارگان صفت نعال
 ز بهر آن که نه امروز میکنند افضال
 از آستان مرتبی کجا روند اطفال
 سوال نیز چه حاجت که عالمست بجان
 چه آید از ضعفای کیم و از جبال
 که آسمان وز زمین پرتافتند و جبال
 بخیر کن که همین است غایت الا مال
 نمی برد آنجا قیاس و وهم و خیال
 که وهم منقطع است از مسرقات جلال
 والموا عظم

بود که صدر نشینان بارگاه قبول
 توفیق است ز العام و اکرم المعروف
 همیشه در کمرش بوده ایم و در پیش
 سوال نیست مگر بر خیز آنکه کمرش
 من آن ظلوم جهل کنم که هم تو فرمودی
 مرا تحمل باری چگونه دست دهد
 ختام عمر خدایا بفضل و رحمت خویش
 شنای حضرت عزت نمیتوانم گفت
 بر آستان عبادت و قوت کن سودای
 فی النصائح

ای نفس اگر بیدارده تحقیق بنگری
 ای پادشاه وقت چو وقت فرارسد
 که پنج نوبت بدر قصر میزنند
 دنیا ز من است عشوه ده دستان و لیک
 آهسته رو که بر سر بسیار مردم است
 آهستنی که این همه فرزندان و کشت
 این غول رو به بسته کوه نظر فریب
 باروت را که خلق جبال سحران و برزند

درویشی اختیار کنی بر تو انگری
 تو نیز با گدا سے محبت برابری
 نوبت بدیگر بگذاری و بگذری
 با کس بسرنخی بر وادهم شد هری
 این جرم خاک را که تو امروز بدیگری
 دیگر که چشم دارد از مهر مادی
 دل می برد باغالیه اند و چادری
 در چه فکر غمزه خوبان بساری

مردی گمان بیکر لبس عجیب است وزود
 با شیر مردیت سگ ابلیس صید کرد
 پشت از تانی کند دست پیروی نفس
 سر در سر پود و بوس کرده و باز
 دنیا بیل خریدنت از بے بصاقت است
 تا جان معرفت نکند مذرات شخص
 بس آدمی که دیو پستی غلام اوست
 گم کار خود بدانی قریب فزونی شود
 چندت نیاز و آزد و داند پترو بھر
 پیدا است قطره که بقیمت کجا رسد
 اگر کیمیا سے دولت جادیت آید
 اے عرش پائے بسته بام ہوائے نفس
 باز سفید روضہ النسی چہ فائدہ
 چوں گویم بد خبر مقلین سایہ پختہ
 آں راہ دوزخ است کہ ابلیس میرو
 در صحبت رفیق بد آموز باچناں
 رائے بسوئے واقبت خیر میرود
 گوشت صریف میشود و پش بے خبر

بانفس اگر برائی دامن کہ شطاطری
 است بے ہنر بیکر کہ انگہ بہ گمتری
 در وطن کہ سود ندارد دشمنان و رفی
 دگار آخرت کنی اندیشہ سرسری
 است بدحوالت بہر مسیح بختری
 نزدیک عارفان بچہ حیوان محتری
 در حدتش سنا دید زیبا تر نہ پستی
 نیکو نژاد باش کہ پاکیزہ جوہری
 بشناس قدم خویش کہ دیوای گہری
 لیکن جو پرورش بدت دانہ دوری
 بشناس قدم خویش کہ گوگرد اجری
 کے ہمہ ہوائے عالم رو حانیاں پری
 کما عر طلب چو بال بریدہ کیوتہ می
 اوج سدرہ کوش کہ فرخند طائری
 بیدار باش تاپئے اوراہ تسیری
 کاندہ کند دشمن آہنچہ خیری
 بے لبس بے ہادیہ اکنوں مجبوری
 در حلقہ بصورت و چوں حلقہ بردری

دعویٰ کن کہ بہت کم از دیگران با علم
 از من گوئے عالم تفسیر گوئے را
 بار درخت علم نہ انہم تگر عمل
 از حدیثیکہ بجائے نیاوردہ شمر علم
 علم آدمیت است و چرا نمرتی و ادب
 ہر علم را کہ کار بندرتی چہ فسادہ
 امر و نمرتہ بقصاحتیکہ کہ در حدیث
 قرآن فصیح باشی در معرفت حساب
 نہ صد ہزار غنی بگوئی گناہ را
 مردان بسی و رنج بجائے رسید اند
 ترک ہواست وادی در پاس معرفت
 کہ کم ز خویشترن بختارست نظر کن
 در سبب ہنر سوال کنی فخر بہ تکلم
 فرمان بر خدا و گنہان مطلق باش
 علم کہ میرود بہمہ حال خربد کن
 مرگ ایک اندہای ہانست پیچ تریج
 فایغ نشسته بغیر حق و کام دل
 پارے گرت بگور عزیزان گذر بہد

چون کبر کردی از ہمہ دماغ فروتری
 گرد و غل نکوشی نادان متقصری
 با علم اگر عمل نکنی شاخ سبب بدی
 و زحما چاہ در طلب علم دیگری
 ورنہ دوی بصورت انسان بتوری
 چشم از براسے آن بود آخر کہ بگری
 ہر نکتہ را جز از دلائل بیادری
 گر علت نگوئی و غدر سے شیادری
 ہر شوق کردہ را بہمہ زیب و فتری
 توجہ ہنر کجا بدی از نفس پیوری
 عارف بذات شونہ بدلی قلندری
 گد بہتری ہمال یہ گد ہر بہادری
 کون غرت شمارد اگر گاد غبیری
 ایں ہر دو قرن اگر بدقتی سکندری
 تاد و ضاعے خالق بیچوں بسبری
 لیکن چہ غم ترا کہ سچوای خوش اندری
 پارے نہ تنگائے خود یاد نادری
 از مہربنہ غرور گیانی و سروری

درم شکسته صورت بهر تاس اندری
 مسکین بخشش بالشی و خاک لبتری
 بودند گنج عاقبت از گنج صابری
 تو کیستی که به خدا بنده پیروی
 و در بهشت رنج زیادت چه میروی
 طفرای نیکبختی و نیل بد اختری
 روزی نگر و چهل نکشد غل مدتهی
 بیگانهی موز که در دیں پراپری
 در وقت مرگ اشعث و در گداز غبری
 دامن کشان سندن و خضرند و عبقری
 چهل آسمان بنهره و خورشید و مشتری
 خواهی زیاده شاه سخن داد شاعری
 ملاک عجم گمفته به تیغ سخنوری
 یا کف موسوی چه زنده سحر سامری
 در شهر آگینه فروش است و جوهری

کاسخا بدست واقع بینی خلیل وار
 فرق عزیزه پهلوی نازک نهاده تن
 تسلیم شوگر اهل تمیزی که عارفان
 فرزند بنده ایست خدا را غمش محذور
 اگر مقبل است گنج سعادت برای دوست
 پیش از من و تو به رخ جانها کشیده اند
 آنرا که طوقی مقبلی اندر ازل خداست
 ز منهارین بین پدران است گوش وار
 ننگ از فقیر اشعث و انجیر داران آنکه
 دامن کش ز صحبت ایشان که در بهشت
 روی زین طلعت ایشان منور است
 در بارگاه خاطر سحردهی خرام اگر
 که گه خیال در سرم آید که این منم
 باز نفس فرود و از بول اهل فضل
 شرم آید از بصاعت به قیمت و لیک

قصائد حکیم مرزا حبیب قاسمی

در مدح حضرت علی بن موسی الرضا علیہ السلام والثناء

بگر دوں تیرہ ابرے بادران بر شدند ویا
چو چشم اہرمن خیرہ چو روئے رنگیاں تیرہ
شبہ گویں چوں شب غاسق گرفتہ چوں دل عاشق
تنش باقیر آلودہ دلش از شیر آلودہ
بدل گلشن بتن نہ ندال گئے گمراں گئے خندل
چو دو دے بہر ہوا رفتہ چو دیوے مست و آشفق
نثرہ خورشید لور افشاں تباری جہم ادہا
دیاد تیرہ چہ بیشن نہفتہ چہ روشن
لب غنچہ رخ لالہ بدل آلودہ تجالہ
ز فیض او مدیدہ گل شمدیدہ طرہ کسبل
غدا گل خراشیدہ خطریجاں تیرہ شبہ
از و اطراف تارستان شردہ یکسر ہارستان
گلنہ بہرمن سایہ دمن برادادہ سر سایہ
جواہر خیرہ گوہرینہ گوہرینہ گوہرینہ گوہرینہ
شدہ گفتی ہمہ حیرہ ہمہ غش غلت سودا
باشک دیدہ دامن برنگ طرہ عذرہ
بروں پسر مسر سودہ دیوں مبر لوے لالا
یو در ہمہ طرب زنداں ز شوق نشاء صہبا
ز دہ بس دینا سفتہ زمستی خیرہ بہر جا
چو شاہ مصر دینداں چو ماہ چرخ در ظما
دیاد نشن گمراہین شدہ در کام اندر ہا
ز بس باران ازاں زلالہ بطون گلشن حرا
کشیدہ از طرب بلبل شاخ مخرج گل آوا
ز بس الماس پاشیدہ ببارغ از تارہ بیضا
وزر شکبہ نگارستان زمین از لالہ حرا
چمن ز غرق پیرایہ چو نگین شاہدے عنایہ

ز بزمش مرغ جان پند ز بزمش زهر ابد
 غم و اندوهم اندک دلی به پیش شد بخت با تو
 فشانده بزمین ز آله دماند از من لاله
 کنون از فیض او بستان ز آیه انگش و بجان
 چنین اندوه و سینه به حال خلع و کشت
 ز بس گلهای گوناگون چمن چو صف انگلیس
 ز بس خوابان فترخ رخ بختان خیر خج
 ز بس لاله ز بس نرسین رنگین چمن مشکین
 گل از باد فداں لزان زان مشکین از آ
 ز قشر لاله و سوسن ز نور خورشید و نستردن
 چو دریا بزمین چو در بستان اندر صف زلف
 ز گوئی اهل یک کشور به به پادشاه به به سر

جو او چو انده با خرد و با چو دو کشتار
 ز بس گشت اسون ز لاله خلعت ویریا
 چنان اندک کشته لاله که سحر از وقت اسما
 بر نگاہ پند غلمان به بوسه طره خور
 دمن از لاله و عطر طراز بخت و یحسا
 ز گوئی غرض سحر از لاله صبا است و در غما
 همه چو نوش در پاش همه چو کم در سیا
 ز بس آن رنگین بود و کشت زمین سیا
 بے بنو شکفت از آن کسا و غنبر سارا
 دمن چو دریا ای اکین چمن چو سینه سینا
 ز یک سواله لعلها ز یکس ز کس شهلا
 جهان در خشک سال اندر با مولد استغنا

در مدح امیر کبیر میرزا تقی خان دهمه الشکر گویه

نسیم خوار میوز و گمزد جو بسیار
 فراز خاک و شش تا دمیده بستر کشتها
 که بوی مشک میدهم به بوی مرغزار
 چه کشتها به شترانه ده نه صد هزار
 چرخ و با کلنگها تندر و با هزاره با
 چنگ بست چنگها بنای هشت و نگرا

ز تاسه خویش فاخته دد واصل ساخته
 ز خاک راسته الایا بویستدین پیاله با
 فکنده اند که کشیده اند ز منزه
 نسیم رو ضنه ارم جبهه بختنر و مبدع
 بهار با نبشته با شقیقه شکرده با
 زهر کرانه مستها پیا الایا بویستها
 ز نیرش سجاها بر آیدها حباها
 فزانه سرو دستان نشسته اند قمریاں
 فکنده اند غلظه و صدمه سراسر سکرده
 و خنجره اسه بار و ریحوا شتران بارید
 همارکش شالشان سجاها حالشان
 درین بهارده نشین کشیده زاک غنجرین
 نفیق چو شمشیر نه عقیق لب شقیق رو
 بطرفه کرده تعبیه سراسر طبعه عالمیه
 معنی دو صفت سال او سواد دیده خال و
 دو گونه شهرت بهشت و دهره و غنچه شش
 شهیل حسن بهر اند و چشم من سیراد
 به چو گویمت که دوش چو بنامه و غمره شد با

ترا نه افاخته چو زیر و بسم تار با
 برگ لاله ترا ابا چو در شفق ستار با
 بشاخ سرو بن همه چو کبکها چه ساسم
 ز لب و میده پیش هم بطرفه چو سار با
 شیا حما تجسته با الایا عرار با
 ز منقره بویستها نشانده می خار با
 چو چو سه نقره آبهار دال در آبهار با
 چو قمریان اغز خاں بزهر دین منار با
 بشاخ گل سپه گل ز رخ انتظار با
 بهی زلیشت یکد سیر کشیده صفت آله با
 انوشان عقالشان ز غنچه سار با
 ز من ربه عقل و دین انکاره از دینار
 رقیق دل و قیق ریحبه موز مشکه تار با
 بحر لبسته عاریه نیراده ذوالفقار با
 شگفته از جمال او بهشته بهار با
 نه رفقه زلف چو شش بتار با تار با
 مدام مست صبر و نبیه با عقار با
 بچهره آمدانده و بطرفه کسار با

بکف بط زرخ می که گرازد چکد بینی
 همی زیند بند دس بروں چهره شرارها
 دوزخ درد داغ و سر جنده در دل و جگر
 چنانکه بر جبهه شرخشک ریشہ خارها
 مرا بشوہ گفت ہی تراست پیچ میل می
 بگفتش بیادگی بخش ہی بیارها

مستط در مدح ناصرالدین شاه قاجار ادام الله اقباله

بتفش رسته از زمین لطیف جو بیارها
 ویا گسسته جو عین زلف خویش تارها
 ز سنگ اگر زید و چسان جبهه شرارها
 بر گیسو لاله بی میان لاله زارها
 که چون شراره می جبهه ز سنگ کو بیارها
 ندانم از چه کدکی شکو فدا چه پیر شد
 بخورده شیر عارضش چو ابرنگ شیر شد
 گمان بر دم که با چو من بدام غم اسیر شد
 ز با فکندره دلیرش چه خوب دسگیر شد
 بی چنیل بر ندول ز عاشقان نگارها

دریں بهار هر کسے هواے راغ داردا
 بباد باغ طلعت خیال باغ داردا
 بریزه شب ز جام می بکف چراغ داردا
 ہمیں دل من مست و بس کرد و داغ داردا

بگر چو لاله پیر زخون ز عشق گلندارها

بهار را چه حی کتم چه شد زهر بهار من
 کنار که دم از بهار چو اوشد از کنار من
 خوشا و خرم آن دله که بود یا بیار من
 دوزخ مشکبار او چه چشم اشکبار من
 چو چشمه که اندر روشنا کنند و بارها

غزال مشکبوی من زمین خطایه دید
که همچو آهوان چیں از آن خطایه مید
بنفشه بوی من چو انجبره آرمیده
نشاط سینت برده بساط کینه پییده

بسیار لعل آشتی بس است گیر دارها

صلح در کنارم از دشمنی کناره کن
دلت به انخی دهد دوست آتشاره کن
ویا چو سحر رشته زلف خویش باره کن
برو به بند صد گره و زال پس آتخاره کن

که سخت عاجز آدمم در رخ انتظارها

نه دلبرے که بر رخش بباد او نظر کنم
نه محرے که پیش او حدیث عشق سر کنم
نه بهمدے که یکدمش ز حال خود خبر کنم
نه باده مجتے که زود ماغ تر کنم

نه طبع را فراغے که تن دایم بکارها

کے پیر سپردم خبر که کیستم چه کاره ام
نه منقیم نه محتسب نه رند باده نواره ام
نه خادم مساجدم نه مؤذن مناره ام
نه که خداے جو شقاں نه عال نه وارہ ام

نه مستخیر دولتیم نه جزو مستشارها

بهشت را چه می کنم تنها بهشت من توئی
بهار و باغ من توئی یا من کشت من توئی
بکن هر آنچه می کنی که سر نوشت من توئی
بدل نه غایتی ز من که در سرشت من توئی

نهفته در عروق من چو یو دها هستارها

دن نه خنده لبست عقیق زای من شود
نخن ز سبزه خلعت تجر می چمن شود
چمن ز جلوه رخت پیر از گل و سمن شود
سمن چو بنگر دُر زنت بجان و دل سمن شود

از آنکه ننگرد چو تو ننگارے از ننگارها

بہ پیش شکست لبست پیہم زندہ مرزدا کہ بالبت طبرزدان خطایہ مرزدا

نہال عشق روئے تو اگر زین بلور زدا زان خطراب عشق تو چو آسماں بلور زدا

ہم ہی بہر سدرت قدیم لبان خاکسار

بہت دو ہفت سال میں ہر اے دو سالہ درد زہ چشم خویش سے فشاں ز خل غمبیا لہ

نکارا لہ چہر من سے بزرگ لالہ دہ زہیر نقل بوسہ مرا بلب حوالہ دہ

کہ واجب است نقل و سے پرانے نیگسار

بہاں کو اب نہ کہ ہر درد رس نیستم نہال را چہی کنم کہ نہاں ہی غم نیستم

شہزادہم آشکار دہ کہ ہر درد رس نیستم بحفظ کشت عمر خود کم اند نہ رس نیستم

کہ منجہا نور کند ہی نہ کشت نہاں رہا

من از شراب پیچہ ہر بیاں گ کوں میخوردم بارگاہ تہمت بہ نرم طوس میخوردم

پیرا کہ با سے دہ منی علی الرکوس میخوردم شراب کبر و حشم سے مجوس میخوردم

نہ جو گیم کہ خود گیم بہر گ کو کسب نہاں رہا

اے چہ سال کہ من سے و نہ کم داشتیم پیرا سال تازہ جی شد سے جہ و نہ کم داشتیم

پیرا بیا و با ہر از نہ و سیم داشتیم دل بیا و پیرا نہر کنت کہ سیم داشتیم

چہ خوش بتاز و نہ کم گشت رو نگار رہا

کنول ہم از چہر کس ز دل نفس نمی کشم بہرچ روئے سے نہاں کس نمی کشم

نفاں ز جو نیستی یاد رس نمی کشم کشیم از چہ پیش زین زین پس نمی کشم

مگر یاد آنکہ صبر ہم رہا نہ افق بار رہا

صنفیکہ کہ از صفا بہشت جادوان بود کہیمکہ کہ از کم صحاب زرقشاں بود
 فرشتہ زغیر بود ستارہ زماں بود عفاف او مت کہ از دل حجاب ہم جہاں بود
 گلکش نوش حشمت مصون زین منیش خاربا
 سپہر حشمت و حیا کہ شاہ او ست ماہ او شے کہ ہست روز و شب زمانہ درینا دود
 سپہر در قیاس او ستارہ در کلاہ او الانندادہ مادر سے شے قرین شاہ او
 بخور ازین شرفش سہرست افتخار با
 یگانہ کہ از شرف دو عالم اند چہاں ش زکائیات منتخب سکہ روح و چار گہ سہر ش
 بہ پنج ویش و شش شہت شرافت ترش بہشت تملد و نہ فلک فلک سایہ مجزش
 بخلق دادہ حکیم و زہدہ صدائہ صدائہ
 میان بدر و پیر او پسے بود مہا بینہ از انکہ بدر پیر سے بہیدش مہا بینہ
 ولیک بدر پیر او گمان ایدم ہر آئینہ کہ عکس ہم نیفکند چ نقش جہاں در آئینہ
 خود از خود شنیدہ ام مرا سی حدیث بار با
 حکم شرع اجماعی اند است اجتنابا د و گندہ بہر ستر رخ چہ لازم احتجابا د
 حیا سے احتجاب او عفاف او نقابا د و گندہ شرم او بد سے حجابا د نقابا د
 شعاع نور طلعتش شگافتہ حیدار با
 زہے فلک بہ بندگی ستارہ پیش روئے تو بہشت عدن آیت ز خلق مشکبوئے تو
 تو عقل عالمی از ان کہ ندیدہ اندئے تو نہاں رجیم و دریاں ہمیشہ گفتگوئے تو
 زباں بشکر حمت کشادہ شیر خوا رہا

فضائل جمیل تو به دهر که بنگرد وجود کائنات را دگر بهیچ نشمرد
چو زده آفتاب را بچشم در نیاورد به نعمت وجود تو ز هست و نیست بگذرد

ای ز وجود بشکفتد چهره اش به بارها

ز بهر آنکه نفس ترا بجا نشناکتم بر است طول عمر خود بخود لیشتن دعا کتم
حیات جاودان را امتنا از خدا کتم که تا ترا بجا و دل ثنا بحمدا کتم

ز که هر شناسی خود فرستمت نشاء ما

چو شتم ز مردمان که اصل مردمی توئی چه صرفه ام ز این و آن که صرف آدمی توئی
جهان پند لال را بهشت جاودال توئی بجان غم رسیدگان بهار بیغنی توئی

ای فشانده از سمن بگرد و زن نشاء ما

قصیدہ غالب

عید است و نشاط و طرب ز مزہ عام است
 باد از جهت بزم شہ آید بگر امروز
 بروعدہ فر واجہ نہم دل کہ ز دیروز
 طوبی اہمہ تخلیست کہ از جائے نہ جنبہ
 پیدا است کہ ساقی کہ بود دیرمخاں را
 زلفش نگرانکہ بمن شیفتہ بنمائے
 دے نوبتی شاہ کہ شام دہل کوفت
 گوئی رضاں رفت بشیگیر و دریں راہ
 از فرخی عید و تماشاے مہ عید
 کہ خلق یا نگشت نمایند مہ نو
 ہر شب غم آل بود کہ یوں صبح ز ندوم
 امشب چہ غم از صبح کہ در آنجن ما
 عید است و صلائی خورد نوش بہت جہاں
 از روزہ اگر کہ فتنہ بادہ دو انگیر
 مے نوش ویندیش و مکن شرع کہ در شہر
 مے نوش گنہ برین اگر بادہ حرام است
 کتہ بوسے گل و بادہ فرح بخش مشام است
 در حلقہ میم و شکن طرہ لام است
 اینجا سخن از کساقی طاووس حرام است
 ہر چہ دین از رشک گویم کہ چہ نام است
 گر سبیل فردوس حنیں غالبہ فاسم است
 کامشب بچہاں خاتمہ ماہ صیام است
 منز لگہ دیموز بہاں سرحد شام است
 در نیمہ نائلیست اگر بخو دل بام است
 مارا بکف از ساغر مے ماہ شام است
 بر خاک بر نہیم اگر آب بجام است
 افطار بہ گلبانگ مے آشامی شام است
 مے روزہ نباشد کہ دریں روز حرام است
 این مسئلہ حل گشت ز ساقی کہ لام است
 میخوارہ بود حاکم و واعظ ز عوام است

خود لوح مزار است که از سنگ خام است
 آن نواحه که امروز در این اطاق است
 آلات سفالینه بهایش و صدام است
 این طریق مغوله را از تخته ام است
 رو باد به چنگ آید اگر خود هم است
 لیکن ز منتهی بخت به آن باد که خام است
 آن باد که از ذائقه سودا و لب کام است
 می خوردن هر روزه ز عادات کام است
 نه این را و نه میکرده میدانند که کام است
 آخر نه قصاید و قاصد طلقه کام است
 ساقی کوئی آوردن جام از پیچ جام است
 در جیب فردریز که این حق مسام است

گرو غنای دل مرده سفید است و دلش
 لب تشنگی باد که گزنگ بند است
 خود وجهه از قیمت حلوا بنود پیش
 آینه گنگ تو در زفر مرده دل می برد از گشت
 بان به کام و دیرینه که بخوار طستی
 دام از نینال خرقه و تجاده گرد گشت
 آن باد که از رانج قوت و نام جهان است
 امید یک چای بنای ترک مایه نباشی
 پیشانی که در دست اگر پاسه نه لغزو
 گیرم که نشاط آمده چو مرغ به پرواز
 دروازه دورت سدح و دیر نگر
 چو لب این بخودم رو می دهی یک فتح از می

وله

مرغ به سیم میان زمزمیه از سر گرفته
 سر به میدان باغ آینه در زر گرفته
 باد به اطراف دشت صنعت آذر گرفته
 گل به تماشای گل دیده زغبه گرفته
 عارض ز ریاست گل دل ز غنای گرفته

باز به اطراف باغ آتش گل در گرفته
 سبزه به اندام خاک حلقه زنجش گرفته
 دشت به پرکار با طریح غم خانه رنجش
 سر ویه بالاس سر و طره ز سنبل فگند
 قامت رعناست سر و پیراهن گلشن دریده

گیم گل از هر زین تختگی بر گزید
 بسکه نیامد فرو سر به گزشتش
 مهر لبودا سے تاک لمعز کان ازید
 وی نه از افراط حسن رونق خردا یافت
 روشنی روزگار از شب بیدار فرود
 خاتمه سال و ماه چهره بهفت آب شست
 رفت چو به یکر از مشیت وی و هفت
 گلبن افسرده را روح قالب دویدر
 تا به ستیز و بهار تیغ ز آتش کشید
 بسکه یاکش سپردنایه سیاه گل
 بلبل آشفته را حسن گل از یاد رفت
 کار که پرنیاں رشک به پیمانه ببرد
 شعله یسنگ از شرابال چراغان شود
 دیده امید خلق آینه در ره نهساد
 پرده گری تا کجا صاف نگویم چرا
 بسکه ندوق خوش تاخت بهر ز غیب
 پر بجواه اندرش جنبش پر به سرش
 بسکه به نرم اندرش بیدله فتا است لب

لیک لبستگیش سبز به سر سر گرفت
 قطره زیلا دوی بهیت اختر گرفت
 از را صغر گزشت یاده احمر گرفت
 مهر سجدی اندر دل عرض دوی گرفت
 عشرت اردی بهشت در ره آرزو گرفت
 کار که روز و شب نقش دهم گرفت
 معجزه عیسوی تانگی از سر گرفت
 سبزه پتلمرده را نامیه در بهر گرفت
 تا بگریزد خزاں پویه زهر گرفت
 اُمت گل فوج فوج کشیش عمد گرفت
 در صفت زنگ بو جانب انگر گرفت
 در صفا از باب پوش خای گل آفر گرفت
 یاده نجم از عباب صورت ساعر گرفت
 شاهنما قیال ملک پرده ز رخ بر گرفت
 همت از لار و اکلیله رونق دیگر گرفت
 اندر دوی را بهار هم بره اندر گرفت
 در فتره به هم زدن صد سر گرفت
 حیا هم شراب از لبش قند بر گرفت

بسکه بر زم اندرش حربه گذارست
 آنکه بفرز انگلی دفتر بقراط شست
 آنکه بکار آگهی بنده ز یونان خرید
 خسته بیدار در امر بهم راحت نهاد
 در صفت بندل و جو طعنه بجایم نوشت
 در فن اسپیدی گوئی ز گودرز برد
 خشم شتر گسترش دوزر سنبل کشاد
 خواست بهار از سحاب بهر تبارش متاع
 ابر تنک مایه را شرم نیامد که بهم
 بسکه ز اهل سلاح تنیدی کیس دود کرد
 ترک سپهر از منیب شغل عطار و گزید
 بسکه در احکام او داشت سعادت ظهور
 سینه خصم از کفش رباط منقحر گرفت
 آنکه بمردمانی سخت سکندر گرفت
 آنکه بفرمان دهی باج ز خاوند گرفت
 غمزه دهر را خاند ز بستر گرفت
 در روش عدل و داد خنده بسج گرفت
 بر خطادوری تاج ز قیصر گرفت
 لطف روان پرورش لاله ز مجر گرفت
 رفت و زرش کفش مایه گوهر گرفت
 بر سر داور قشاند سر چه ز داور گرفت
 بسکه ز اهل صلاح سردی دم برگرفت
 قاضی چرخ از نشاط پیشه زاور گرفت
 تا بتر شد قلم بهم ز همسایه گرفت

بسکه بر زم اندرش حربه گذارست
 آنکه بفرز انگلی دفتر بقراط شست
 آنکه بکار آگهی بنده ز یونان خرید
 خسته بیدار در امر بهم راحت نهاد
 در صفت بندل و جو طعنه بجایم نوشت
 در فن اسپیدی گوئی ز گودرز برد
 خشم شتر گسترش دوزر سنبل کشاد
 خواست بهار از سحاب بهر تبارش متاع
 ابر تنک مایه را شرم نیامد که بهم
 بسکه ز اهل سلاح تنیدی کیس دود کرد
 ترک سپهر از منیب شغل عطار و گزید
 بسکه در احکام او داشت سعادت ظهور

— < > —

2111

Accession No. 2111

انتخاب

نوی پس چہ باید کردے اقوام شرق

از اقبال

در حضور رسالت مآب

وارہاں ایں قوم را از ترس حرک	اے تو مایہ چارگان را ساز و برگ
تازہ کردی کائنات کہنہ را	سوختی لات و منات کہنہ را
تو صلواتِ صبح، تو بانگِ اذال	در جہان ذکر و فکر انس و جان
در شب اندیشہ نور از کلامِ اللہ	لذت سوز و سرور از کلامِ اللہ
نے حضورِ کاہنیاں افگندہ سر	نے خدا ہا ساختیم از گاو و خر
نے طوائف کو شکِ سلطانِ مہر	نے سجدے پیشِ معبودانِ پیر
فکر مایہ پروردہ احسانِ لست	ایں ہمہ از لطفِ بے پایانِ لست
قوم را در دہ فقر اندر عینور	ذکر تو سرمایہ ذوق و سرور
جذب تو اندر دل ہر راہرو	اے مقام و منزل ہر راہرو
زخمہ بر برگ ہائے او آید گمراہ	ساز بایہ صوت گمردید آہنچال

در عجم گم دیدم و ہم در عرب
مصطفیٰ زایاب و ارزاں بولوب
این مسلمان زاده روشن و ماغ
ظلمت آباد ضمیرش بے چراغ
در جوانی نرم و نازک چوں حمیر
آرزو در سینہ آرزو در مسیر
تو از ان قومے که جام او شکست
و انما یک بندہ اللہ مست
تا مسلمان باز بیند خویش را
از جهانے برگزیند خویش را

شہوار ایک نفس در کش عشاں
حرف من آسماں نیاید برباں
آرزو آید کہ ناید تاب لب؟
می نہ گردد شوق محکوم ادب
آں بگوید لب کشا ہے درد مند
ایں بگویم چشم کشا لب بہ بند
گر دو گردد حسد یک کائنات
از تو نخواهم یک انگاہ التفات
ذکر و فکر و علم و عرف انم توئی
کشتی و دریا و طوفانم توئی
آہوئے زاده و زبون و نالوہاں
کس بہ فتر اکم نہ لبست اندر جہاں
اے پناہ من حریم کوئے تو
من بامید سے رسیدم سیئے تو

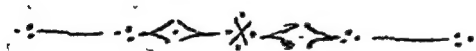
آں قادر سینہ پروردن کجا
وزدے صد غنچہ پر اکہ دن کجا
نیمہ من در گلوئے من شکست
شعله از سینہ ام بیرون بجست
در نفس سوز جگر باقی نہ ماند
لطف قرآن سحر باقی نہ ماند
نالہ کوئی نہ گنجد در ضمیر
تا کجا در سینہ ام ماند اسیر

یک فضاے بے کراں می بایزش وسعت نہ آسماں می بایزش

آہ ز اں درے کہ در جان تن است
 در نسا زد باد و اہا حبان زار
 کار ایں بیار نتوان برد پیش
 تلخی اورا فریبم از شکم
 چون بعبیری از لوی خواہم کشود
 مہر تو بر عاصیاں افزوں تر است
 بایر ستاران شب دارم ستیر
 اے وجود تو جہاں را تو بہار
 خود بدانی قدیر تن از جاں بود (ردی) قدر جاں از پر تو جاناں بود
 تا ز غیر اللہ نہ دارم پیچ امید
 فکر من در فہم دیں چالاک و حیست
 تیشہ ام را تیر تر گمراہ کن من
 مومنم، از خویش تن کا فرینم
 بے فسانم زن کہ بد گوہرینم
 گمہ کشت عمر من بے حاصل است
 دامنش پوشیدہ از چشم جہاں
 چیز کے دارم کہ نام او دل است
 گمہ سیم شبیدہ تو دار و نشان!

بندہ را کو نخواہد ساز و برگ زندگانی بے حضور خواہ مرگ!
 اسے کہ دادی کمر در اسویز عرب بندہ خود را حضور خود طلب
 بندہ چوں لاله داغی در جگر دوستانش از غم او بے خبر
 بندہ اندر جہاں نالال چوں نے تفتہ جاں از لقمہ ہائے پے بہ پے
 دریا باں مثل چوب نیم سوز کاروان بگذشت و من سوزم نہنوز
 اندرین شت و درے پہناورے بوکہ آید کاروانے دیگرے

جاں نہ مجھوری بہ نالہ در بدن
 نالہ من و اسے من! اسے و اسے من!

2111

نیشنل پریس الہ آباد میں باہتمام رمضان علی شاہ چھپی